

INFORMATION PLATFORM "CENTER FOR INNOVATIVE THINKING"
UKRAINIAN INSTITUTE OF SCIENTIFIC STRATEGIES
EUROPEAN UNION RESEARCH DEPARTMENT
SCIENTIFIC AND PUBLISHING CENTER "PROGRESS"

SCIENCE, TECHNOLOGY AND CULTURAL INNOVATIONS

PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND PRACTICAL CONFERENCE

OCTOBER 7-9, 2025
VIENNA, AUSTRIA

**INFORMATION PLATFORM "CENTER FOR INNOVATIVE THINKING"
UKRAINIAN INSTITUTE OF SCIENTIFIC STRATEGIES
EUROPEAN UNION RESEARCH DEPARTMENT
SCIENTIFIC AND PUBLISHING CENTER "PROGRESS"**

SCIENCE, TECHNOLOGY AND CULTURAL INNOVATIONS

**PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND PRACTICAL CONFERENCE**

October 7-9, 2025

Vienna, Austria

This edition was approved for publication on October 24, 2025.

Published in A4 format online on website:

<https://naukainfo.com/conference?id=67>

Publisher: Sole proprietor Soloviov O. V. Certificate of registration in the State Register of Publishers, Manufacturers, and Distributors of Publishing Products series DK № 8227, dated April 23, 2025.

Vienna, Austria
2025

UDC 001.3-048.35:0/9](06)

Proceedings of the International scientific and practical conference “Science, technology and cultural innovations” (October 7-9, 2025) / Publisher website: www.naukainfo.com. – Vienna, Austria, 2025. - 138 p.

ISBN 978-617-8680-14-5

<https://doi.org/10.64828/conf-67-2025>

The recommended citation for this publication is:

Shevchenko T. G. Research into the specifics of the development of performing arts in Ukraine under martial law // Science, technology and cultural innovations : proceedings of the International scientific and practical conference (October 7-9, 2025). – Vienna, Austria : naukainfo.com, 2025. - Pp. 15-21. - URL: <https://naukainfo.com/conference?id=67>

Editor

Soloviov O. V.

*M.Sc.Ed., M.P.A., Hon. PhD, Academic Advisor,
Head of the European Union Research Department,
Ukrainian Institute of Scientific Strategies*

The collection of scientific articles is a scientific and practical publication that includes research papers by students, postgraduate students, Candidates and Doctors of Sciences, researchers, and practitioners from Ukraine, Europe, neighboring countries, and beyond. The articles reflect studies of processes and changes in the structure of modern science. This collection is intended for students, postgraduate and doctoral candidates, educators, researchers, practitioners, and all those interested in current trends in the development of modern science.

E-mail: journal@naukainfo.com

Publisher website: <https://www.naukainfo.com>

© Publisher website: naukainfo.com, 2025

© Ukrainian Institute of Scientific Strategies (UISS), 2025

© All authors, 2025

TABLE OF CONTENTS

AGRICULTURAL SCIENCES AND FOOD

1. *Петриченко Василь Флорович, Корнійчук Олександр Васильович, Векленко Юрій Анатолійович* 5
СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ РОЗРОБКИ В КОРМОВИРОБНИЦТВІ
УКРАЇНИ: СЕЛЕКЦІЯ, ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОЩУВАННЯ ТА
ЗАГОТІВЛІ КОРМІВ

ARCHITECTURE AND CONSTRUCTION

2. *Прокопенко Олег Вікторович* 16
ІНКЛЮЗІЯ НА ПРАКТИЦІ: ЯК РЕАБІЛІТАЦІЙНІ ЦЕНТРИ
ДОПОМАГАЮТЬ ЛЮДЬМ ПОВЕРНУТИСЯ ДО АКТИВНОГО
ЖИТТЯ

BIOLOGY AND BIOTECHNOLOGY

3. *Лькович Інна Вікторівна* 23
АНАЛІЗ HUMULUS LUPULUS L. В АНТРОПОГЕННИХ БІОТОПАХ
КАМ'ЯНЕЦЬКОГО ПРИДНІСТРОВ'Я

ECONOMIC THEORY, MACRO- AND REGIONAL ECONOMY

4. *Гилка Уляна Леонідівна* 29
МОТИВАЦІЯ В СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
5. *Reznikov Roman Borysovych* 34
ASSESSING THE ECONOMIC IMPACT OF DIGITAL STRATEGY
DEPLOYMENT IN IT COMPANY OPERATIONS DURING CRISIS
CONDITIONS

ENTREPRENEURSHIP, TRADE AND SERVICES

6. *Вознюк Антон Олександрович* 43
ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ В ОНЛАЙН РІТЕЙЛІ

FINANCE AND BANKING; TAXATION, ACCOUNTING AND AUDITING

7.	<i>Лебедєв Єгор Сергійович</i>	49
	РОЗВИТОК СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ	
8.	<i>Ріппа Марія Богданівна</i>	55
	ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ НА
ТРАНСФОРМАЦІЮ ОБЛІКОВИХ ПРОЦЕСІВ ТА АУДИТУ В
УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	

INFORMATION TECHNOLOGIES AND SYSTEMS

9.	<i>Салазуб Наталія Григорівна</i>	58
	СУЧАСНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ	

LAW AND INTERNATIONAL LAW

10.	<i>Гарбовський Леонід Антонович</i>	64
	МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ:
ДОСВІД УКРАЇНИ ТА СВІТОВІ ПРАКТИКИ	
11.	<i>Паславська Ольга Ярославівна</i>	67
	МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В МІЖНАРОДНОМУ
ПРАВІ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ	

MANAGEMENT, PUBLIC ADMINISTRATION AND GOVERNANCE

12.	<i>Кандагура Катерина Сергіївна, Малофей Ольга Олександрівна</i>	71
	КРЕАТИВНІСТЬ У ДОБУ ЦИФРОВОГО ПЕРЕВАНТАЖЕННЯ: ЯК
БОРОТИСЯ З ІНФОРМАЦІЙНИМ ШУМОМ	

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

13.	<i>Horbatiuk Olha, Vaskiv Oksana</i>	78
	PREVENTION OF POLYCYSTIC OVARY SYNDROME IN
ADOLESCENT GIRLS WITH AN INCREASED RISK OF IT
DEVELOPING	
14.	<i>Пина Лариса Володимирівна, Кулешов Олександр В'ячеславович,
Лисиця Юлія Миколаївна, Руда Віра Іванівна</i>	84
	ЕМОЦІЙНІ ПОРУШЕННЯ У ДІТЕЙ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ НА
ПОДІЛЛІ УКРАЇНИ	

PEDAGOGY AND EDUCATION

15.	<i>Залізняк Наталія Вікторівна</i>	89
	ДОСВІД РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ СКЛАДОВОЇ СТРУКТУРИ
СЛОВА У ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ	
16.	<i>Коструб Каріна Миколаївна</i>	94
	ІНТЕГРАЦІЯ СУЧАСНИХ МЕТОДИК У РОБОТУ З ДІТЬМИ З ООП:
ВІД ГРУПОВОГО УРОКУ ДО ІНДИВІДУАЛЬНОГО СУПРОВОДУ	
17.	<i>Сенько Тетяна Сергіївна</i>	99
	ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ У ДОШКІЛЬНИКІВ
З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ	
18.	<i>Серік Ольга Вадимівна</i>	106
	AI, VR ТА AR-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСОБИ МОТИВАЦІЇ ПІД ЧАС
ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ ПРИРОДНИЧОЇ ГАЛУЗІ	
19.	<i>Spirkina Maryna, Krasnikova Nataliia</i>	117
	INTERACTIVE DIGITAL PLATFORMS AS A MEANS OF
INCREASING STUDENT MOTIVATION	

PHILOLOGY AND JOURNALISM

20.	<i>Тендітна Надія Миколаївна, Хомусько Дар'я Сергіївна,
Леценко Олена Іванівна, Міценко Алла Іванівна</i>	122
	ІНКЛЮЗИВНА ЛІТЕРАТУРА ЯК ВМІННЯ УПРАВЛЯТИ
ЕМОЦІЙНИМИ СТАНАМИ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ	
21.	<i>Томбулатова Іраїда Ігорівна</i>	131
	ПРОБЛЕМА ФАКТУРИ В СУЧАСНІЙ ПОЕЗІЇ	

SOCIAL WORK AND SOCIAL WELFARE

22.	<i>Бойчук-Дульгер Наталія Іванівна</i>	134
	СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ	

**SPECIAL THANKS FOR ACTIVE PARTICIPATION IN THE
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE ARE
EXTENDED TO THE FOLLOWING PARTICIPANTS:**

Sobolenko Olga, Kovalchuk Evelina, Chopova Anna, Nikul Larisa

AGRICULTURAL SCIENCES AND FOOD

УДК 633.2/.3:631.52:636.085

Петриченко Василь Флорович

доктор с.-г. наук, академік НААН

Корнійчук Олександр Васильович

доктор с.-г. наук, член-кореспондент НААН

Векленко Юрій Анатолійович

кандидат с.-г. наук, старший науковий співробітник

Інститут кормів та сільського господарства Поділля НААН

м. Вінниця, Україна

СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ РОЗРОБКИ В КОРМОВИРОБНИЦТВІ УКРАЇНИ: СЕЛЕКЦІЯ, ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОЩУВАННЯ ТА ЗАГОТІВЛІ КОРМІВ

Анотація: Представлено результати фундаментальних та прикладних досліджень Інституту кормів та сільського господарства Поділля НААН з кормовиробництва, які виконувались за програмою наукових досліджень "Кормовиробництво та технології отримання високоякісної продукції для тваринництва" у 2021-2024 рр. Створено інноваційні методології селекції сортів-синтетиків люцерни посівної та злакових багаторічних трав методом хімічного мутагенезу, передано на державне сортовипробування нові сорти житняку гребінчастого Кардес, та сої Кардинал. Розроблено технології підвищення насіннєвої продуктивності багаторічних трав, оптимізовано системи використання культурних пасовищ та лучних угідь, розроблено

технології заготівлі високоякісних кормів: сінажу, зерносінажу, гранульованих кормів та консервованого вологого зерна з використанням сучасних консервантів та біологічно активних препаратів. Створено 31 вид науково-технічної продукції за результатами фундаментальних досліджень, впроваджено 15 наукових розробок у виробництво.

Ключові слова: кормовиробництво, селекція, багаторічні трави, сорти-синтетики, хімічний мутагенез, насіннева продуктивність, культурні пасовища, лучні угіддя, технології заготівлі кормів, біоенергетична продуктивність, економічна ефективність.

Сучасний розвиток аграрного сектору України неможливий без науково обґрунтованої системи кормовиробництва, яка забезпечує тваринництво високоякісними та збалансованими кормами. У структурі сільського господарства саме формування стабільної кормової бази є визначальним чинником підвищення продуктивності галузі та конкурентоспроможності вітчизняного агровиробництва. В умовах кліматичних змін, зростання цін на енергоресурси та необхідності збереження родючості ґрунтів актуальності набувають ресурсоощадні технології вирощування кормових культур і створення багатокомпонентних агроєкосистем.

Впродовж останніх років Інститут кормів та сільського господарства Поділля НААН України виконував комплекс фундаментальних і прикладних досліджень у межах програми наукових досліджень Національної академії аграрних наук «Кормовиробництво та технології отримання високоякісної продукції для тваринництва». Основні зусилля спрямовувалися на вдосконалення технологій вирощування багаторічних і однорічних кормових культур, моделювання культурних пасовищ, розробку екологічно безпечних систем кормовиробництва, оптимізацію структури посівних площ та створення умов для сталого розвитку аграрного виробництва.

Результати досліджень мають не лише теоретичне, а й прикладне значення, оскільки спрямовані на підвищення продуктивності кормових угідь, зменшення

залежності від зернових компонентів у раціонах тварин, поліпшення екологічного стану довкілля та раціональне використання земельних ресурсів. Водночас важливою складовою діяльності Інституту є створення і впровадження нових сортів кормових культур, удосконалення системи організації пасовищного використання, а також поширення інноваційних технологій серед товаровиробників.

Одним з ключових досягнень селекції кормових культур є розробка методології створення сортів-синтетиків люцерни посівної, яка передбачає використання двох батьківських компонентів з розширеною зародковою плазмою. Як материнська форма використовується зразок з підвищеним рівнем самонесумісності, що дозволяє отримувати насіння з високим ступенем гібридності. За рахунок внутрішнього перезапилення ефект гетерозису зберігається досить довготривалий час. Важливою перевагою є можливість поновлення насінництва такого сорту в будь-який момент, повернувшись до його вихідних компонентів. Використання цього способу підвищує ефективність селекційної роботи та зменшує обсяг витрат до 30% і скорочує період створення сорту з 18-16 до 14 років [1].

У колекційному розсаднику люцерни посівної виявлено 30 зразків з підвищеною кормовою продуктивністю порівняно зі стандартним сортом Синюха на 6-79% або на 0,06-0,79 кг/м². У гібридному розсаднику 6 комбінацій за кормовою продуктивністю переважали стандартний сорт на 6-43%. На другий рік використання травостою у розсаднику конкурсного сортовипробування з 29 номерів у 25 виявлено вищу або аналогічну кормову продуктивність порівняно зі стандартом, з перевищенням на 10-67% [2].

Аналогічну методологію розроблено для створення сортів-синтетиків злакових багаторічних трав на основі виділених ліній, яка базується на використанні ліній, одержаних методом хімічного мутагенезу. Згідно з моделлю передбачається створення ліній методом обробки насіння сорту Марс стоколосу безостого хімічним мутагеном диметилсульфат з концентрацією 0,2 та 0,5%, експозицією 16 годин. Схема передбачає висів обробленого насіння у

розсадниках М₁ та М₂ з виділенням мутантних форм з новими морфологічними, біологічними та цінними господарськими ознаками, їх оцінкою в розсаднику М₃ [3].

Створено та передано на державне сортовипробування **сорт житняка гребінчастого Кардес**. Середньостиглий сорт характеризується вегетаційним періодом від весняного відростання до укісної стиглості 62-64 доби, до збирання насіння – 118-120 діб. Вихід сухої речовини становить 14,5-14,9 т/га, що перевищує стандартний сорт Глобинський на 12-15%. Урожай насіння – 0,58-0,60 т/га, що на 15-18% вище стандарту. Вміст в сухій речовині сирого протеїну – 14,6-14,8%, клітковини – 24,5-24,8%. Сорт посухостійкий і зимостійкий, стійкий до вилягання та осипання.

У напрямку селекції тритикале озимого сформовано базу даних 56 гібридних комбінацій F₃ укісного та зерноукісного напрямку використання. Визначено належність досліджуваних комбінацій до груп стиглості: ранньостиглі – 16, середньостиглі – 23, пізньостиглі – 17. Виділено за стійкістю до збудників основних листових хвороб 9 перспективних комбінацій. Оцінка зразків конкурсного сортовипробування показала, що висота рослин ранньостиглих зразків варіювала від 112 до 131 см, облистяність – 49-55%, вихід сухої речовини – 10,7-13,7 т/га, а пізньостиглих відповідно – 141-154 см, 41-56% та 11,4-15,2 т/га [4].

Створено і передано на державне сортовипробування **сорт сої Кардинал** з тривалістю вегетаційного періоду 117 діб, умістом сирого протеїну в насінні 41,2%, жиру – 19,7%. Виділено перспективні селекційні номери та лінії сої за параметрами майбутнього сорту з тривалістю періоду вегетації 109-113 діб, умістом протеїну вище 40%, жиру вище 20%, олеїнової кислоти – вище 25%.

Розроблено адаптивну технологію вирощування сої напівдетермінантного сорту Славна на основі оптимізації мінерального живлення. Технологія включає передпосівну обробку насіння композицією Різолайн 3,0 л/т + Різосейв 1,0 л/т + Helprost 2,0 л/т та триразове позакореневе підживлення у фази бутонізації, утворення бобів та наливання насіння комплексним добривом

Helprost 3,0 л/т. Така система забезпечила урожайність насіння 3,5 т/га з прибавкою 33% [5, 6].

Розроблено способи поліпшення посівних та врожайних властивостей багаторічних трав шляхом обробляння насіння біологічними препаратами та проведення позакоренових підживлень хелатними мікродобривами протягом вегетації на фоні основного удобрення мінеральними та швидкодіючими кальцієвмісними добривами. Це забезпечило формування максимальної урожайності насіння: конюшини гібридної – 0,347 т/га, лядвенцю рогатого – 0,456 т/га, житняку гребінчастого – 0,505 т/га. Приріст урожаю порівняно з контролем становив відповідно 0,067, 0,113 і 0,085 т/га (24, 33 і 20%), сила росту і схожість зросли на 7-10%, маса 1000 насінин – на 7-8% [7].

Для багаторічних бобових трав застосування аналогічних технологічних прийомів забезпечило максимальну урожайність насіння сортів-синтетиків люцерни посівної 0,401-0,459 т/га у перший рік використання та 0,433-0,464 т/га – у другий, конюшини лучної – 0,462 т/га. Приріст урожаю насіння склав відповідно 0,092-0,117, 0,108-0,112 та 0,093 т/га (30-34, 32-33 і 25%). Сила росту і схожість насіння зросли на 9-10%, маса 1000 насінин – на 8-9%. Економічна ефективність становила 20,0-21,5 тис. грн/га [8].

Удосконалено методику визначення збиральної стиглості насіння злакових трав за біофізичними та біохімічними показниками, що передбачає збирання його за вологості 30-35% та вмісту вільних цукрів 1,25-2,15% у поєднанні з бактеризацією насіння біологічними препаратами та позакореновими підживленнями різними видами азотних добрив на початку весняного відростання [9]. Це сприяло формуванню максимальної урожайності насіння пажитниці багаторічної сорту Айтера – 0,660 т/га, що на 0,295 т/га (81%) більше порівняно з контролем. Економічна ефективність – 19,5-20,0 тис. грн/га.

Розроблено технологічні прийоми вирощування кормових агрофітоценозів однорічних культур. Сформовано інформаційну базу даних показників продуктивності та якості корму одновидових і сумісних посівів зернобобових кормових культур і зернових колосових злакових видів на основі горошку

паннонського Орлан, тритикале озимого Божич, Богодарське, жита озимого Подільське зеленоукісне [10]. Забезпечується надходження кормової сировини у період з червня по липень урожайністю зеленої маси озимих посівів 35-55 т/га та ярих – 20-38 т/га, або 6-8 т/га сухої речовини, збалансованої за цукро-протеїновим співвідношенням із часткою бобових компонентів 33-52% та 28-45% відповідно [10]. Ранньовесняне підживлення мінеральними добривами збільшило урожайність зеленої маси на 15-25%. Енергетичні витрати на вирощування склали 20-22 ГДж/га, при цьому отримано 90 ГДж/га валової та 50 ГДж/га обмінної енергії [11].

Розроблено спосіб ефективного використання культурного пасовища впродовж сезону випасу. Загінно-порційний розподіл території із ротаційною системою утримання тварин зі сталим календарним графіком випасання дозволяє провести 4 цикли випасання за 185 днів із надходженням пасовищної маси за кожний цикл від 5,5 до 8,5 т/га з вмістом 18-20% сирого протеїну і 11-12% цукрів. Система удобрення з ранньовесняним підживленням $N_{60}P_{60}K_{60}$ бобово-злакових та N_{90} злакових травостоїв під кожні 2 цикли випасання підвищує продуктивність пасовища на 60-80% і дозволяє уникнути дії літньої дигресії злакових трав [12].

Розроблено технологічний регламент екологічно безпечних режимів використання травостоїв лучних угідь Правобережного Лісостепу. Оптимізовані режими використання різнотипних багаторічних травостоїв, відновлених методами екологічної реконструкції, забезпечують ощадне антропогенне навантаження, збереження біорізноманіття, формування стійкої структури лучного біогеоценозу з чіткою вертикальною диференціацією трав. Урожайність зеленої маси становить 25,0-35,5 т/га, сухої речовини – 5,5-7,5 т/га, вихід валової енергії – 45-90 ГДж/га з потенціалом отримання біогазу 350-400 м³/кг сухої речовини [13]. Інтенсивне укісне використання лучних травостоїв забезпечує біоенергетичну продуктивність в межах 2500-3000 м³/га метану за сезон [14].

Одним із ключових напрямів є удосконалення системи заміни зернових компонентів у тваринницьких раціонах трав'яними гранулами. Розроблено технічні умови на виготовлення гранульованих кормів із багаторічних бобових трав. Експериментальні дослідження на гусенятах показали, що заміна до 30–40 % зернової частки корму гранулами з багаторічних трав не знижує приростів живої маси, а у деяких випадках підвищує конверсію корму на 5–7 %. Такі результати підтверджують можливість зменшення витрат на комбікорми та підвищення економічної ефективності виробництва. [15].

Визначено параметри технології заготівлі сінажу з озимих зернових, бобових та бобово-злакових сумішок із застосуванням нових консервантів. У дослідних варіантах спостерігалось оптимальне підкислення до рН: озимого жита – 4,34, зеленоукісного жита – 4,79, озимого тритикале – 4,52, люцерни посівної – 4,67, сорго в сумішці з горошком ярим – 4,26. Кількість аміачного азоту в кормах відповідно складала 49-112%, а загальна кислотність знаходилась у межах 1,67-2,70 [16].

Для заготівлі зерносінажу з озимих зернових із застосуванням консервантів визначено вихідні вимоги до сировини при аплікаторному внесенні консервантів. У дослідних варіантах спостерігалось підкислення до рН 4,56 проти контролю 4,73, кількість аміачного азоту в кормі складала 63%, а загальна кислотність – 1,66, кількість молочної кислоти – 0,97 [17].

Розроблено систему технологічних операцій з внесенням у сіно високоактивного штаму бактерій *Bacillus subtilis*. У результаті збереженість поживних речовин у сіні з бобових трав становить 90-95%, протеїнова і енергетична поживність підвищується на 8-18%, що призводить до покращення енерго-протеїнового співвідношення [18].

Отримано базову інформацію кормової цінності вологого зерна кукурудзи закладеного з композицією біологічно активних речовин. Використовуючи молочнокислі та пропіоновокислі бактерії в дозі 1 і 2 грам/тону отримали продуктивний консервуючий ефект: спостерігалось підкислення до рН 5,5-5,6 та зросла кількість молочної кислоти з 62,8 до 72,9 (на 16%). В консервованому

зерні підвищилась протеїнова цінність корму з 6,55 до 7,92%, що обумовило підвищення енергетичної цінності до 12,49-12,51 МДж/кг СР або на 0,3-0,5%. Чиста енергія лактації консервованого корму зросла на 1,8-2,8% [19].

Результати фундаментальних та прикладних досліджень з кормовиробництва демонструють значний потенціал для інноваційного розвитку галузі. Створено нові високопродуктивні сорти кормових культур, розроблено ефективні технології підвищення насіннєвої продуктивності багаторічних трав, оптимізовано системи використання пасовищ та лучних угідь, удосконалено технології заготівлі та зберігання високоякісних кормів. Інноваційні напрацювання впроваджуються у виробництво завдяки співпраці з аграрними підприємствами та навчальними закладами, що забезпечує поширення сучасних технологій у виробниче середовище. Розроблені системи управління кормовою базою застосовуються у понад 50 господарствах різних форм власності, де підтверджено їхню ефективність у підвищенні рентабельності кормовиробництва на 15–20 % [20].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бугайов В. Д., Горенський, В. М. Особливості прояву ознак кормової та насіннєвої продуктивності колекційних зразків люцерни в умовах підвищеної кислотності ґрунту. *Генетичні ресурси рослин*, 2021. (29). С. 61-69.
2. Бугайов В. Д., Горенський, В. М. Потенційна та фактична урожайність насіння люцерни (*Medicago L.*) за підвищеної кислотності ґрунту. *Селекція і насінництво*, 2025. (127), С. 6-22.
3. Бугайов В. Д., Бугайов В. В., Полутін О. О. Оцінка мутантних ліній стоколосу безостого за ознаками пластичності та стабільності. Продовольча безпека України в умовах післявоєнного відновлення: глобальні та національні виміри. Міжнародний форум : доповіді учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 28-30 травня

2025 р.) / Міністерство освіти і науки України; Миколаївський національний аграрний університет. Миколаїв: МНАУ, 2025. С. 31-33. DOI: <https://doi.org/10.31521/978-617-7149-86-5-8>

4. Тромсюк В. Д., Бугайов, В. Д. Рівень гетерозису та ступінь фенотипового домінування основних ознак продуктивності у F1 тритикале озимого. *Вісник Сумського національного аграрного університету Серія «Агрономія і біологія*, 2021. 1(43). С. 49-54.
5. Petrychenko V., Korniychuk O., Lykhochvor V., Kobak S., Pansyrev O. Study of sowing quality of soybean seeds depending on pre-sowing treatment of seed. *Journal of Ecological Engineering*, 2024. 25(7). P. 332-339.
6. Petrychenko V., Kobak S., Kolisnyk S., Chorna V., Korniychuk O., Pansyrev O. Agroecological Assessment of Soybean Varieties under the Conditions of the Right Bank Forest Steppe of Ukraine. *Journal of Ecological Engineering*, 2024. 25(9). P. 60-69.
7. Запрута О. А., Антонів С. Ф., Колісник С. І., Коновальчук В. В. Іноваційні технології застосування біологічних препаратів як засіб підвищення насіннєвої продуктивності лукопасовищних трав. *Корми і кормовиробництво*, 2023. (96). С. 40-53. <https://doi.org/10.31073/kormovyrobnytstvo202396-04>.
8. Антонів С. Ф., Запрута О. А., Колісник С. І., Коновальчук В. В. Інноваційні підходи до біологізації вирощування насіння синтетичних сортів люцерни в Правобережному Лісостепу. *Корми і кормовиробництво*, 2024. (98). С. 21-34. <https://doi.org/10.31073/kormovyrobnytsvo202498-02>
9. Колісник С., Антонів С., Запрута О., Коновальчук В. Інноваційні чинники технології вирощування насіння багаторічних трав із застосуванням біологічних препаратів. *Корми і кормовий білок: матеріали XVI Міжнар. наук. конф.*, 19-20 вересня 2024 р. Вінниця, 2024. С. 20-23.
10. Векленко Ю.А., Бугайов В.Д. Науково-практичні засади створення екологічно стійких кормових агроєкосистем на основі адаптивних агротехнологій та інноваційних сортів. *Лучні агрофітоценози: інноваційні*

аспекти раціонального використання в умовах євроінтеграції: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, с. Оброшине, 5 черв. 2024 р. / Інститут сільського господарства Карпатського регіону НААН, 2024 р. С. 16-18.

11. Hetman N., Veklenko Yu., Petrychenko V., Korniiichuk O., Buhaiov V. Agrobiological substantiation of growing Hungarian vetch in mixed crops. *Scientific Horizons*, 2024. 27(4). P. 61-75. <https://doi.org/10.48077/scihor4.2024.61>
12. Петриченко В. Ф., Корнійчук О. В., Векленко Ю. А. Наукові основи інтенсифікації виробництва кормів на луках та пасовищах України. *Корми і кормовиробництво*, 2020. 89. С. 10-22.
13. Veklenko Y., Petrychenko V., Korniyuchuk O. Efficiency of methods of managing meadows on sloping land in Ukraine. *Grassland Science in Europe*, Vol. 29 – *Why grasslands?:* Proceedings of the 30th General Meeting of the European Grassland Federation, Leeuwarden, the Netherlands, 9-13 June 2024. p. 621-623.
14. Корнійчук О.В., Климчук О.В., Векленко Ю.А. Потенціал рослинницької галузі України у формуванні біопаливного виробництва. *Вісник аграрної науки*. 2022. № 5 (830). С. 33–41. <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202205-05>
15. Килимнюк О. І. Використання біологічно активної добавки на основі ароматичних трав в годівлі молодняку гусей. Продовольча безпека України в умовах післявоєнного відновлення: глобальні та національні виміри. Міжнародний форум : доповіді учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 28-30 травня 2025 р.) / Міністерство освіти і науки України ; Миколаївський національний аграрний університет. Миколаїв : МНАУ, 2025. С. 100-102. DOI: <https://doi.org/10.31521/978-617-7149-86-5-31>
16. Вугляр В. С., Дмитрук І. В., Вугляр Ю. Ю., Сироватко І. А., Мушит С. О. Ефективність збереження та якісні показники зеленої маси озимих

зернових. *Корми і кормовиробництво*, 2025. (99). С. 181-192.
<https://doi.org/10.31073/kormovyrobnytstvo202599-16>

17. Вугляр В.С, Дмитрук, І. В., Вугляр Ю. Ю., Сироватко І. А. Якісні показники сінажу з тритикале залежно від різної фази дозрівання. *Актуальні проблеми тваринництва та інноваційні шляхи їх вирішення в сучасних умовах* [Електронний ресурс]: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції науковців, викладачів та аспірантів, 22–23 квітня 2025 р. / Державний біотехнологічний університет. Харків, 2025. Електрон. дані. Режим доступу: <http://btu.kharkov.ua/nauka/konferentsiyi/>
18. Жуков В. П., Гончар Л. О., Кузьменко В. Ф., Холодюк О. В. Швидкість вологовіддачі люцерни посівної та її сумішок із злаковими травами при динамічному плющені в потоці. *Корми і кормовиробництво*, 2022. (94). С. 94-104. <https://doi.org/10.31073/kormovyrobnytstvo202294-10>
19. Вугляр В. С., Вугляр Ю. Ю., Сироватко І. А. Дослідження кормової цінності вологого зерна кукурудзи з додаванням молочно- і пропіоновокислих бактерій. *Корми і кормовиробництво*, 2025. (99). С. 161-170. <https://doi.org/10.31073/kormovyrobnytstvo202599-14>
20. Кравчук О. О., Воронецька І. С., Векленко Ю. А. Економічне обґрунтування запровадження «зелених технологій» у кормовиробництво для збереження родючості ґрунтів. *Корми і кормовиробництво*, 2025. (99). С. 241-251. <https://doi.org/10.31073/kormovyrobnytstvo202599-21>.

ARCHITECTURE AND CONSTRUCTION

УДК: 711.4:615.8

Прокопенко Олег Вікторович

кандидат наук, архітектури,

молодший науковий співробітник

науково-проектного відділу планування,

забудови та реконструкції території міст –

АПМ 1 у Державному підприємстві

«Науково-дослідний і проектний інститут містобудування»

м. Київ, Україна

ІНКЛЮЗІЯ НА ПРАКТИЦІ: ЯК РЕАБІЛІТАЦІЙНІ ЦЕНТРИ ДОПОМАГАЮТЬ ЛЮДЯМ ПОВЕРНУТИСЯ ДО АКТИВНОГО ЖИТТЯ

Анотація: у статті розглядається практичне втілення інклюзії через діяльність реабілітаційних центрів. Акцент зроблено на основних напрямках роботи — медичній, психологічній та соціальній підтримці, а також на застосуванні інноваційних методик. Показано, як комплексний підхід сприяє відновленню фізичних можливостей, розвитку впевненості та поверненню людей з інвалідністю до активного суспільного життя. Наведено приклади успішної інтеграції та доведено, що інклюзія є ключем до створення рівних можливостей у сучасному суспільстві.

Ключові слова: інклюзія, реабілітаційні центри, соціальна адаптація, активне життя, самостійність, маломобільні групи населення, інклюзивна архітектура

Інклюзія — це процес створення рівних можливостей для всіх членів суспільства, незалежно від фізичних або когнітивних обмежень. Однією з ключових складових успішної інклюзії є діяльність реабілітаційних центрів, які надають комплексну допомогу людям з інклюзивністю та тимчасовими обмеженнями. Такі центри не лише відновлюють фізичне здоров'я, але й сприяють соціальній та психологічній адаптації, допомагаючи людям повернутися до активного життя [1, 2].

Медична реабілітація є фундаментальним напрямом діяльності реабілітаційних центрів і спрямована на відновлення фізичних функцій, покращення самопочуття та підвищення якості життя людей з інклюзивністю або після травм та захворювань.

Медична реабілітація у комплексі з психологічною підтримкою та соціальною інтеграцією забезпечує повноцінне відновлення і дозволяє людям з обмеженими можливостями повернутися до активного життя.

Медична реабілітація включає фізіотерапію, лікувальну фізкультуру, кінезотерапію та застосування сучасних апаратів для відновлення рухових функцій. Використання роботизованих тренажерів та спеціалізованих технологій дозволяє пришвидшити процес відновлення після травм та операцій [3, 4].

Психологічна підтримка є невід'ємною частиною реабілітації. Вона включає індивідуальні та групові консультації, тренінги з розвитку комунікативних навичок та подолання соціальної ізоляції. Психологічний компонент допомагає відновити впевненість у власних силах та адаптуватися до нових умов життя [5].

Психологічна підтримка є невід'ємною складовою реабілітаційного процесу, оскільки допомагає людям з інклюзивністю або тимчасовими обмеженнями адаптуватися до нових умов життя та подолати емоційні та психологічні труднощі. У реабілітаційних центрах пацієнти отримують індивідуальні консультації з психологом, що сприяють зниженню тривожності,

депресії та страху перед обмеженнями у фізичній активності. Також проводяться групові тренінги та психотерапевтичні заняття, які допомагають налагоджувати соціальні контакти, розвивати комунікативні навички та підтримувати взаємодію з іншими пацієнтами. Важливим елементом психологічної підтримки є робота над мотивацією до реабілітації, формуванням впевненості у власних силах і розвитку навичок самостійного прийняття рішень. Крім того, психологічна допомога включає роботу з сім'єю та близьким оточенням пацієнта, що створює додаткову підтримку та забезпечує гармонійний процес соціальної адаптації. Поєднання психологічної підтримки з медичною та соціальною реабілітацією дозволяє комплексно підходити до відновлення пацієнта, забезпечує його емоційний комфорт та сприяє швидшому поверненню до активного та повноцінного життя у суспільстві.

Соціальна інтеграція є також важливою складовою процесу реабілітації, адже вона спрямована на повернення людей з інклюзивністю до активного участі у житті суспільства. У реабілітаційних центрах пацієнти отримують підтримку у розвитку комунікативних навичок, навчанні професіям або підвищенні кваліфікації, а також у пошуку роботи та адаптації на робочому місці. Крім того, проводяться групові заняття, тренінги та соціальні заходи, які допомагають людям подолати відчуття ізоляції, налагодити міжособистісні контакти та навчитися ефективно взаємодіяти з оточенням.

Соціальна інтеграція також включає залучення людей до спортивних, культурних та волонтерських програм, що сприяє розвитку самостійності, впевненості у власних силах та відчуттю повноцінного життя. Завдяки комплексному підходу, поєднанню медичної, психологічної та соціальної підтримки, реабілітаційні центри створюють умови, за яких пацієнти не лише відновлюють фізичні функції, а й повертаються до активного соціального життя, стають учасниками спільноти та реалізують свій потенціал у суспільстві.

Реабілітаційні центри працюють над соціальною інтеграцією пацієнтів, навчаючи їх професійним навичкам, допомагаючи з працевлаштуванням та розвитком соціальних компетенцій [6].

Сучасні реабілітаційні центри активно впроваджують інноваційні методики, що значно підвищують ефективність відновлення пацієнтів та сприяють їхній соціальній інтеграції. До таких методів належать арт-терапія, музикотерапія та іпотерапія, які не лише допомагають відновити фізичні функції, а й покращують психологічний стан, сприяють розвитку емоційного інтелекту та підвищують мотивацію до процесу реабілітації. Значне місце займають сучасні технології, зокрема використання віртуальної реальності (VR), яка дозволяє моделювати соціальні та побутові ситуації для тренування когнітивних і моторних навичок у безпечному середовищі. Роботизовані тренажери та екзоскелети допомагають відновлювати рухові функції після травм та інсультів, дозволяючи пацієнтам контролювати прогрес та відчувати власний результат уже на ранніх етапах реабілітації. Крім того, дистанційні онлайн-програми забезпечують доступ до реабілітації для тих, хто не може регулярно відвідувати центр, та дозволяють підтримувати індивідуальні програми відновлення вдома [7, 8].

Інклюзія в реабілітаційних центрах неможлива без правильно організованого архітектурного середовища, яке враховує потреби людей з обмеженими фізичними можливостями. Доступність приміщень, безбар'єрні входи, спеціальні санвузли, адаптовані тренажерні зали та кімнати для реабілітаційних процедур створюють умови, в яких пацієнти відчують себе комфортно та безпечно. Інклюзивна архітектура дозволяє людям вільно пересуватися центром, брати участь у групових заняттях і соціальних активностях, не відчуючи обмежень або дискомфорту. Крім того, правильно спроектовані простори сприяють ефективності лікувальних та тренувальних процедур, оскільки дозволяють розміщувати обладнання та реабілітаційні зони з урахуванням потреб пацієнтів. Впровадження принципів універсального дизайну та інклюзивних архітектурних рішень стає не лише технічним, а й соціальним аспектом реабілітації, адже воно допомагає людям відновлювати незалежність, підвищує їхню мотивацію та сприяє активній участі у суспільному житті. Таким чином, архітектурне середовище стає невід'ємною

складовою процесу інклюзії, що забезпечує комфорт, безпеку та рівні можливості для всіх відвідувачів реабілітаційних центрів.

Центри повинні враховувати потреби людей з обмеженими можливостями: безбар'єрний доступ, спеціальні санвузли, адаптовані кімнати та тренажерні зали [9]. Архітектурно-будівельні рішення, що відповідають принципам інклюзії, значно підвищують ефективність соціальної адаптації [10].

Основні функціональні зони центру включають адміністративні приміщення, медичні кабінети, тренувальні та терапевтичні зали, зони відпочинку та соціальної інтеграції.

Адміністративна частина центру містить рецепцію, адміністративні офіси та кімнати для персоналу, де організовується реєстрація пацієнтів, ведеться документація та координація всіх реабілітаційних програм. Медичні приміщення включають кабінети лікарів, фізіотерапевтичні та процедурні зали, лабораторії для моніторингу стану здоров'я та окремі приміщення для масажу і мануальної терапії.

Тренувальні зали обладнані спеціалізованими тренажерами, роботизованими системами, реабілітаційним обладнанням для кінезотерапії, а також просторами для лікувальної фізкультури та групових занять.

Соціальні та відпочинкові зони включають кімнати для спілкування, бібліотечні та мультимедійні зони, їдальні, а також простори для творчих та групових заходів, що сприяють соціальній інтеграції та адаптації пацієнтів. Санвузли та допоміжні приміщення спроектовані за принципами безбар'єрного доступу, із врахуванням потреб людей на інвалідних візках та з обмеженими руховими можливостями.

Планування центру передбачає логічну та безпечну організацію потоків пацієнтів і персоналу, виділення окремих зон для інтенсивної реабілітації та відпочинку, а також забезпечення природного освітлення і оптимальної вентиляції.

В Україні та за кордоном є численні приклади, коли після комплексної реабілітації люди поверталися до роботи, спорту та активного соціального

життя. Це свідчить, що інклюзія на практиці — це не лише концепція, а конкретні дії, які змінюють життя людей [11].

Таким чином, реабілітаційні центри відіграють ключову роль у процесі інклюзії, надаючи комплексну медичну, психологічну та соціальну підтримку.

У багатьох реабілітаційних центрах України та за кордоном є численні приклади, які демонструють ефективність комплексного підходу до відновлення людей з інклюзивністю або після травм. Так, пацієнти, що пройшли медичну реабілітацію, фізіотерапію та заняття лікувальною фізкультурою, змогли відновити рухові функції та повернутися до повсякденного життя. Завдяки психологічній підтримці та груповим тренінгам вони подолали соціальну ізоляцію, відновили впевненість у власних силах і змогли активно спілкуватися з оточенням. Деякі з них після комплексної реабілітації повернулися до роботи або навчання, інші змогли займатися спортом або творчістю, відкрили власну справу чи приєдналися до волонтерських та громадських ініціатив. Особливо важливим є те, що інноваційні методики, такі як арт-терапія, музикотерапія, іпотерапія та використання VR-технологій, допомогли людям відновити когнітивні та моториці навички, які вони втратили через травми або захворювання. Ці історії успіху демонструють, що комплексна медична, психологічна та соціальна підтримка в реабілітаційних центрах дає реальний результат, повертаючи людям незалежність, активність та відчуття повноцінного життя в суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Петренко, І. (2021). Інклюзія та соціальна адаптація людей з інвалідністю. Київ: Наукова думка.
2. Іваненко, О. (2020). Реабілітаційні центри в Україні: сучасні підходи та виклики. Журнал «Медицина та суспільство», 12(3), 45–52.
3. Smith, J., & Brown, L. (2019). Rehabilitation Robotics in Therapy. Journal of Rehabilitation Medicine, 51(7), 560–567.

4. Коваль, Т. (2022). Фізична реабілітація та інноваційні технології. Львів: Видавництво ЛНУ.
5. Johnson, R. (2018). Psychological Support in Rehabilitation Centers. *Clinical Psychology Review*, 62, 78–90.
6. Сидоренко, В. (2021). Соціальна інтеграція людей з інвалідністю через реабілітаційні програми. *Журнал «Соціальна робота»*, 8(2), 33–41.
7. Anderson, P., & Lee, H. (2020). Innovative Therapies in Rehabilitation. *Rehabilitation Science*, 15(4), 102–115.
8. Бондаренко, М. (2022). Віртуальна реабілітація та дистанційні методики. Київ: Науковий журнал «Технології та здоров'я».
9. United Nations. (2019). *Designing Accessible Spaces for All*. New York: UN Publications.
10. Литвиненко, С. (2021). Інклюзивна архітектура та будівництво реабілітаційних центрів. *Архітектурний журнал*, 5(1), 15–23.
11. World Health Organization. (2020). *Community-based Rehabilitation: Towards Inclusive Societies*. Geneva: WHO.

BIOLOGY AND BIOTECHNOLOGY

УДК 581.9

Ількович Інна Вікторівна

магістр, біолог,
вчитель біології Рихтівської гімназії
Кам'янець-Подільської міської ради
Хмельницької області, Україна

АНАЛІЗ *HUMULUS LUPULUS* L. В АНТРОПОГЕННИХ БІОТОПАХ КАМ'ЯНЕЦЬКОГО ПРИДНІСТРОВ'Я

У статті представлено результати аналізу *Humulus lupulus* L. в антропогенних біотопах Кам'янецького Придністров'я.

Ключові слова: *Humulus lupulus*, морфометричні параметри, біоморфологічний аналіз, антропогенні біотопи, умови місцезростання.

Одним із видів, що є цікавим для дослідження у антропогенних біотопах є *H. lupulus*. Рослини мають високу інвазійну здатність (в природному стані трапляється на Поліссі, в Карпатах, Прикарпатті, досить поширений в Лісостепу і зрідка в Степу), широке господарське використання (медицина, фітокосметологія, харчова промисловість), використовуються у створенні декоративних композицій. *H. lupulus* є багаторічною рослиною, що виростає щовесни з кореневищ підземного кореневища. У дикій природі він поширюється через підземні кореневища і насінням[5]. Всебічне дослідження даної рослини є безумовно актуальним.

Матеріали та методика досліджень. Дослідження проводилося маршрутним методом протягом 2023-2025 рр. Територія дослідження охоплює територію Кам'янецького Придністров'я. Закладено 20 ділянок, які належать до антропогенних типів біотопів (за класифікацією біотопів Я. П. Дідуха та ін.) [2]. Ділянки закладалися площею 10 м². На кожній ділянці визначали кількість рослин *H. lupulus*, довжину і ширину листків та шишок, інші морфологічні особливості (характер опушення стебла, величина розсіченості листкової пластинки), також аналізували фактори, які впливають на умови зростання (вологість, освітлення, ґрунтові умови, симбіоз з іншими видами рослин). Також визначали видовий склад рослин. Систематична приуроченість рослин визначалась за «Определителем высших растений Украины» [1, 3]. Номенклатура таксонів наводиться за S. Mosyakin, M. Fedoronchuk [4].

Результати дослідження та їх обговорення. У результаті проведених досліджень охарактеризовано морфологічні та еколого-хорологічні особливості видів досліджуваного роду. Форма та розмір клітин, тканин, частин організму та власне рослинних організмів є їх сутнісними базовими характеристиками. Саме ці ознаки використовуються дослідниками при оцінці онтогенетичного та життєвого стану особин рослин. Традиційно форма розглядається як суто якісна, візуальна характеристика рослини і її частин, тоді як розмірні характеристики завжди мають чисельне вираження.

Дослідження *Humulus lupulus* здійснювали за варіюванням розмірних лінійних параметрів листків і шишок в модельних ділянках Кам'янецького Придністров'я (див. табл. 1). При проведенні досліджень, нами була встановлена залежність між зміною морфологічних параметрів шишок та листків *Humulus lupulus*.

**Коефіцієнти варіації морфометричних параметрів довжини і ширини
листіків і шишок *Humulus lupulus* L. у антропогенних біотопах
Кам'янецького Придністров'я**

№	Біотоп (ділянка)	Морфометричні параметри листкової пластинки		Морфометричні параметри шишок	
		Довжина	Ширина	Довжина	Ширина
1	I2.11 (1)	6,12	5,72	3,37	2,53
2	I4.12 (1)	6,08	5,05	3,20	2,60
3	I4.21 (1)	6,21	4,95	2,72	2,08
4	I 4 24 (1)	5,25	3,46	2,34	1,79
5	I 4 25 (1)	5,31	3,74	2,77	2,11
6	I 4 25 (2)	5,78	4,14	2,16	1,65
7	I 4 25 (3)	7,26	6,11	2,65	1,93
	М _с	5,90	4,74	2,74	2,09

До класу I2.11 належать біотопи малорічників нітрофільних рудеральних угруповань. Закладена ділянка в м. Кам'янець-Подільський на лівому березі річки Смотрич на вулиці Біланівецька набережна, 1, представлена крутим схилом із виходами піщаних насипів на поверхню. Три рослини *H. lupulus* обвивають газову трубу, ще дві особини покривають кам'янистий мур. Поблизу зростають такі деревні форми, як *Prunus domestica* L., *P. divaricata* Ledeb., *Cerasus avium* (L.) Moenth. Серед трав'янистих форм спостерігаються: *Urtica dioica* L., *Elytrigia repens* (L.) Nevski, *Chenopodium vulvaria* L. В усіх особин *H. lupulus* листкова пластинка має значну розсіченість. Морфометричні параметри на 1 см більші за середні – М_с.

Ділянка біотопу класу I4.12 (рудералізовані зарості кущів) закладена біля автошляху Зеленче – Дунаївці. Близько 25 особин в'ються по *Arctium lappa* L., *Tanacetum vulgare* L., потім переходячи на дикорослу форму *Pyrus communis* L.

Місцезростання досліджуваної рослини є сприятливим для її росту. Найбільш важливим фактом в цьому плані є особливості ландшафту: особини *H. lupulus* зростають в невеликій долині, для якої характерні підвищені умови вологості. Відповідно до цього морфометричні параметри *H. lupulus* мають досить високі показники.

Для біотопу І4.21 (паркові насадження) закладено ділянку в селі Миньківці Дунаєвецького району на правому березі р. Ушиці біля *Syringa vulgaris* L., *Populus alba* L. Основна рослинна маса *H. lupulus* покриває трав'янистий покрив (*Urtica dioica*, *Elytrigia repens*, *Plantago major*, *Polygonum aviculare*), лише дві рослини обвивають *Syringa vulgaris*. Загалом морфометричні параметри мають середні показники.

H. lupulus часто в'ється по кущах та багаторічних трав'янистих рослинах, допомагає формувати живоплоти кущів. Як модельну ділянку біотопу класу І4.24 було закладено у селі Вихривці, що знаходиться по вулиці Шкільна, 35. 6 особин *H. lupulus* суцільним покривом обвивають посаджені кущі (*Frangula alnus* Mill., *Buxus sempervirens* L.). Морфометричні показники листкової пластинки досить високі порівняно до того, які вони в інших біотопах.

Найбільш типовим біотопом, де зростає *H. lupulus* є І4.25 – альтанки, шпалери, будівлі, покриті виткими рослинами (ліанами). Нами було закладено п'ять ділянок для цього біотопу.

Перша ділянка закладена в Кам'янці-Подільському на схід від діючої залізниці, по праву сторону від вулиці Вокзальна. Поблизу старих, недіючих залізниць. На першій ділянці є досить сприятливі умови для росту *H. lupulus*: висока (близько 2,5 м) бетонна огорожа, достатнє освітлення. Крім того, він в'ється інколи разом з іншими рослинами (*Parthenocissus tricuspidata* та *Vitis sylvestris* C. C. Gmel.) по деяких дерев'янистих (*Fraxinus excelsior*, *Fraxinus americana* L., *Fraxinus pennsylvaniaca* Marsh.), або трав'янистих рослинах (*Helianthus tuberosus* L., *Galeopsis speciosa* Mill., *Origanum vulgare* L.). Проте, морфометричні показники на цій ділянці не досить високі, а близькі до

середніх, що пов'язано із антропогенним впливом в минулому (та частина залізниці в даний час майже не використовується).

На другій ділянці, що закладена в селі Великий Жванчик Близько 15 рослин *H. lupulus* разом з *Parthenocisus tricuspidata* (також близько 15 особин) в'ються по кам'янистій стіні будівлі, що використовується лише за господарським призначенням. При цьому вони досягають висоти понад 3 м. Вони також в'ються по прилеглому до будівлі трав'янистому покриву: *Plantago major*, *Polygonum aviculare*, *Alopecurus pratensis*, *Setaria viridis*.

На третій модельній ділянці (правий берег річки Батіжок на околиці села Чорна Чемеровецького району) 7 особин *H. Lupulus* в'ються по металево-кам'яній огорожі. При цьому рослина погано в'ється по кам'янистій частині огорожі. Це пов'язано з отриманням рослиною великої кількості світла і тепла. Вологість висока, що пов'язано із металево-кам'яною огорожею та достатньо високими сусідніми будівлями, які створюють тінь. Освітленість незначна. Проте, умови для росту й розвитку досліджуваного виду є досить сприятливими. Морфометричні параметри є найвищими на цій модельній ділянці.

Максимальні значення показників довжини і ширини листкової пластинки характерні для біотопу І4.25, шишок – І2.11 та І4.12. Мінімальні значення показників довжини і ширини листкової пластинки та шишок характерні для ділянки біотопу – І4.24.

Отже, нами показано варіабельність морфологічних параметрів досліджуваних рослин під впливом різних чинників. Результати показали, що *Hutulus lupulus* найкраще росте на ділянках в умовах високої вологості та достатньої освітленості, де є опори для росту, але не має надто високих рослин (які б затіняли *Hutulus lupulus*). Найбільш несприятливим антропогенним впливом є витоπτування людиною. Вид найкраще зростає на більш-менш вогких місцях, між чагарниками, біля житлових будинків, як бур'ян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біорізноманіття Кам'янця-Подільського. Попередній критичний інвентаризаційний конспект рослин, грибів і тварин. / За ред. О. О. Кагала, М. В. Шевери, А.А. Леванця. – Львів: Ліга-Прес, 2004. – 180 с.
2. Дідух Я. П., Фіцайло Т. В., Коротченко І. А., Якушенко Д. М., Пашкевич Н. А. Біотопи лісової та лісостепової зон України. Київ: ..., 2011. 288 с.
3. Доброчаева Д. Н., Котов М. И., Прокудин Ю. Н. и др. Определитель высших растений Украины. К.: Наукова думка, 1987. 540 с.
4. Mosyakin S. L., Fedoronchuk M. M. Vascular plants of Ukraine: A nomenclatural checklist. Kiev: M.G. Kholodny Institute of Botany, 1999. 346 p.
5. Small, Ernest (1978) A numerical and nomenclatural analysis of morpho-geographical taxa of *Humulus*. *Systematic Botany* 3(1): P. 37-76.

ECONOMIC THEORY, MACRO- AND REGIONAL ECONOMY

УДК 338.242.2:331.101.3

Гилка Уляна Леонідівна

кандидат економічних наук, доцент

Дунайський інститут Національного університету

«Одеська морська академія»

м. Ізмаїл, Україна

МОТИВАЦІЯ В СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Анотація: Економіка України, згідно рейтингу СЕВР, перебуває на 58-му місці у Європі. Причинами є такі фактори: війна, виїзд фахівців за кордон, несприятливий бізнес-клімат тощо. У роботі проблема економічного зростання країни розглядається виключно в рамках пріоритету використання мотивації попиту та пропозиції. Метою є дослідження шляхів відродження економіки держави за рахунок можливостей мотивації суб'єктів господарювання.

Ключові слова: економічний розвиток, теорія Кейнса, мотивація попиту, мотивація пропозиції, мотивація бізнесу.

За рівнем розвитку економіки Україна перебуває на 58-му місці у світі [1] та на останньому місці у Європі. І це при найбагатших надрах, прекрасному географічному розташуванні та освіченому працьовитому народі.

Щодо причин такого становища, то їх багато. По-перше, це – війна, але вона не є головною. До значних причин слід віднести такі: руйнування єдиного економічного простору радянських республік, корупцію, монополізм,

соціально-політичні розбіжності, відсутність досвіду ринкової економіки, відсторонена економічна наука, несприятливий бізнес-клімат тощо.

У цьому дослідженні проблема економічного зростання розглядається виключно в рамках пріоритету використання мотивації попиту та пропозиції.

Принципи мотивації пропозиції та попиту перебувають у постійному протиборстві. Їх першими апологетами були, відповідно, Ж. Б. Сей [2] та Дж. М. Кейнс [3]. Економіки держав, що розвиваються на основі цих принципів, називають відповідно: економіка пропозиції та економіка попиту. В історії економіки принципи попиту та пропозиції постійно знаходилися у боротьбі, змінюючи один одного, зі змінним успіхом.

Зазначимо, що до теперішнього часу перехід від одного принципу мотивації до іншого відбувався, як правило, ні в логічній послідовності, а через суб'єктивну оцінку економічної ситуації з боку політичного керівництва. У випадку з Україною до цієї причини додається переважання свободи ринку над контролем над ним з боку держави. Наявність цих обставин зумовила актуальність цієї роботи.

Мета роботи полягає у дослідженні шляхів відродження економічно розвиненого аграрно-промислового комплексу держави за рахунок можливостей мотивації суб'єктів господарювання та трудових ресурсів з використанням стратегії, що визначена Кабінетом Міністрів України в Національній економічній стратегії.

Розглянемо її з точки зору економіки попиту. Вона буде ефективною за наявності надлишку робочої сили, тобто – безробіття. Механізм такої економіки полягає у здійсненні державою замовлень виробництва товарів, які є споживчими (зброя, будівництво, наука, об'єкти загального користування тощо). Бізнес виконує ці замовлення силами безробітних, що залучаються до цієї роботи. Колишні безробітні починають одержувати заробітну плату, збільшуючи сукупний споживчий попит. Бізнес відповідає на це збільшенням пропозиції.

Найяскравішим прикладом успішного застосування такої стратегії є вихід із кризи світової економіки у тридцяті роки минулого століття. Не менш успішно її застосували і в Китаї на рубежі XX-го та XXI-го ст.

Ефективність економіки попиту підтверджує й світова економічна наука. Теоретичну основу економіки попиту заклав Дж. М. Кейнс. Він, зокрема, довів, що державні замовлення у межах реалізації стратегії попиту можна здійснювати за рахунок емісії без загрози критичного рівня інфляції [3].

В Україні можливість використання вільної робочої сили в період максимального рівня безробіття було, нажаль, втрачено. Актуальною стала стратегія пропозиції, яка вимагає не збільшення кількості працівників, а підвищення продуктивності праці, побічним ефектом використання якої є ще більше зростання безробіття.

Слід зазначити, що держава має у своєму розпорядженні три основні важелі, за допомогою яких вона може впливати на ринкову економіку: держзамовлення, податки, відсоток. І якщо для стратегії попиту головним із них є державне замовлення, то для стратегії пропозиції – податки та відсоток.

Проте в Україні кожна спроба зниження податку чи відсотка призводила до інфляції і очікуваного зростання виробництва не відбувалося.

Негативний результат зумовлений тим, що і податки, і відсоток кредитування знижували однаково для всіх суб'єктів господарської діяльності та фізичних осіб, але мотивувати, за нашою думкою, потрібно було переважно носіїв інноваційних проєктів. Найефективніші проєкти можна частково чи повністю фінансувати за рахунок держави, що яскраво довів досвід «японського дива».

Залучення видатних західних економістів до вирішення проблеми економічного зростання держави, позитивних результатів не дали. Україну відвідав один із авторів «чилійського економічного» дива Артур Лаффер, але його новаторські пропозиції не враховували особливостей української економіки. Долучився до нашої проблеми і лауреат Нобелівської премії в галузі економіки у 2008 році американський економіст Пол Кругман, пристрасний

прихильник стратегії попиту і політики протекціонізму, але його доповідь була відверто наївною і також не враховувала української специфіки.

Підкреслимо, що національна економічна наука свого вагомого слова про найбільш ефективний спосіб мотивування суб'єктів господарювання та робочої сили поки не довела, а світовий досвід показує, що найбільший ефект державного управління економікою приносить гармонійне поєднання економіки попиту та економіки пропозиції. Породжуване економікою пропозиції безробіття здатна поглинути економіка попиту.

Отже, однією з ключових причин відсталості української економіки стала відсутність ефективної стратегії економічного розвитку країни.

В Україні була можливість здійснення стратегії попиту, яка повинна була ґрунтуватися на мотивації попиту шляхом використання надлишку робочої сили, але вона також не була реалізована.

Наразі для економічного розвитку України остається актуальною стратегія пропозиції, головною ідеєю якої є мотивація бізнесу, а головними важелями – зниження податків на бізнес та зниження відсотка на фінансування інноваційних проєктів, однак і вона, до теперішнього часу, знаходиться на початковому рівні.

Серед основних причин, що перешкоджають економічному розвитку країни, є пріоритет політичних проблем перед економічними проблемами, боротьба за владу, корупція, некомпетентність, інертність вітчизняної економічної науки.

Зволікання реалізації стратегії економічного розвитку, заснованої на гармонійному поєднанні стратегій попиту та пропозиції, та необхідності залучити відомих науковців та дослідників з різних галузей науки і, в першу чергу, Національну академію наук України до цієї проблеми, становить загрозу відсутності в найближчому майбутньому потенційно можливого економічного зростання держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Економіка України посіла 58-ме місце в рейтингу СЕВР. Прогноз до 2039 року передбачає зростання на один пункт. Журнал Forbes Ukraine. URL: <https://forbes.ua/news/ukraina-zaynyala-58-me-mistse-u-svitovomu-ekonomichnomu-reytingu-cebr-26122024-25896> (дата звернення: 08.08.2025).
2. Samuel Hollander. Jean-Baptiste Say and the Classical Canon in Economics: the British Connection in French Classicism. London and New York: Routledge, 2005, 336 p.
3. Keynes John Maynard. The General Theory of Employment, Interest and Money Publisher : Macmillan Cambridge University Press, for Royal Economic Society. 1936, p.190.

Reznikov Roman Borysovych

PhD in Economics, Doctoral Candidate

Institute of Industrial Economics of the
National Academy of Sciences of Ukraine

**ASSESSING THE ECONOMIC IMPACT OF DIGITAL STRATEGY
DEPLOYMENT IN IT COMPANY OPERATIONS DURING CRISIS
CONDITIONS**

Abstract. This article analyzes the case of Infinity Technologies during the Russian invasion of Ukraine, highlighting how digital transformation, organizational change management, and a Transformation Office enabled resilience, continuity, and above-market growth despite extreme crisis conditions. The study proposes the Digital Arc Framework, a structured methodology for managing transformation portfolios, ensuring competitiveness and long-term sustainability. Findings demonstrate that proactive digitalization, human-centric strategies, and data-driven decision-making are vital for enterprises navigating uncertainty.

Keywords: Digital transformation, crisis management, organizational change management, resilience, competitiveness, Ukraine, Transformation Office, data-driven decision-making

Prior to February 2022, Ukraine's IT market was flourishing, with service exports reaching \$6.8 billion in 2021 and an annual growth rate of 27% [1]. However, the full-scale Russian invasion on February 24, 2022, brought unprecedented challenges. The war profoundly impacted the country's economy, leading to a 30% decrease in Ukraine's GDP in 2022 and a 65% reduction in domestic IT market capacity [1]. Many international IT companies relocated, and Ukrainian firms faced operational losses, client base reduction, and a severe talent drain due to migration

and mobilization issues. The Sumy region, where Infinity Technologies was originally based, was particularly heavily impacted by direct Russian invasion and prolonged hostilities, including severe electricity and internet shortages due to attacks on critical infrastructure. In this vortex of chaos, Infinity Technologies, like many others, faced an existential threat. The initial shock and lack of pre-defined emergency protocols meant immediate, critical decisions were required regarding employee safety and business continuity [1].

Recognizing the existential threat and the need for rapid, systemic change, Infinity Technologies' leadership made a pivotal decision: to elevate its existing Project Management Office (PMO) into an "Office of Transformation" (TO). This strategic shift moved the PMO beyond its traditional role of overseeing individual projects to becoming the central orchestrator of broad-scale organizational change [2].

The Transformation Office (TO) at Infinity Technologies was characterized by:

- **Executive-Level Engagement and Ownership:** The TO was directly accountable to senior leadership, ensuring that all transformation initiatives were aligned with the company's overarching strategic goals for survival and growth. This executive buy-in was crucial for overcoming internal resistance and securing necessary resources [3].
- **Transparency and Accountability:** The TO maintained clear communication channels and established robust reporting mechanisms, providing real-time visibility into the progress and challenges of all transformation efforts. This fostered trust among stakeholders and ensured accountability for outcomes [3].
- **Accelerated Momentum:** The TO was empowered to identify and clear roadblocks swiftly, enabling rapid decision-making and maintaining accelerated momentum across the portfolio of initiatives, a critical factor in a fast-evolving crisis environment [3].

This evolution of the PMO into a TO allowed Infinity Technologies to manage a complex portfolio of projects and programs, ensuring that every digital and business

initiative contributed directly to the company's resilience and competitiveness [4]. Under the guidance of its Transformation Office, Infinity Technologies launched a multifaceted portfolio of projects and programs, leveraging digital technologies to address immediate threats and build long-term resilience. This doctoral thesis proposes The Infinity Technologies Digital Arc Framework, a trademarked methodology for the structured execution of digital transformation (DT) portfolios to strengthen competitiveness during crises. This framework decomposes the complex undertaking of digital transformation into manageable projects, groups them into coherent programs, and assembles them into a unified portfolio, ensuring strategic alignment and continuous value delivery. The economic impact of these initiatives was profound, enabling the company to not only survive but thrive. The immediate economic impact of ensuring employee safety and continuity was the prevention of significant productivity loss and talent drain. By rapidly implementing the virtual workplace concept, Infinity Technologies mitigated the direct operational costs associated with physical office disruptions and employee displacement.

- **Rapid Relocation and Support:** The TO managed complex logistics of relocating employees and their families to safer regions, both within Ukraine and abroad, providing financial assistance and continuous monitoring of security risks [1]. This minimized the economic impact of lost workdays and maintained human capital.
- **Creating Digital Workplaces:** Rapid transition to flexible working models leveraging cloud solutions (Microsoft 365, Microsoft Teams, AWS, Microsoft Azure, GCP) ensured productive communication and collaboration from anywhere, anytime. This directly contributed to operational continuity and reduced infrastructure costs by shifting from physical premises to scalable cloud services.
- **Establishing Resilience Hubs:** To counter severe electricity and internet shortages, Infinity Technologies established physical "resilience hubs" equipped with autonomous power sources (generators, Starlink internet) and backup connectivity. This directly reduced downtime and prevented revenue loss due to

power outages, a critical factor in maintaining service delivery.

- **Employee Well-being and Mental Health:** Integrating digital solutions for employee well-being and mental health support (online therapy, AI-driven analytics) contributed to higher employee retention and productivity, reducing costs associated with turnover and absenteeism.
- **Data Backup and Disaster Recovery (DR):** Robust cloud-based DR solutions (AWS, Azure, GCP) ensured critical data and applications were always available, even during localized crises. This directly minimized financial losses from data loss or prolonged service interruptions, ensuring rapid recovery and business continuity.

As an IT service company, securing "production" meant optimizing its IT service delivery infrastructure and internal development processes. This led to enhanced operational efficiency and reduced delivery risks. Optimizing the supply chain for an IT service company involved ensuring stable access to hardware, software licenses, and critical infrastructure components. This led to reduced operational risks and improved resource availability.

- **Strategic Supply Chain Restructuring:** Infinity Technologies implemented multi-sourcing strategies for critical IT components and services, reducing dependency on single suppliers. They also explored regionalization and nearshoring for hardware procurement and data center locations to mitigate geopolitical risks and ensure faster delivery. This directly reduced supply chain vulnerabilities and associated costs (e.g., expedited shipping fees, penalties for delays).
- **AI for Predictive Disruption Alerts:** AI and Machine Learning (ML) were leveraged to forecast supply chain disruptions and identify alternative delivery routes for critical resources, enabling proactive decision-making.

Optimizing internal operations was crucial for Infinity Technologies' efficiency and agility, with a deep focus on data.

- **Data-Driven Decision Making:** The company's core strategy revolved around leveraging data for all critical decisions.

- Modern Data Infrastructure (MDI) Blueprints: Infinity Technologies implemented The Infinity Technologies MDI Framework integrating a Lakehouse Architecture (combining data lakes, data warehouses, and data marts), open storage formats, and serverless compute. This provided a unified data platform for real-time insights. The "Execution and Monitoring Phase" guided the practical implementation of data cataloging, quality management, and security.
- Unified Data Governance: The company adopted The Infinity Technologies Data Governance Framework, based on a Unified Control Framework (UCF). This ensured data quality, consistency, security, and compliance across all operations, crucial for maintaining client trust during wartime.
- Business Intelligence (BI) and Real-time Dashboards: BI systems transformed raw data into meaningful insights through dashboards, reporting, and data visualization tools, enabling data analysts and business users to interact with data and extract insights. AI-driven BI tools enhanced data processing, predictive analytics, and real-time decision-making, improving efficiency and competitiveness [6].
- Data Streaming: Implementing data streaming allowed the company to process data as it was generated, enabling instant reactions to evolving market conditions and operational issues [7].

RPA and Automation: Robotic Process Automation (RPA) was deployed to automate repetitive tasks, streamline workflows, and reduce human error, freeing up human teams for higher-value strategic work [6]. This was crucial for maintaining core business functions during disruptions and optimizing production processes. AI for Decision Augmentation and Operational Optimization: AI acted as a "cognitive multiplier" for crisis leadership and strategic decision-making, providing real-time analytics and advanced scenario planning capabilities. It offered diverse perspectives, countered human biases, and revealed numerous options with their consequences, leading to faster, low-risk, and high-quality decisions. LLMs for Knowledge

Navigation and Operational Optimization: Infinity Technologies explored the use of Large Language Models (LLMs) to optimize internal operations by automating tasks like summarizing reports and generating code.⁴¹ Crucially, LLMs revolutionized internal knowledge navigation by providing instant answers to complex queries from vast unstructured data, significantly reducing search time and improving knowledge sharing, especially in the distributed remote environment. The Ministry of Digital Transformation in Ukraine's initiative to develop a national LLM provided a valuable blueprint for leveraging LLMs for internal knowledge management and operational optimization, ensuring data sovereignty and local context understanding.

Given the heightened cyber threats targeting Ukrainian companies, Infinity Technologies prioritized robust cybersecurity measures.

- **Digital Immune System:** The company implemented a comprehensive "digital immune system" comprising firewalls, intrusion detection systems, antivirus software, encryption, and multi-factor authentication (2FA).
- **Cyber Resilience:** Beyond prevention, the focus was on cyber resilience, preparing the organization to maintain core functions during and after a cyber incident. This involved detailed incident response planning, cyber crisis simulations, and data resilience strategies like air-gapped backups and immutable file systems.

A cornerstone of Infinity Technologies' OCM strategy was its proactive and transparent communication with both employees and customers. **Internal Communication:** The company prioritized regular updates and town halls to keep employees informed about the evolving situation, safety measures, and company decisions. This consistent, empathetic communication helped to alleviate fear and uncertainty, build trust, and maintain morale amidst extreme pressure. The TO ensured that all plans, measures, and decisions were clearly explained, fostering understanding of the business strategy. **External Communication:** Infinity Technologies maintained open and transparent communication with clients and partners, providing regular updates on project statuses and operational conditions. This proactive approach helped to manage client expectations, build trust, and ensure

continuity of projects, even amidst the war's uncertainties [8]. The company also actively encouraged positive feedback and recommendations from clients to counter negative perceptions about outsourcing in Ukraine during wartime [7].

Despite the immense challenges, Infinity Technologies' proactive OCM strategy, driven by its Transformation Office, yielded remarkable outcomes:

- **Business Continuity and Client Retention:** The company maintained 96% of its contracts and delivered all projects on time, demonstrating exceptional operational continuity.
- **Employee Safety and Well-being:** The focus on employee relocation, digital workplaces, and resilience hubs ensured the safety and continued productivity of its workforce.
- **Enhanced Resilience:** The crisis became a catalyst for deeper digital and business transformation, building inherent resilience and adaptability into the company's DNA. This aligns with the finding that crises can be learning opportunities for future challenges.
- **Innovation and Adaptability:** The crisis compelled rapid innovation in business models and operational strategies, demonstrating how adversity can drive transformative change.
- **Economic Growth Above Market Average:** Even during the war, thanks to the implementation of its digital strategy, Infinity Technologies managed to grow 15-20% on average, which is above the market trend. This demonstrates a direct economic benefit derived from strategic digital transformation during extreme crisis conditions.

Conclusion. The case of Infinity Technologies provides a compelling illustration of how robust Organizational Change Management, driven by a transformed PMO, can enable effective strategy execution and strengthen competitiveness during profound crises. The company's experience demonstrates that proactive Digital Transformation is Key: Investing in digital infrastructure, virtual workplaces, and data-driven capabilities *before* a crisis hits is crucial for rapid adaptation and continuity.

- Human-Centric Approach is Paramount: Prioritizing employee safety, well-being, and transparent communication builds trust and maintains morale, which are indispensable for organizational resilience.
- Agility and Adaptability are Non-Negotiable: The ability to quickly sense changes, make informed decisions (often AI-augmented), and reconfigure resources is vital for navigating unpredictable environments.
- Data is the Ultimate Differentiator: Leveraging modern data infrastructure and advanced analytics provides the real-time insights necessary for proactive risk mitigation, operational optimization, and strategic foresight.

Ultimately, future-proofing enterprises demands a holistic approach that integrates data-driven diagnosis and forecasting into every facet of strategic planning and operational execution. This necessitates a steadfast commitment to continuous learning, fostering a data-first organizational culture, and investing in the human capital capable of leveraging these powerful digital tools. By embracing the strategic power of data, businesses can not only navigate the complexities of perpetual crises but also unlock new opportunities for innovation, competitive differentiation, and sustainable prosperity in an increasingly uncertain world.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Coping with a protracted crisis: a case study of IT integrator in Ukraine.
Emerald Insight. Available at:
<https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/eemcs-07-2024->

0286/full/pdf?title=coping-with-a-protracted-crisis-a-case-study-of-it-integrator-in-ukraine (accessed 14 June 2025).

2. The impact of Project Management Offices on organizational performance: a comprehensive review of the literature. *Science Sphere, IJISPM*. Available at: <https://www.sciencesphere.org/ijispm/archive/ijispm-120304.pdf> (accessed 15 June 2025).
3. Transformation Office verses the PMO. *PM Partners*. Available at: <https://www.pm-partners.com.au/insights/is-the-transformation-office-holding-back-your-business/> (accessed 15 June 2025).
4. The Role of Enterprise Portfolio Management in Digital Transformation Strategies. *ResearchGate*. Available at: https://www.researchgate.net/publication/388930607_The_Role_of_Enterprise_Portfolio_Management_in_Digital_Transformation_Strategies/download (accessed 14 June 2025).
5. Go-to-market (GTM) strategy Step-by-Step guide for 2024. *Aventi Group*. Available at: <https://aventigroup.com/blog/gtm-strategy-step-by-step-guide/> (accessed 14 June 2025).
6. How interactive dashboards improve managerial decision-making in operations management. *ResearchGate*. Available at: https://www.researchgate.net/publication/389560981_HOW_INTERACTIVE_DASHBOARDS_IMPROVE_MANAGERIAL_DECISION-MAKING_IN_OPERATIONS_MANAGEMENT (accessed 14 June 2025).
7. Impact of Crisis on Sustainable Business Model Innovation—The Role of Technology Innovation. *MDPI*. Available at: <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/18/11596> (accessed 14 June 2025).
8. Working with Ukrainian IT Companies During the War. *Django Stars*. Available at: <https://djangostars.com/blog/working-with-ukrainian-it-companies/> (accessed 14 June 2025).

ENTREPRENEURSHIP, TRADE AND SERVICES

УДК 658.1:(658.6+004.4)

Вознюк Антон Олександрович

аспірант

Черкаський національний університет

імені Богдана Хмельницького

м. Черкаси, Україна

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОНЛАЙН РІТЕЙЛІ

Анотація: Нинішнє століття відзначається появою вкрай різноманітних цифрових технологій у фінансовій сфері, які на пряму впливають на надійність, зручність та ефективність онлайн ритейлу. Імплементация передових технологій у фінансову сферу в результаті веде за собою удосконалення і електронної комерції, де покупці можуть більш досконалими способами задовольнити свої зростаючі економічні потреби.

Ключові слова: цифрові технології, онлайн ритейл, фінансова сфера, електронна комерція, споживацька поведінка.

Технологічний прогрес ХХІ століття відзначається не лише появою низки технічних засобів, здатних зробити процеси виробництва ефективнішими, торгівлю товарами та послугами зручнішою і легшою, а споживання раціональним та збалансованим, окрім цього глибоке проникнення сучасних передових технологій у різні сфери життя як окремої людини, так і суспільства

в цілому, ведуть до трансформації соціально-економічного життя, більш розважливого та свідомого економічного вибору. Звісно, не останню роль у цьому має рівень доходів членів суспільства, яких відзначається суттєвою диференціацією в розрізі віку, статті, соціального статусу та території проживання. А це, в свою чергу, впливає на використовувані людством цифрові технології, рівень проникнення глобальної мережі Інтернет у життя членів суспільства і їх купівельні уподобання.

Так, аналіз фінансових аспектів імплементації сучасних технологій засвідчив, що 2024 рік відзначився “зростанням кількості одночасного володіння / користування різними цифровими технологіями однією дорослою людиною – в межах 3-4 фінансових продукти, послуги, сервіси” [3, с. 161]. А дані таблиці 1 демонструють, що населення старше 15 років у світі в 2024 році все частіше користувалися одразу кількома технологіями, а найбільше – мали рахунок у фінансовій установі (74,00%), робили цифрові платежі (58,80%) та користувалися дебетовою картою (52,80%), що дозволило споживачам онлайн ритейлу більш різноманітно здійснювати свої покупки, забезпечуючи швидкість та надійність платежів.

Таблиця 1

Частка населення віком 15+, яке володіє / користується кожним фінансовим продуктом / послугою / сервісом у світі в 2024 році
(побудовано автором на основі даних джерела [2, с. 439])

Фінансові аспекти використання цифрових технологій	Значення показника
<i>1</i>	<i>2</i>
Наявність рахунку у фінансовій установі	74,00%
Скористалися кредитною картою	24,50%
Скористалися дебетовою картою	52,80%
Наявність рахунку на мобільні кошти (наприклад, MPESA, GCASH)	10,20%
Зробили цифровий платіж	58,80%

Зробили покупки з допомогою мобіл. телефону / ПК	39,00%
Скористалися мобільним телефоном / ПК для відправки грошей	35,20%
Скористалися мобільним телефон / ПК для оплати рахунків	34,50%

Варто згадати також, є найменш популярними серед населення віком 15+ років у світі все ще залишалися в 2024 році рахунки на мобільні кошти (лише 10,20%) та використання кредитних карток (24,50%), що засвідчує зростання загального рівня фінансової грамотності споживачів онлайн ритейлу та бажання раціоналізувати свою споживацьку поведінку.

Перетворення сучасного цифрового світу засвідчили, що онлайн ритейл “здатнен адаптуватися до процесів глобалізації і технологічної трансформації, що є фактором стабільного розвитку країни та формування цифрової економіки. А цифрові трансформації змушують країни формувати і розвивати нові конкурентні переваги” [1], серед чого і сфера торгівлі онлайн.

В контексті цього, слід також наголосити, що “цифровізація не тільки сприяє розвитку, але допомагає створити більшу соціальну стійкість. З відповідним політичним втручанням це також може посилити соціальну інтеграцію та сприяти озелененню економіки” [5, с. 66], тобто тих вагомих аспектів сучасності, яких намагається дотримуватися онлайн ритейл у забезпеченні свого стійкого розвитку.

Рис. 1. Світові обсяги продажу в електронній комерції (лише B2C) за категоріями споживчих товарів у 2023 році (млрд. дол. США) (побудовано автором на основі даних джерела [2, с. 450])

Дослідження останніх років констатують той факт, що, на жаль, “поглиблюється цифровий розрив між сільськими і міськими жителями у світі в частині їх доступу до Інтернету, спроможності володіти сучасними цифровими пристроями” [4, с. 37], а це впливає на здатність покупців онлайн рітейлу здійснювати свої покупки та задовольняти споживацькі потреби. Так, на рисунку 1, бачимо, що у 2023 році пріоритетними для покупців онлайн рітейлу у світі стали такі категорії товарів як електроніка, одяг / аксесуари, продукти харчування, напої та інструменти, що засвідчує те, що смаки та вибір покупців все ще знаходиться під впливом наслідків пандемії Covid-19, а також поступовому усвідомленні покупцями, що купувати онлайн – це швидко, зручно, безпечно та дешево.

У висновку можемо відзначити, що фінансові аспекти використання сучасних цифрових технологій потребують особливої уваги, адже значною мірою від них залежить успіх в сфері онлайн рітейлу, а це про економічний успіх тих, хто продає, та високий рівень задоволеності тих, хто купує. В сфері уваги майбутніх досліджень має бути також ґрунтовний аналіз структури продаж в онлайн рітейлі, що є важливим для окреслення його майбутніх стратегічних орієнтирів та перспектив.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Abdulkadyrov A.S., Buchaev G.A., Buchaeva S.A., Kazavatova N.Y., Buchaev A.G. The Strategy of Advanced Development of Economy and Its Implementation Based on Digital Competitiveness. *Challenges of the Modern Economy*, July 04, 2023, pp. 325–328. *Advances in Science, Technology & Innovation*. Springer, Cham. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-29364-1_64.
2. Digital 2024. Global overview report. Edition by Simon Kemp. *We are Social. Meltwater*, January 31, 2024. URL: <https://indd.adobe.com/view/8892459e-f0f4-4cfd-bf47-f5da5728a5b5> (assessed 07.09.2025).
3. Kraus K. Innovative solutions to stimulate online trade market in the conditions of virtualization of economic processes. *Вісник Львівського торгово-економічного університету. Серія: Економічні науки*. 2025. Vol. 82, pp. 159–166. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2025-82-21>.
4. Kraus K. Trends in digital economic development and virtual business mobility. *European Vector of Economic Development*. 2025. Vol. 1, no. 38, pp. 33–44. DOI: <https://doi.org/10.32342/3041-2153-2025-1-38-3>.
5. Sahi S.M. Impact of the digital competitiveness on economic growth: evidence from global economy. *World Economics & Finance Bulletin (WEFB)*. 2022. Vol. 14, pp. 57–67. URL: <https://www.scholarexpress.net/index.php/wefb/article/view/1340/1199>

(accessed 07.09.2025).

FINANCE AND BANKING; TAXATION, ACCOUNTING AND AUDITING

УДК 336.2

Лебедєв Єгор Сергійович

аспірант

Черкаський національний університет

імені Богдана Хмельницького

м. Черкаси, Україна

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація: На ефективно працюючу систему оподаткування, а до того ж в умовах воєнного стану покладаються не аби які сподівання, адже дохідна частина бюджету з січні по липень 2025 року на 53,81% наповнена була саме за рахунок податкових надходжень. Розвиток системи оподаткування повинен проходити в ключі цифровізації та інноватизації. Виконання соціальної та оборонної функцій країни на пряму залежить від вчасно сплачених податків та ефективного управління статтями видатків бюджету.

Ключові слова: оподаткування, податкові надходження, стягнення податків, податкові зміни, податкове законодавство.

Ефективна система оподаткування та грамотно організоване управління нею, відіграють надважливе значення у формуванні дохідної частини бюджету [1; 2]. Визначені податкові правила, межі та рамки в податковому законодавстві

вимагають від уряду постійного моніторингу роботи податкових інституцій і бізнесу.

Аналізуючи доходні статті бюджету на рисунку 1, стає зрозумілим, що найбільшу частка належить податковим надходженням (1 127 403,0 млн. грн, або 53,81%). Відбулося це за рахунок сплачених до бюджету податків з доходів, прибутку та збільшеної ринкової вартості (432 587,8 млн. грн, або 20,65%), внутрішніх податків за товари і послуги (637 078,9 млн. грн, або 30,4%), податків за міжнародну торгівлю та зовнішні операції (30 317,8 млн. грн, 1,45%).

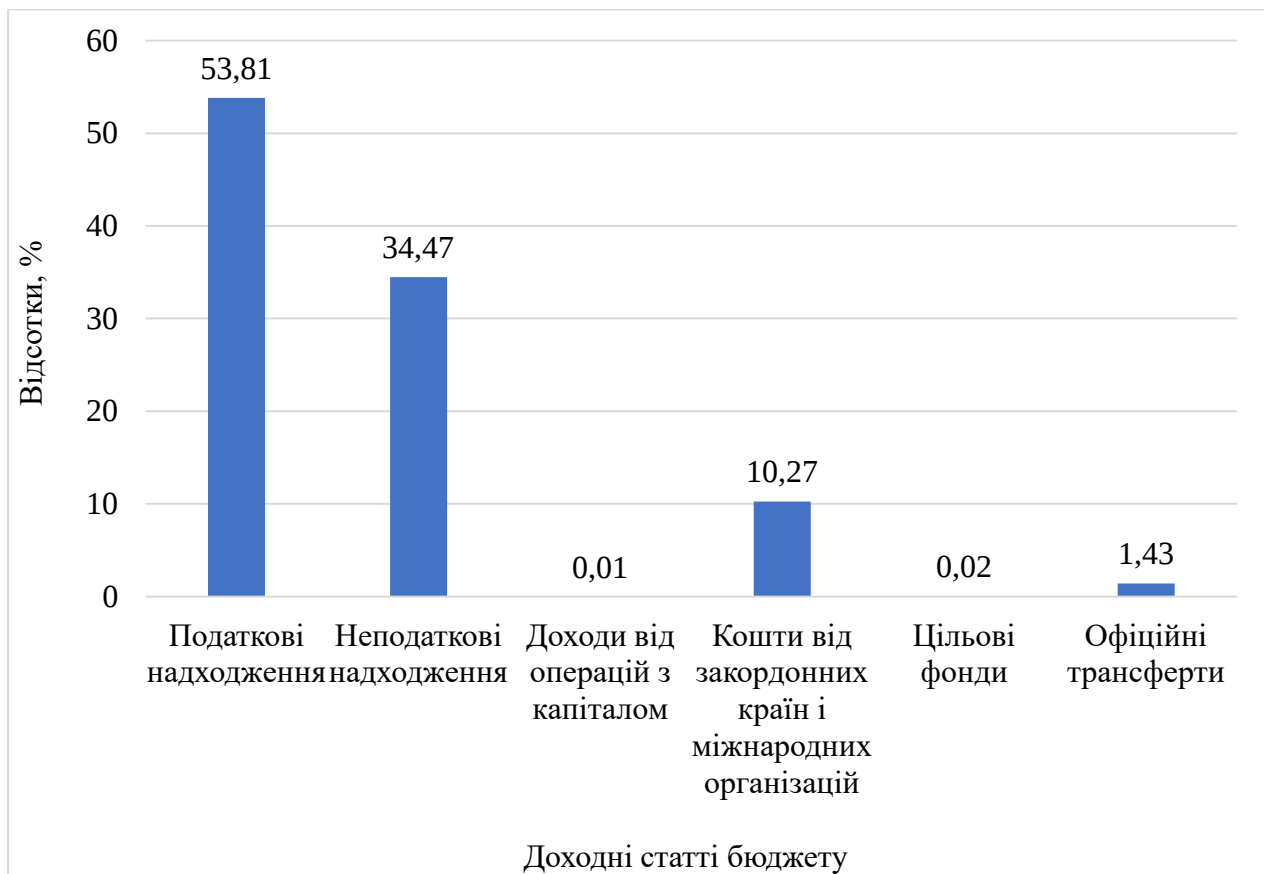

Рис. 1. Узагальнені дані по податкових та неподаткових надходженнях до бюджету України за перші 7 місяців 2025 року
(побудовано автором на основі даних джерела [3])

Неподаткові надходження наповнили дохідну частину бюджету за перші сім місяців 2025 року на суму 722 174,6 млн. грн. В структурі неподаткових

надходжень стаття доходів від власних надходжень бюджетних установ складала найбільшу частку – 24,31% (509 392,1 млн. грн). Надходження від доходів від власності та підприємницької діяльності склали 161 834,4 млн. грн, тоді як надходження від адміністративних зборів і платежів, доходи від некомерційної діяльності сягнули лише 8 723,7млн. грн або 0,42% (див. рис. 2).

Надходження коштів від закордонних країн і міжнародних організацій на 4-му році війни в порівнянні з першим роком скоротилися. Цільові фонди та офіційні трансферти наповнили бюджет на 347,8 млн. грн та 29 980,6 млн. грн відповідно. Аналізуючи рисунок 2 варто звернути увагу на той факт, що податкові надходження з імпортованих товарів склали 294 407,3 млн. грн, тоді як стягнуто податку з вітчизняних товарів було на суму 183 102,5 млн. грн.

Рис. 2. Податкові та неподаткові надходження до бюджету України в розрізі деяких статей доходів за перші 7 місяців 2025 року
(побудовано автором на основі даних джерела [3])

Переслідуючи мету збільшити наповнення дохідної частини бюджету України урядом на системній основі проводяться податкові зміни в податковому законодавстві. Деякі з них, які стосуються ПДВ, податку на прибуток та податку на доходи фізичних осіб ми зробили спробу представити в таблиці 1.

Таблиця 1

**Основні податкові зміни, що простежуються в 2025 році в
податковому законодавстві України (згруповано автором на основі джерел
[4; 5])**

Вид податку	Особливості сплати	Розмір та правила
1	2	3
<i>Податок на прибуток</i>	звільняються від оподаткування цим податком суми пенсійних внесків у межах недержавного пенсійного забезпечення та страхових платежів за договорами добровільного медичного страхування	сплачуються резидентом Дія Сіті за свій рахунок працівнику/гіг-спеціалісту в межах 30 відсотків нарахованої заробітної плати/винагороди
<i>Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО):</i>	доходи спеціаліста, що нараховуються (виплачуються) йому резидентом Дія Сіті, оподатковуються ПДФО за ставкою 5% починаючи з календарного місяця, наступного за календарним місяцем, в якому набуто статус резидента Дія Сіті.	такі доходи, нараховані (виплачені) в календарному місяці, в якому набуто статус резидента Дія Сіті, оподатковуються за ставкою ПДФО 18%.
<i>ПДВ</i>	не оподатковуються ПДВ операції з постачання на митній території України нерезидентом, який не зареєстрований платником ПДВ, послуг на умовах гіг-контракту.	

Підсумовуючи, проведений аналіз варто зазначити, що в умовах воєнного стану податкові надходження до бюджету мають надважливе значення, адже саме за рахунок них держава може виконувати свою соціальну та оборонну функції. Вчасно сплачені податки – це одна з умов вчасно виплачених пенсій, стипендій, заробітних плат бюджетникам. В повному обсязі сплачені податки є однією з умов підсилення обороноздатності країни та можливість відбудови

зруйнованої інфраструктури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Kraus K.M., Kraus N.M. Analysis of tax revenues to the budget and tax administration of digital business. *Бізнес Інформ*. 2025. Vol. 2, pp. 351–360. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-2-351-360>.
2. Kraus K., Kraus N. Taxation of electronic commerce and digital business in the conditions of global convergence economics. *Business, Management and Economics Engineering*. 2025. Vol. 23, Iss. 1, pp. 189–208. DOI: <https://doi.org/10.3846/bmee.2025.22155>.
3. Доходи держбюджету України. Доходи державного бюджету України за статтями доходів у 2025 р. (млн. грн.). *Мінфін*, 29.08.2025. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/> (дата звернення: 16.09.2025).
4. Шапка А. Основні податкові зміни в 2025 році. *Liga Zakon*, 05.02.2025. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/233837_osnovn-podatkov-zmni-v-2025-rots_(дата звернення: 16.09.2025).
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України від 04.12.2024 № 4113-IX. *Liga Zakon*, 04.12.2024. URL: https://ips.ligazakon.net/document/t244113?an=3_(дата звернення: 16.09.2025).

Ріппа Марія Богданівна

к.е.н., доцент кафедри
економіко-правових дисциплін
ПЗВО «Кам'янець-Подільський
податковий інститут»

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ОБЛІКОВИХ ПРОЦЕСІВ ТА АУДИТУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Анотація. У статті досліджено вплив цифровізації фінансового сектору на трансформацію облікових процесів та аудиту в умовах глобалізації. Розглянуто ключові інструменти цифрової економіки, зокрема блокчейн, штучний інтелект, хмарні технології та Big Data, які сприяють підвищенню прозорості та оперативності фінансової звітності. Показано, що інтеграція цифрових технологій у бухгалтерський облік забезпечує автоматизацію рутинних операцій, підвищення аналітичного потенціалу та зниження ризиків шахрайства. Обґрунтовано необхідність розвитку цифрових компетентностей аудиторів та створення нових стандартів контролю якості аудиту в умовах глобалізації фінансових ринків.

Ключові слова: цифровізація, фінансовий сектор, бухгалтерський облік, аудит, глобалізація, блокчейн, штучний інтелект.

Сучасна глобалізація фінансових ринків вимагає якісно нових підходів до організації облікових процесів та аудиту. Цифровізація є ключовим чинником трансформації, що зумовлює переорієнтацію бізнесу на інноваційні технології та створює нові можливості для підвищення ефективності управління фінансами [1, с. 45].

Одним із найпомітніших напрямів є використання блокчейну для формування незмінних реєстрів облікових даних, що мінімізує ризики маніпуляцій і підвищує рівень довіри між учасниками ринку [2, с. 78]. Іншим важливим аспектом є штучний інтелект та машинне навчання, які дозволяють автоматизувати аудит, виявляти нетипові транзакції та аналізувати великі масиви фінансової інформації у реальному часі [3, с. 102].

У сфері обліку цифровізація сприяє переходу від традиційного документального підходу до хмарних платформ і Big Data-аналітики, що забезпечує мобільність доступу до даних, скорочує витрати на адміністрування та підвищує точність прогнозів [4, с. 59].

Для наочності основні аспекти впливу цифрових технологій на облік та аудит узагальнено у таблиці 1.

Таблиця 1

Ключові напрями впливу цифровізації на облік та аудит

Напрямок цифровізації	Вплив на бухгалтерський облік	Вплив на аудит
Блокчейн	Незмінність і прозорість облікових даних	Перевірка автентичності транзакцій у реальному часі
Big Data та аналітика	Оптимізація управлінських рішень, прогнозування	Виявлення нетипових операцій та ризиків
Штучний інтелект (AI)	Автоматизація рутинних облікових операцій	Розпізнавання шахрайських схем, аналіз трендів
Хмарні технології	Доступність даних та скорочення витрат	Моніторинг даних у режимі онлайн
Кібербезпека	Захист фінансових документів і баз даних	Контроль достовірності та безпеки аудиторських процедур

Джерело: [розробка автора]

Для аудиторів цифровізація створює як нові можливості, так і виклики. З одного боку, зростає ефективність перевірок, з іншого — виникає потреба у

розвитку цифрових компетентностей та адаптації професійних стандартів до нових реалій. Важливим є також питання кібербезпеки та захисту конфіденційних даних [5, с. 131].

Отже, цифровізація фінансового сектору в умовах глобалізації виступає каталізатором модернізації обліку та аудиту, що сприяє підвищенню прозорості бізнес-процесів і зміцненню довіри інвесторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Smith J. Digital Transformation in Accounting. – London: Routledge, 2021. – 240 p.
2. Tapscott D., Tapscott A. Blockchain Revolution. – New York: Penguin, 2018. – 368 p.
3. Kokina J., Davenport T. The Emergence of AI in Auditing. – Journal of Information Systems, 2017. – Vol. 31(3). – P. 101–111.
4. ACCA. Big Data and the Future of Accountancy. – Report, 2020. – 65 p.
5. IFAC. The Future of Audit in the Digital Age. – International Federation of Accountants, 2022. – 154 p.
6. Жигірь А. М. Цифровізація бухгалтерського обліку: перспективи та виклики. – Фінанси України, 2021. – № 5. – С. 45–54.
7. Кудряшов В. В. Трансформація аудиторської діяльності в умовах цифрової економіки. – Облік і фінанси, 2022. – № 3. – С. 78–89.

INFORMATION TECHNOLOGIES AND SYSTEMS

УДК 373.2:37.018.43

Салагуб Наталія Григорівна

Вихователь

Комунальний заклад "Заклад дошкільної
освіти (ясла-садок) комбінованого типу"

КЗ ЗДО №10 "Дюймовочка"

м. Самар, Україна

СУЧАСНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Анотація. У статті розглядається сутність та сучасних освітніх технологій у дошкільній освіті. Проаналізовано використання ігрових освітніх технологій, інтерактивних методів. Зазначається, що сучасні освітні технології забезпечують умови для розвитку дитини.

Сучасні освітні технології

Це шлях у новий світ.

Вони ведуть нас до мрії,

До знань та вершин чарівних,

Комп'ютер, гра, інтерактив -

Це не забава, а новий міст

До вершин, цікавих ідей.

Бо технічна освіта –

Це мудрість і справа.

Рис. 1. Сучасні технології.

Сучасна українська освіта в даний час переживає період змін. Швидкий розвиток науки, інформаційні технології. Традиційні методи навчання поступово втрачають свою ефективність, оскільки динаміці змін і потребам сучасних дітей. В даний зараз час на перший план виходять інноваційні технології, а також освітні сучасні технології, вони спрямовані не лише на передачу якихось знань, а також на формування комунікативних умінь, розвиток критичного мислення, творчості і також життєвих навичок. Але сучасні технології у закладі дошкільної освіти - це не тільки комп'ютери, гаджети, в першу чергу це нові підходи, які допомагають дітям розвиватися творчо, із великим задоволенням пізнавати навколишній світ.

Інноваційні технології освіти сприяють інтенсифікації та індивідуалізації освіти таким чином підвищують зацікавленість до навчання.

Основне завдання педагога - не лише передати дитині певний обсяг знань, але й сформувати здатність дітей мислити критично, проявляти ініціативу, самостійно здобувати різну інформацію, вміти співпрацювати. Тому в наш час стає актуальним впровадження сучасних освітніх технологій, що і робить процес навчання більш цікавим, яскравим і ефективним.

Сучасні освітні технології це : проблемне навчання; метод проектів; модульне навчання; авторські технології педагогів - новаторів; ІКТ (інформаційно-комунікативні технології); технології створення ситуацій успіху; сумісної творчості; випереджаючого та орієнтовного навчання; а також інтерактивні технології та технології творчої особистості.

Головною метою освіти є формування творчої особистості з цілісною компетентністю, здатної до саморозвитку. Традиційні методи, спрямовані переважно на засвоєння знань, поступово відходять на другий план, поступаючись місцем технологіям та підходам, орієнтованим на розвиток особистості.

Сучасні освітні технології формують комунікативні вміння та навички працювати в команді; забезпечують індивідуалізацію навичок; стимулюють також пізнавальний інтерес і внутрішню мотивацію.

Види сучасних освітніх технологій є різні:

STREAM - це підхід навчання, який поєднує фундаментальні напрямки освіти, технологія, інженерія, математика, а також стимулює на розвиток дослідницьких умінь, креативності і технічної творчості. Звичайно такі заняття завжди будуть сприяти пошуку нових рішень, розвивати уяву, логіку.

На даний час сучасна освіта ґрунтується на принципах доступності технологій інклюзивного навчання, які спрямовані на створення доступного безпечного середовища для дітей з особливими освітніми потребами. Використання спеціальних методів та форм в роботі, враховуючи індивідуальний підхід до кожної дитини.

Інтерактивні методи допомагають дітям розвивати критичне мислення, висловлювати власну думку.

Гра для дітей є завжди провідною діяльністю, вона й надалі буде залишатися ефективним способом навчання. Коли дітей ми навчаємо через гру, вона допомагає формувати мотивацію до пізнання, а головне до навчання.

"Ігри з логічними блоками"

Діти знайомляться з формою, кольором, розміром, товщиною об'єктів. Розвивають логічне мислення, уяву, творчі здібності, здатність до моделювання і конструювання.

Рис. 2. Ігри з логічними блоками.

"Мнемотехніка"

Мнемотехніка - це процес засвоєння інформації. Мнемотаблиці можна використовувати на заняттях, під час вивчення вірша, проводити бесіди, розповіді за схемою. Діти так краще запам'ятовують вивчений матеріал.

Рис. 3. Мнемотехніка разом з дітьми.

"Інженери майбутнього"

Ділимо на команди і даємо LEGO - цеглинки пропонуючи дітям щось побудувати з них за власною уявою, або за вказівками педагога чи схемою. Саме це розвиває у дітей фантазію, дрібну моторику, посидючість.

Рис. 4. Інженери майбутнього.

"Кольорові палички К'юїнезера"

Розвивають уяву, дрібну моторику. Вони є наочним інструментом для математичних обчислень. Це практичний матеріал завдяки якому можна доповнювати кожну з методик навчання.

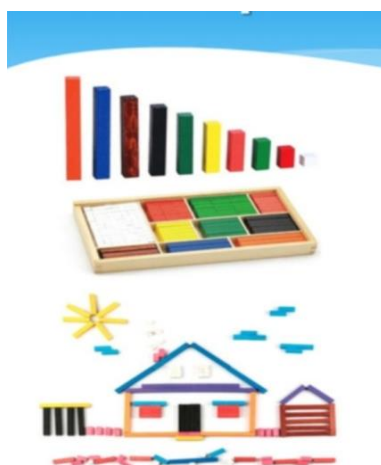

Рис. 5. Кольорові палички К'юїнезера".

Технологія розвитку критичного мислення це система методів і вправ, що формує вміння робити різні висновки, вміти аналізувати.

Інформаційно - комунікаційні технології це використання різних цифрових засобів навчання з дітьми, які відкривають широкі можливості перед педагогом.

Сучасні освітні технології вони мають широкі можливості для розвитку сучасних дітей, вони звичайно підвищують ефективність навчання, роблячи його цікавим. Також забезпечують адаптування процесу навчання до вимог сучасної освіти.

Завдання педагога полягає в умінні інтегрувати ці технології в освітній процес, та поєднувати їх з традиційними методами. Створювати сприятливі умови для особистого розвитку кожної дитини.

Сучасні освітні технології — це міст між знаннями та майбутнім, який педагог будує разом із дітьми.

Освіта - це подорож. І чим цікавіші будуть наші методи, тим захопливішим буде шлях дітей у велике життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Морзе Н. В. Інформаційно-комунікаційні технології навчання: - Київ, Київський університет, 2016. С. 7-78.
2. Концепція Нова українська школа МОН України, - 2016. С. 5-7.
3. Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання - Київ: Либідь, 2003. С. 5-7.
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології - Київ, навчальний посібник Академвидавництво. 2004. 352 с.

LAW AND INTERNATIONAL LAW

УДК 342.9

Гарбовський Леонід Антонович

к.ю.н., доцент кафедри
економіко-правових дисциплін
ПЗВО «Кам'янець-Подільський
податковий інститут»

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА СВІТОВІ ПРАКТИКИ

Анотація. У статті розглядаються міжнародно-правові механізми боротьби з корупцією та їхня імплементація в Україні. Проаналізовано ключові міжнародні інструменти, включаючи Конвенцію ООН проти корупції, рекомендації GRECO та практику Європейського Союзу. Окремо висвітлено національні законодавчі ініціативи України, проблеми їх реалізації та перспективи вдосконалення системи антикорупційного контролю.

Ключові слова: корупція, міжнародне право, Україна, ООН, GRECO, антикорупційне законодавство, національні інституції.

Корупція є однією з головних загроз демократії та правовому порядку в сучасному світі. Міжнародні організації розробили низку інструментів для її запобігання та контролю, серед яких Конвенція ООН проти корупції 2003 року, а також механізми GRECO (Групи держав Ради Європи проти корупції) [1, с. 12].

Україна приєдналася до міжнародних антикорупційних ініціатив і взяла на себе зобов'язання щодо імплементації норм міжнародного права у національне

законодавство. Серед основних нормативних актів України — Закон України «Про запобігання корупції», Закон «Про Національне агентство з питань запобігання корупції», а також відповідні положення Кримінального кодексу [2, с. 45].

Практика свідчить, що ефективна боротьба з корупцією потребує не лише формального прийняття законів, а й створення інституційної спроможності та контролю за їх виконанням. Міжнародні експерти відзначають необхідність незалежності антикорупційних органів, прозорості процедур та регулярного моніторингу [3, с. 38].

Особливу увагу слід приділити інтеграції європейських стандартів у систему українського законодавства. Так, рекомендації GRECO передбачають активне застосування механізмів оцінки ризиків, обов'язкове декларування доходів, а також ефективні санкції за порушення [4, с. 22]. Виконання цих рекомендацій є важливим інструментом у боротьбі з корупцією та підвищенні прозорості діяльності державних інституцій. Крім того, адаптація українського законодавства до норм Європейського Союзу сприяє зміцненню правових засад інтеграційних процесів і формуванню довіри з боку міжнародних партнерів. Варто відзначити й роль Венеційської комісії, яка надає експертні висновки щодо реформування правової системи та сприяє її наближенню до європейських стандартів правосуддя.

Сучасні виклики включають необхідність цифровізації антикорупційного контролю, забезпечення доступу громадськості до інформації та реагування на нові форми корупційних ризиків, пов'язані з електронними платформами та державними закупівлями [5, с. 17]. Вирішення цих проблем вимагає комплексного поєднання міжнародних рекомендацій і національної практики, що дозволяє підвищити ефективність боротьби з корупцією та зміцнити верховенство права в Україні.

Міжнародно-правові механізми боротьби з корупцією відіграють важливу роль у формуванні національної антикорупційної політики України. Їх імплементація у внутрішнє законодавство дозволяє підвищити ефективність

правозастосування та забезпечити дотримання принципів прозорості і підзвітності. Подальший розвиток національних антикорупційних органів має базуватися на міжнародних стандартах і практиці інших держав, що сприятиме зміцненню правової системи та демократичних інститутів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конвенція ООН проти корупції 2003 р. - URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/corruption>.
2. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
3. Мельник О. Ю. Міжнародні стандарти антикорупційної діяльності // Право України. - 2021. - № 7. - С. 34–41.
4. GRECO. Evaluation Reports and Recommendations - 2022. - URL: <https://www.coe.int/en/web/greco>.
5. Сидоренко Т. В. Цифровізація та антикорупційний контроль в Україні // Міжнародне право та практика. - 2023. - № 2. - С. 15–22.

Паславська Ольга Ярославівна

к.ю.н., доцент кафедри
економіко-правових дисциплін
ПЗВО «Кам'янець-Подільський
податковий інститут»

МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті досліджуються основні механізми захисту прав людини в міжнародному праві та їхнє впровадження в національне законодавство України. Проаналізовано роль міжнародних організацій, таких як ООН та Рада Європи, а також ефективність національних інституцій у реалізації міжнародних норм. Розглянуто сучасні виклики та перспективи вдосконалення системи правового захисту, акцентуючи увагу на практичних аспектах застосування міжнародних стандартів у правовій системі України.

Ключові слова: міжнародне право, права людини, Україна, ООН, Рада Європи, правовий захист, національне законодавство.

Захист прав людини є одним із ключових принципів міжнародного права та становить основу правової держави. Основні механізми забезпечення прав людини регламентуються численними міжнародними договорами та конвенціями, серед яких Загальна декларація прав людини 1948 року, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року та Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року [1, с. 22].

Як член міжнародних організацій, зокрема ООН та Ради Європи, Україна зобов'язалася впроваджувати міжнародні стандарти у власне національне

законодавство. Так, Конституція України та низка законів, зокрема Закон України «Про основи захисту прав людини» та Закон «Про забезпечення права на судовий захист», відображають положення міжнародних договорів та створюють правову основу для їх застосування [2, с. 35].

Важливою складовою є діяльність національних інститутів, таких як Уповноважений Верховної Ради України з прав людини та судова система, які забезпечують контроль за дотриманням прав громадян і реалізацію міжнародних стандартів у практичній площині [3, с. 41].

Міжнародні організації виконують консультативну та наглядову функцію. Зокрема, Європейський суд з прав людини розглядає індивідуальні скарги громадян, що дозволяє оцінювати ефективність національної правової системи та вносити рекомендації щодо її вдосконалення [4, с. 57]. Важливу роль також відіграє Рада Європи, яка через свої інституції сприяє гармонізації національного законодавства із загальноєвропейськими стандартами. Окрім того, діяльність Організації Об'єднаних Націй та ОБСЄ спрямована на моніторинг дотримання прав і свобод, а також формування єдиних підходів до забезпечення верховенства права у глобальному вимірі. Таким чином, міжнародні інституції виступають не лише механізмом контролю, але й важливим чинником інтеграції держав у світовий правовий простір.

Сучасні виклики у сфері захисту прав людини в Україні охоплюють адаптацію законодавства до стандартів Європейського Союзу та Ради Європи, реагування на загрози, що виникають у зв'язку з цифровізацією суспільства, розвитком штучного інтелекту та потребою забезпечення конфіденційності персональних даних. Особливого значення набуває проблема доступності правового захисту для вразливих груп населення, зокрема внутрішньо переміщених осіб, військовослужбовців та осіб з інвалідністю. Практика Європейського суду з прав людини свідчить, що держава зобов'язана створювати ефективні національні механізми захисту, і лише за їхньої неефективності громадяни звертаються до міжнародних інституцій. Для подолання зазначених проблем необхідне гармонійне поєднання міжнародних

рекомендацій із національною практикою, що дозволить не лише підвищити рівень правозастосування, а й зміцнити демократичні інститути та посилити міжнародний авторитет України [5, с. 18].

Таким чином, механізми захисту прав людини в міжнародному праві є універсальними, але їхня ефективність значною мірою залежить від адаптації та застосування на національному рівні. Україна, інтегруючи міжнародні стандарти у своє законодавство, має значний потенціал для вдосконалення системи правового захисту громадян, забезпечуючи ефективну взаємодію між міжнародними та національними інституціями [6, с. 29].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бойко І. М. Міжнародне право : навч. посібник. - Київ : КНЕУ, 2021. - 320 с.
2. Гаврилюк О. В. Захист прав людини в Україні та світі // Право України. - 2022. - № 6. - С. 34–41.
3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.
4. Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://www.echr.coe.int>.
5. Мельник О. Ю. Міжнародні організації та права людини // Міжнародне право України. - 2023. - № 2. - С. 15–22.
6. Рада Європи. Звіт про права людини в Європі. - Страсбург, 2021. - 90 с.
7. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Офіційний сайт. - 2025. - Режим доступу : <https://www.ombudsman.gov.ua>.
8. Загальна декларація прав людини 1948 р. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>.

9. Закон України «Про основи захисту прав людини» від 01.07.2020 № 555-IX
- [Електронний ресурс]. - Режим доступу :
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-20>.

MANAGEMENT, PUBLIC ADMINISTRATION AND GOVERNANCE

УДК 005.336.4:159.954.4

Кандагура Катерина Сергіївна

кандидат наук з державного управління, доцент

Orcid 0000-0003-4833-2234

Малофей Ольга Олександрівна

студентка

Orcid 0009-0000-7840-1064

Державний торговельно-економічний університет

м. Київ, Україна

КРЕАТИВНІСТЬ У ДОБУ ЦИФРОВОГО ПЕРЕВАНТАЖЕННЯ: ЯК БОРОТИСЯ З ІНФОРМАЦІЙНИМ ШУМОМ

Анотація. У статті досліджено роль креативності менеджменту в умовах цифрового перевантаження та інформаційного шуму. Показано, що надмірні інформаційні потоки ускладнюють процес прийняття рішень і підвищують ризики дезінформації, стресу та вигорання. Обґрунтовано, що креативність у поєднанні з критичним мисленням стає стратегічним інструментом управління, який дозволяє перетворювати інформаційний шум на ресурс інноваційного розвитку. Запропонована модель креативного управління інформацією включає відбір, перевірку, синтез та творчу інтерпретацію даних, що сприяє формуванню ефективних і конкурентоспроможних управлінських рішень.

Ключові слова: креативність менеджменту, інформаційний шум, цифрове перевантаження, критичне мислення, інноваційні рішення, інформаційна компетентність

Актуальність теми. У добу цифрового перевантаження менеджери стикаються з надлишковими інформаційними потоками, серед яких значна частина є неповною чи недостовірною. Згідно з даними дослідження, проведеного британськими науковцями, інформаційне перевантаження та страх пропустити важливу інформацію пояснюють майже 40% випадків виснаження працівників у цифровому робочому середовищі [7]. Це ускладнює процес прийняття управлінських рішень та вимагає розвитку креативних підходів до відбору й використання якісних даних [2].

Метою дослідження є визначення ефективних методів протидії інформаційному шуму та використання перевірених даних для ухвалення креативних і стратегічно обґрунтованих управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Креативність у добу цифрового перевантаження, проблеми інформаційного шуму, критичного мислення та управління інформацією досліджували такі автори, як: Лавришин Ю. [1], Мельничук В., Горохова Л. [2], Острога М., Юрченко А., Коровай А. [3], Сухорукова Г. [4], Ткачук В. О., Обіход С., Свінцицька О. [5], Шебаніна О. [6].

Сьогодні інформація стала ключовим ресурсом для соціально-економічного, технічного та технологічного розвитку будь-якої компанії, тому важливо вміти відокремлювати необхідні дані від другорядних. Дослідження показують, що сучасний менеджер витрачає від 50 до 90% робочого часу на пошук, обробку та обмін інформацією. У таких умовах інформаційна компетентність стає однією з найважливіших управлінських навичок, що включає здатність чітко визначати інформаційні потреби, швидко знаходити релевантні цифрові джерела, критично оцінювати достовірність даних, а також організовувати, структурувати та зберігати інформацію у зручних для подальшого використання форматах [3], [4].

За К. Шенноном, основна цінність інформаційних ресурсів полягає в їх здатності зменшувати невизначеність у процесі управління, розширювати можливості прийняття рішень на різних рівнях та знижувати ймовірність помилкових рішень. Основними властивостями управлінської інформації є обсяг, корисність, якість, інтенсивність, оперативність та захищеність. Тобто, інформація вважається якісною, якщо вона достовірна, повна та актуальна, а ризик її використання прийнятний. Водночас ризик отримання або застосування неповної чи необ'єктивної інформації завжди присутній, суб'єкти підприємницької діяльності практично постійно стикаються з можливістю оперувати неповною або упередженою інформацією.

Ризик дезінформації може виникати через загострені стосунки з конкурентами або недобросовісну поведінку клієнтів і контрагентів. Особливу загрозу становить використання для цього зовнішніх джерел, що маскуються під внутрішні, підвищуючи рівень довіри до інформації. Крім того, у разі загострення конфлікту дезінформація може надходити одночасно з кількох джерел протягом певного часу, формуючи для конкретного суб'єкта підприємництва масштабну інформаційну кампанію.

У бізнесі надмірний потік повідомлень і даних створює «інформаційний шум», що ускладнює виокремлення важливого та підвищує ризик помилкових рішень. Сучасні інформаційні впливи дедалі частіше спрямовані не на нав'язування змісту, а на дезорієнтацію й перевантаження, що робить компанії вразливими до маніпуляцій [5].

Сучасні аналітичні дані підтверджують, що інформаційне перевантаження та пов'язаний із ним страх пропустити важливе повідомлення мають серйозні наслідки для працівників. Так, згідно з результатами дослідження, проведеного Marsh, Perez та Spence, ці фактори пояснюють 39% варіації у виснаженні та 17% у погіршенні психічного здоров'я. Ключовим механізмом виступає цифровий стрес, який трансформує інформаційний шум у вигорання. При цьому саме страх пропустити важливе повідомлення має сильніший негативний вплив, ніж звичайне перевантаження, адже змушує працівників постійно

залишатися онлайн. Дослідники рекомендують організаціям оптимізувати інформаційні потоки, зменшувати дублювання та розвивати культуру цифрового благополуччя [7].

Для управління «інформаційний шум» проявляється у кількох формах:

- надмірна кількість внутрішніх звітів і повідомлень, що дублюють одне одного;
- спотворені або перебільшені дані з зовнішніх джерел (ринкові огляди, ЗМІ, соціальні мережі);
- маніпулятивні тактики, які можуть застосовувати конкуренти, партнери чи навіть співробітники.

У таких умовах критичне мислення перетворюється на інструмент стратегічного управління. Воно дозволяє менеджеру відокремлювати факти від інтерпретацій, перевіряти достовірність джерел, виявляти маніпуляції та логічні помилки, а також формувати корпоративну культуру «інформаційної гігієни», де дані подаються у структурованому та перевіреному вигляді [6].

Сучасні інформаційні потоки зростають у геометричній прогресії. З одного боку, це розширює можливості для управлінських рішень, з іншого — створює надлишковість, оскільки, згідно з принципом Парето, лише близько 20% інформації є реально корисною. Тому критично важливо застосовувати методи відбору даних та їх раціонального залучення в управлінський процес.

Подолання інформаційного шуму вимагає поєднання аналітичного й креативного мислення. На основі узагальнення сучасних підходів до подолання інформаційного перевантаження та адаптації до цифровізації, авторами запропоновано модель креативного управління інформаційним шумом у менеджменті (рис. 1).

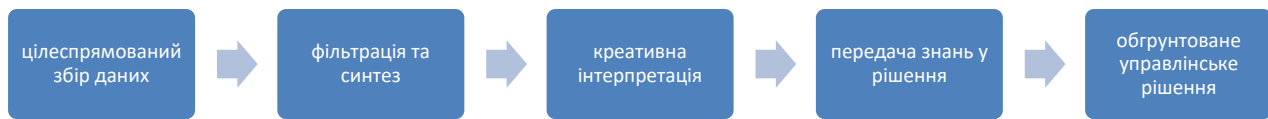

Рис. 1 Модель креативного управління інформаційним шумом у менеджменті

Модель складається з таких етапів:

1. **Цілеспрямований збір даних.** Визначаються критично важливі інформаційні потреби та диверсифікуються джерела (людські контакти, відкриті матеріали, цифрова аналітика). Це дозволяє уникнути хаотичного накопичення відомостей.

2. **Фільтрація та синтез.** Отримані дані перевіряються на достовірність і актуальність, після чого поєднуються у цілісну картину. Такий підхід знижує ризик помилкових рішень та дає змогу виявити приховані зв'язки.

3. **Креативна інтерпретація.** На цьому етапі менеджер не лише аналізує дані, а й застосовує креативне мислення: шукає нові ракурси, генерує альтернативні сценарії та формує інноваційні управлінські рішення. Саме творчий компонент перетворює інформаційний шум із бар'єра на ресурс розвитку.

4. **Передача знань у рішення.** Ключові висновки та рекомендації подаються у зрозумілому й лаконічному форматі — брифінгах чи сценаріях дій, що дозволяє оперативно підтримувати процес прийняття рішень.

Таким чином, запропонована модель забезпечує трансформацію інформаційного шуму в основу для креативних та обґрунтованих управлінських рішень, сприяючи підвищенню конкурентоспроможності підприємства.

Висновки. Отже, сучасний менеджер, який застосовує системний підхід до збору, аналізу й поширення інформації, здатен перетворювати інформаційне перевантаження на ресурс для прийняття креативних і стратегічно обґрунтованих рішень, створюючи конкурентну перевагу для компанії. Він також повинен вміти ефективно керувати інформацією, забезпечуючи її обсяг, корисність, якість, інтенсивність, оперативність та захищеність. Дані Marsh et al. (2024) підтверджують, що управлінські рішення щодо мінімізації інформаційного шуму (скорочення дублювань, оптимізація каналів комунікації) можуть напряду впливати на зменшення стресу, вигорання та підтримку ментального здоров'я персоналу

Як підсумок, креативність у добу цифрового перевантаження проявляється не лише у створенні нових ідей, а й у здатності відфільтровувати дані та перетворювати інформаційний шум на стратегічну перевагу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лавришин, Ю. Перекричати й дезорієнтувати: інформаційний шум як інструмент впливу / Ю. Лавришин. - 2025. - URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/37712/2025-03-29-perekrychaty-y-dezoriientuvaty-informatsiynyy-shum-yak-instrument-vplyvu/> (дата звернення: 27.09.2025).
2. Мельничук, В., Горохова, Л. Критичне мислення як складова інформаційної безпеки // Вісник Львівського університету. Серія «Філософські науки». - 2022. - Вип. 29. - С. 7-13.
3. Острога, М. М., Юрченко, А. О., Коровай, А. О. Інформаційна гігієна та інформаційний шум // Академічні візії. - 2023. - Вип. 22. - DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8252019> (дата звернення: 25.09.2025).
4. Сухорукова, Г. 20 навичок майбутнього для ери цифровізації / Г. Сухорукова. - Київ : Kyivstar Business Hub, 2023. - URL:

<https://hub.kyivstar.ua/articles/20-navychok-majbutnogo-dlya-ery-czyfroviyacziyi> (дата звернення: 25.09.2025).

5. Ткачук, В. О., Обіход, С. В., Свінцицька, О. М. Інформаційні технології в креативній економіці: навч. посібник / В. О. Ткачук, С. В. Обіход, О. М. Свінцицька. - Житомир : Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2022. - URL: https://learn.ztu.edu.ua/pluginfile.php/336324/mod_resource/content/1/Навчальний%20посібник%20IT.pdf (дата звернення: 27.09.2025).
6. Шебаніна, О. Управління інформаційними зв'язками: конспект лекцій / О. Шебаніна. - Миколаїв : Надруковано у вид. від. Миколаїв. нац. аграр. ун-ту, 2022. - 56 с. - URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11613/1/shebanina-uprav-inform-zv-lekc-152-mag-2022.pdf> (дата звернення: 17.09.2025).
7. Marsh E., Perez E., Spence A. Overloaded by Information or Worried About Missing Out on It: A Quantitative Study of Stress, Burnout, and Mental Health Implications in the Digital Workplace // Sage Journals, 2024. - URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/21582440241268830>

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

UDC 618.177-053.6:616.43-084

Horbatiuk Olha,

Vaskiv Oksana

PhDs in medicine, associate professors

National Pirogov Memorial

Medical University, Vinnytsya

PREVENTION OF POLYCYSTIC OVARY SYNDROME IN ADOLESCENT GIRLS WITH AN INCREASED RISK OF IT DEVELOPING

Abstract: The article describes preventive treatment for adolescent girls with an increased risk of developing PCOS, which allows to stop the progression of negative pathogenetic changes in the ovaries, prevent the onset of menstrual cycle disorders and weight gain, reduce the manifestations of hirsutism, and improve an overall self-esteem.

Keywords: polycystic ovary syndrome, preventive treatment, adolescents

Polycystic ovary syndrome (PCOS) is a genetically determined disease caused by hyperandrogenism and secondary hypoestrogenia. Hyperandrogenism is known to be the most common endocrinopathy in women and can be caused by excessive production of androgens by the ovaries and/or adrenal glands, as well as increased local tissue sensitivity to circulating androgens. PCOS, as one of the main causes of hyperandrogenism, can manifest itself in dermatopathies (acne, alopecia, seborrhea,

and hirsutism) and reproductive disorders in women (ovulation disorders, infertility, and miscarriage) [1].

In addition, secondary hypoestrogenia can be a trigger of atherogenic vasculopathy and, as a result, it leads to cardiovascular and metabolic risks. This is also facilitated by oxidative stress, carbohydrate metabolism disorders, and chronic inflammation [2].

Clinical guidelines recommend identifying adolescent girls with PCOS. However, adolescents who have signs of PCOS but do not meet the diagnostic criteria are recommended to be classified as “at increased risk” and referred for re-examination at the time of full reproductive maturity or 8 years after menarche [3, p. 51].

In our opinion, if from the moment of establishing the risk of PCOS to the period of full reproductive maturity, there is not to react for the pathological changes occurring in the body of an adolescent girl, then this time will be sufficient for the formation of manifest PCOS with all its endocrine and metabolic disorders. It is during this period that minimal medication can prevent significant hormonal and immunological pathogenetic changes in the body caused by PCOS.

For adolescent girls with a risk of developing PCOS, there are no established methods for preventing the progression of negative pathogenetic changes in the ovaries, and there are no protocols for correcting metabolic syndrome and insulin resistance. It is precisely in such patients that there is a risk of cognitive and behavioral disorders and stigmatization due to excess weight. These symptoms should be given special attention, as their increase can lead to anxiety and depression, close to suicidal behavior [4].

In order to prevent the development of negative pathogenetic changes in the ovaries, we have developed a method of preventive treatment for adolescent girls with an increased risk of polycystic ovary syndrome. This treatment helps prevent menstrual cycle disorders and weight gain, predict insulin resistance, reduce hirsutism, and improve overall self-esteem in adolescent girls at risk for PCOS.

This is achieved by the use of myo-inositol, spironolactone, and vitamin D₃, specifically: 2 g of myo-inositol per day, 100 mg of spironolactone per day, and 2000 IU of vitamin D₃ per day. This treatment should continue for 6 months. We recommend undergoing such preventive treatment from October to April, at least for several years. It should be emphasised the importance of healthy eating, combating harmful habits, and physical activity [5].

Biologically active supplements containing Myo-Inositol are an alternative treatment for teenage girls with PCOS. Given the significant potential of Myo-Inositol to influence metabolic parameters and its minimal side effects, it can be recommended for use in PCOS [6]. Today, dietary supplements containing Myo-Inositol are recommended for use by International Evidence-based Guideline for the assessment and management of polycystic ovary syndrome, ESHRE, 2023.

Concerning antiandrogenic drugs, spironolactone has minimal side effects and is best suited for use in adolescents. It eliminates the clinical manifestations of hyperandrogenism and stabilises the renin-angiotensin-aldosterone system and helping to reduce the symptoms of fluid retention in premenstrual disorders against in adolescents with PCOS [7].

Vitamin D₃ is well known as the main regulator of calcium and phosphorus homeostasis. A significant number of publications indicate its crucial role in regulating of reproductive processes in women. Vitamin D₃ receptors are found in large numbers in the internal reproductive organs, particularly in the ovaries. Importantly, in addition to expressing vitamin D₃ receptors, the ovary is an extrarenal site of vitamin D₃ metabolism. The effect of vitamin D₃ on follicular development and ovarian steroidogenesis has been studied. In addition, vitamin D₃ deficiency is also associated with polycystic ovary syndrome, premature ovarian failure, and ovarian cancer [8].

It is considered appropriate to use a combination of spironolactone, myo-inositol and vitamin D₃ in conjunction with a healthy diet and moderate exercise in adolescent girls with a high risk of polycystic ovary syndrome in order to stop the progression of

negative pathogenetic changes in the ovaries, prevent menstrual cycle disorders, weight gain, insulin resistance and eliminate dysphoric disorders.

We identified 45 adolescent girls aged 13-15 years with hirsutism, acne, prolonged menstrual cycle, and depressed mood. All were prescribed preventive treatment for PCOS. Satisfaction with treatment was determined using a specially designed questionnaire. The results of the study are presented in the table.

Table

Evaluation of preventive treatment of adolescent girls with an increased risk of developing PCOS based on the results of their questionnaire, n (%)

PCOS symptoms	Before treatment (n = 45)	During treatment (n = 45)	
		After 3 months after start treatment	After 6 months after start treatment
Excessive hair growth	42 (93,3 %)	40 (88,8 %)	22 (48,8 %)
Acne	38 (84,4 %)	21 (46,6 %)	12 (26,6 %)
Irregular menstruation (cycle $\geq$ 38 days)	33 (73, 3 %)	25 (55, 5 %)	17 (37,7 %)
Mostly depressed mood	29 (64,4 %)	12 (26,6 %)	6 (13,3 %)

All 45 patients expressed their compliance with the repeat course of treatment.

Thus, this method of preventing the progression of PCOS symptoms in adolescent girls helps to reduce hirsutism and acne, reduce skin oiliness, normalise the menstrual cycle and body weight, and improve mood and overall well-being.

The technique is simple, accessible, and can be widely used in practical gynaecology.

REFERENCES

1. Tay CT, Hart RJ, Hickey M, et al. Updated adolescent diagnostic criteria for polycystic ovary syndrome: impact on prevalence and longitudinal body mass index trajectories from birth to adulthood. *BMC Med* 2020;18:389
2. Visniauskas B, Kilanowski-Doroh I, Ogola BO, McNally AB, Horton AC, Imulinde Sugi A, Lindsey SH. Estrogen-mediated mechanisms in hypertension and other cardiovascular diseases. *J Hum Hypertens*. 2023 Aug;37(8):609-618. doi: 10.1038/s41371-022-00771-0
3. International Evidence-based Guideline for the assessment and management of polycystic ovary syndrome / Society of Endocrinology and the European Society of Human Reproduction and Embryology 2023;295p
4. Bidstrup H, Brennan L, Kaufmann L, de la Piedad Garcia X. Internalised weight stigma as a mediator of the relationship between experienced/perceived weight stigma and biopsychosocial outcomes: a systematic review. *Int J Obes (Lond)* 2022;46:1-9
5. Горбатюк О.Г. Григоренко А.П., Васьків О.В. Методика профілактичного лікування дівчат підліткового віку з підвищеним ризиком синдрому полікістозних яєчників: свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 137323; заявка с202504249 від 07.05.2025; зареєстр. 24.06.2025.
6. Inositols in treating polycystic ovary syndrome and non-insulin dependent diabetes mellitus: now and the future. Laganà AS, Myers SH, Forte G, Naem A, Krentel H, Allahqoli L, Alkatout I, Unfer V. *Expert Opin Drug Metab Toxicol*. 2024 Jan-Feb;20(1-2):61-72. doi: 10.1080/17425255.2024.2306851.
7. Gabbard RD, Hoopes RR, Kemp MG. Spironolactone and XPB: An Old Drug with a New Molecular Target. *Biomolecules*. 2020 May 13;10(5):756. doi: 10.3390/biom10050756

8. Grzesiak M, Herian M, Kamińska K, Ajersch P. Insight into vitamin D₃ action within the ovary-Basic and clinical aspects. *Adv Protein Chem Struct Biol.* 2024;142:99-130. doi: 10.1016/bs.apcsb.2024.04.003.

УДК: 616.89-008.42-053 (477.43)

Пипа Лариса Володимирівна

доктор медичних наук, професор

Кулешов Олександр В'ячеславович

доктор медичних наук, професор

Лисиця Юлія Миколаївна

доктор філософії, доцент

Руда Віра Іванівна

кандидат медичних наук, доцент

Вінницький національний медичний університет

ім. М. І. Пирогова,

м. Вінниця, Україна

ЕМОЦІЙНІ ПОРУШЕННЯ У ДІТЕЙ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ НА ПОДІЛЛІ УКРАЇНИ

Анотація. Дослідження присвячене вивченню поширеності афективних розладів у дітей підліткового віку в залежності від статі, місця проживання і навчання.

Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань обстежено 335 дітей шкільного віку.

Особистісну і реактивну (ситуативну) тривогу досліджували за допомогою методики Ч. Д. Спілберга - Ю. Л. Ханіна, спектр депресивних розладів - за допомогою опитувальника дитячої депресії Maria Kovacs (1992).

Отримано нові дані щодо визначення частоти афективних розладів у дітей різних періодів підліткового віку. Так, у дітей молодшого підліткового віку (10-14 років) високий та середній рівень особистісної тривоги виявлявся у 20,6 %, ситуативної тривоги – у 57,8 % осіб, незалежно від статі, в той час як у дітей старшого підліткового (юнацького) віку - у 92,63 % осіб, ситуативної - у 93,85

% дітей, відповідно, переважаючи у дітей, які були успішними в навчанні (95% ДІ; 0,2 – 3,2) ($p < 0,02$), та, які проживали у неповній сім'ї, у дітей сільських шкіл.

Частота різноманітного спектру депресивних розладів виявлялась у 50,4 % обстежених школярів молодшого підліткового віку, переважаючи значимо у дівчаток та у міських дітей. У школярів старшого підліткового віку – у 25,4 %, що майже в 2 рази рідше.

Ключові слова: діти, афективні стани, вік, стать.

Вступ. Сучасне покоління дітей підліткового віку в Україні зростає в реальності війни, яка є надзвичайним навантаженням на психіку людини. Це момент ризиків для здоров'я з серйозними наслідками. Українські підлітки увійшли у війну одразу після карантину, пов'язаного з COVID-19 [3, с. 380].

Україна займає 9 місце в світі за кількістю внутрішньо переміщених осіб. Внутрішні міграції суттєво вплинули на психічне здоров'я населення, особливо дітей [5, с.24].

Особливо важливою та актуальною дана проблема є для українських дітей, які проходять шкільне навчання у воєнний період. Частина дітей пішли в перший клас під час війни, навчались і закінчили шкільне навчання під час триваючої війни.

Мета: дослідити частоту розвитку афективних станів у дітей залежно від віку, статі, місця навчання.

Матеріали і методи. Обстежено 335 дітей шкільного віку, з них молодшого підліткового віку (10-14 років) - 54,7% і пізнього підліткового віку (15-17 років 11 місяців 28 днів) - 45,3%. Особистісну тривогу досліджували за допомогою методики Спілберга-Ханіна, спектр депресивних розладів - за допомогою опитувальника дитячої депресії М. Kovacs (1992). Вірогідність відмінностей оцінено за допомогою двовибіркового t-критерію Стьюдента. Вірогідними вважали значення $p < 0,05$.

Результати.

В залежності від віку, то у дітей молодшого підліткового віку (10-14 років)

високий та середній рівень особистісної тривоги виявлявся у 20,6 %, а ситуативної тривоги – у 57,8 % осіб, що свідчить про їх емоційні порушення, які можуть впливати на процес навчання та на міжособистісні відносини з іншими дітьми та вчителями. У них не виявлено значимих відмінностей в частоті розвитку і важкості тривоги в залежності від статі.

У 50,4 % обстежених школярів даного віку виявлено різноманітні розлади депресивного спектру, зокрема, помірні і виражені - у 26,2 % осіб. У дівчаток цього віку рівень депресії був вищим ($54,32 \pm 12,24$ балів), порівняно з хлопчиками ($51,01 \pm 9,74$ балів) (95% ДІ; 0,5 – 6,0; $p < 0,019$), що свідчить про більшу схильність осіб жіночої статі до розвитку депресивних розладів.

Проведено порівняння за частотою розвитку даних афективних розладів в учнів молодшого підліткового віку міських та сільських шкіл. Виявлено, що рівень депресивної симптоматики в учнів міста був вищим ($50,42 \pm 8,94$ балів), порівняно з учнями сіл ($45,64 \pm 10,70$ балів), відповідно (95% ДІ; 0,5 – 6,9; $p < 0,023$).

Вперше проведено дослідження частоти розвитку афективних станів у дітей старшого підліткового віку (15-17 років 11міс. 28 днів) в залежності від статі, місця проживання, повноти сім'ї, успішності в навчанні. Високий і середній рівні особистісної тривоги виявлено у 92,63 % осіб, ситуативної - у 93,85 % дітей старшого підліткового віку, що є досить високими показниками для цієї категорії дітей, оскільки саме вони складають групу ризику по розвитку емоційних порушень.

Особистісні негативні емоційні переживання були статистично значимо вищими у дітей, які були успішними в навчанні (95% ДІ; 0,2 – 3,2) ($p < 0,02$), в тих, які проживали у неповній сім'ї, порівняно з дітьми, які проживали у повних сім'ях (95% ДІ; 1,6-5,3) ($p < 0,0002$), а також у школярів сільських шкіл (95% ДІ; 0,1 – 2,2) ($p < 0,05$).

Депресивні розлади у дітей старшого підліткового віку виявили у 25,4 % осіб з однаковою частотою серед юнаків міської і сільської місцевості, в той час у дівчаток достовірно частіше діагностували розлади депресивного

спектру, порівняно з хлопчиками (95% ДІ; 2,6 – 8,8) ($p < 0,0004$).

При порівнянні частоти і важкості розвитку депресивних розладів у дітей школи-інтернат ($59,82 \pm 15,01$ балів) з учнями інших шкіл ($51,08 \pm 9,76$ балів) виявлялось значне переважання її саме у дітей, які навчаються в інтернаті (95% ДІ; 2,5 – 16,3; $p < 0,0079$), що зумовлено частковим або повним сирітством, яке можна вважати одним із значимих чинників ризику розвитку депресії та суїцидальних думок [4, с. 75].

Висновки. Отже, проведений порівняльний аналіз частоти виникнення афективних станів у дітей в залежності від віку, статі, місця навчання свідчить, що у дітей старшого підліткового віку високий і середній рівень ситуативної тривоги виявляли в 1,8 разів, а особистісної тривоги - в 5,1 разів частіше, ніж у дітей молодшого підліткового віку, в той час як депресивні розлади зустрічались у них в 2 рази рідше, ніж у дітей молодшого підліткового віку [7, с. 45].

У дітей шкільного віку тривожність різного ступеню важкості з однаковою частотою зустрічалась в осіб різної статі, в той час як депресивні розлади з вірогідною різницею переважали у дівчаток та дітей, які навчаються в школі-інтернат.

Дослідження проведено відповідно до принципів Гельсінської декларації. Протокол дослідження погоджено етичним комітетом для всіх учасників. На проведення досліджень отримано інформовані згоди батьків дітей.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лисиця, Ю. М. (2018). Частота афективних розладів у підлітків Подільського регіону України. Перинатология и педиатрия, 4, С. 106–111. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/perynatology_2018_4_21
2. Майданник, В. Г., Мітюряєва-Корнійко, І. О., Кухта, Н. М., & Гнилокурченко, Г. В. (2017). Вегетативні дисфункції у дітей.

Пароксизмальна вегетативна недостатність. Київ: Логос. Взято з <https://library.gov.ua/vegetatyvni-dysfunktsiyi-u-ditej-paroksyzmalna-vegetatyvna-nedostatnist/>

3. Медико-соціальна допомога підліткам та молоді України під час війни / Страшок Л. А., Водолажський М. Л. Романенко Л. В., Сидоренко Т. П., Ісакова М. Ю., Завеля Е. М., Єщенко А. В., Кошман Т. В., Фоміна Т. В., February 14, 2025; Boston, USA SECTION 24. MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH 379-383/ DOI10.36074/logos-14.02.2025.081
4. Пипа Л. В. Психоемоційний стан вихованців школи-інтернату підліткового віку / Л. В. Пипа, Ю. М. Лисиця, А. В. Філик //Актуальні проблеми педіатрії: головні питання розвитку галузі : XI Конгрес педіатрів України, 7-9 жовт. 2015 р. : зб. тез наук. робіт / ДУ «Інститут педіатрії, акушерства та гінекології НАМН України», Національний медичний університет імені О. О. Богомольця. – Київ, 2015. – С. 75. 3.
5. Семікіна, О. Є., Федченко, В. Ю., Явдак, І. О., Череднякова, О. С., & Волкова, С. О. (2020). Особливості емоційного стану у внутрішньо переміщених осіб. Психіатрія, наркологія, 13, 23–28. DOI: 10.26565/2312-5675-2020-13-03
6. Хаустова О.О. Психосоматичний підхід до порушень вегетативної нервової системи у загальній лікарській практиці. НЕЙРО NEWS Психоневрологія та Нейропсихіатрія, Номер журналу: 2-1' 2016, С. 34-39.
7. Lysytsia Yu. N. Anxiety and depressive disorders in children of early adolescence / Yu. N. Lysytsia, S. V. Rymsha // Biomedical and Biosocial Anthropology. – 2019. – № 36. – P. 41–46. DOI: 10.31393/bba36-2019-07.

PEDAGOGY AND EDUCATION

УДК 373.2:376.3

Залізник Наталія Вікторівна

вчитель-логопед вищої категорії, старший учитель

Комунальний заклад дошкільної освіти

комбінованого типу №216

Криворізької міської ради

м. Кривий Ріг, Україна

ДОСВІД РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ СКЛАДОВОЇ СТРУКТУРИ СЛОВА У ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Анотація: у статті представлено власний досвід роботи з формування складової структури слова у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. Описано мету, завдання, етапи та систему дидактичних ігор, спрямованих на розвиток мовленнєвого аналізу й синтезу. Підкреслено ефективність ігрових методів у підвищенні мотивації та результативності логопедичних занять.

Ключові слова: логопедія, складова структура слова, дидактичні ігри, корекційна робота, досвід роботи.

Складова структура слова є важливою складовою мовленнєвого розвитку дитини. порушення її формування у дітей із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ) призводить до труднощів у засвоєнні граматичної будови, письма та читання. Науковці (О. Вінарська, А. Маркова, Ю. Рібцун, М. Шеремет) підкреслюють, що раннє виявлення й корекція цих порушень запобігає подальшим мовленнєвим і навчальним труднощам.

Мета роботи — створити систему корекційних занять, яка забезпечує цілеспрямоване формування складової структури слова у дітей старшого дошкільного віку на основі дидактичних ігор.

Наукові дослідження доводять, що ігрова діяльність є провідною у дошкільному віці та найбільш ефективним засобом розвитку мовлення [5; 7]. За даними Л. Виготського та О. Запорожця, гра стимулює довільну увагу, пам'ять, мислення й забезпечує високий рівень залучення дитини у мовленнєву практику. Сучасні автори (Н. Конончук, 2020) зазначають, що ігрові методики підвищують результативність логопедичної роботи на 20–30 % порівняно з традиційними вправами.

Мета досвіду: формування правильної складової структури слова у дітей із ЗНМ засобами дидактичних ігор.

Завдання досвіду:

- удосконалити навички мовленнєвого аналізу й синтезу;
- розвивати фонематичний слух;
- підвищити мотивацію до занять;
- залучати батьків до спільної ігрової діяльності.

Корекційно-розвивальні заняття проводилися з дітьми 5–6 років у групі для дітей з порушеннями мовлення дошкільного віку. Тривалість індивідуального заняття — 20 хвилин, підгрупового — 25–30 хвилин, 3 рази на тиждень. Робота складалася з трьох етапів:

1. **Підготовчий** — розвиток слухової уваги, ритмічності, відчуття складу.
2. **Основний** — формування вмінь аналізувати й синтезувати 2–3-складові слова, поступове ускладнення до 4 складів.
3. **Заключний** — закріплення вміння у зв'язному мовленні, іграх-драматизаціях, підготовка до навчання грамоти.

У процесі роботи використано авторські та адаптовані ігри. Нижче наведено приклади (Табл.1 Дидактичні ігри для формування складової структури слова).

Таблиця 1

Дидактичні ігри для формування складової структури слова

№	Назва гри	Мета	Короткий хід
1	«Збери слово»	Синтез 2–3-складових слів	Дитина добирає картки зі складами, утворюючи слово; потім змінює набір із товаришем.
2	«Склади будиночок»	Розвиток фонематичного слуху	Діти «будують» будиночок із карток-складів, читаючи їх уголос.
3	«Чарівний барабан»	Відпрацювання ритміко-складової структури	Логопед задає ритм барабаном, дитина добирає слова з такою ж кількістю складів.
4	«Хто швидше?»	Диференціація одно- й двоскладових слів	Діти сортують малюнки за кількістю складів, пояснюючи свій вибір.
5	«Додай склад КА»	Синтез слів 12 типу складової структури	Педагог, кидаючи м'яч дитині, вимовляє початок слова, а дитина, повертаючи м'яч, додає склад КА і каже ціле слово.
6	«Складові віконця»	Визначення кількості складів в словах	Дитина вибирає картинку, визначає кількість складів і знаходить відповідну цифру у віконці (Рис.1. Гра «Складові віконця»)
7	«Хто в якому вагоні поїде?»	Визначення кількості складів в словах	Дитині потрібно розмістити картинки тварин у відповідні вагони потяга за кількістю складів у слові (Рис.2. Гра «Хто в якому вагоні поїде?»)

Рис. 1. Гра «Складові віконця»

Рис. 2. Гра «Хто в якому вагоні поїде?»

Систематичне використання ігрових методик дало позитивну динаміку:

- 80 % дітей наприкінці року правильно відтворювали 3–4-складові слова;
- 70 % демонстрували зменшення кількості пропусків і перестановок складів;
- підвищилася мотивація до занять, діти активніше вступали у діалогічне мовлення.

Отримані результати узгоджуються з висновками Ю. Рібцун [3] про значну ефективність комплексного ігрового підходу.

Висновки:

1. Використання дидактичних ігор є дієвим засобом формування складової структури слова у дітей із ЗНМ.
2. Поетапність роботи (підготовчий, основний, заключний) забезпечує стійкий корекційний ефект.
3. Успішність значно підвищується, якщо батьки приймають активну участь в корекційній роботі.
4. Досвід може бути впроваджений в практику логопедичних груп та центрів розвитку мовлення.

СПИСОК ВИКОРСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вінарска О. М. Ранній мовленнєвий розвиток дитини і проблеми дефектології. – К., 1997. – 282 с.
2. Маркова А. Особливості складової структури слова в дітей, що страждають на алалію / за ред. Р. Є. Левіної. – К.: Освіта, 2017.
3. Рібцун Ю. В. До проблеми порушення звукоскладової структури слова у дітей // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Вип. 23. – К., 2013. – С. 206–208.
4. Шеремет М. К. Логопедія: підручник. – К.: Слово, 2010.
5. Рібцун Ю. В. Професійний довідник учителя-логопеда дошкільного навчального закладу. – Х.: Основа, 2013.
6. Конончук Н. В. Ефективність ігрових технологій у корекції мовленнєвих порушень дошкільників // Корекційна педагогіка, № 2, 2020. – С. 45–48.
7. Vygotsky L. Mind in Society. Harvard University Press, 1978.

Коструб Каріна Миколаївна

КЗО «Багатопрофільний

навчально-реабілітаційний центр №6» ДОР»

Асистент вчителя, вихователь, вчитель-дефектолог

ІНТЕГРАЦІЯ СУЧАСНИХ МЕТОДИК У РОБОТУ З ДІТЬМИ З ООП: ВІД ГРУПОВОГО УРОКУ ДО ІНДИВІДУАЛЬНОГО СУПРОВОДУ

Анотація. У роботі досліджується процес інтеграції сучасних освітніх методик у роботу з дітьми з особливими освітніми потребами (ООП). Аналізуються переваги групових занять, як інструменту соціалізації та формування базових навичок, а також звертається увага на важливості індивідуального супроводу, що враховує специфіку розвитку кожної дитини. Особлива увага приділяється ролі асистента вчителя, використанню цифрових технологій та мультисенсорних підходів. Робота підкреслює необхідність міждисциплінарної взаємодії та партнерства з родинами для досягнення сталих освітніх результатів.

Ключові слова: індивідуальний супровід, альтернативна комунікація, сенсомоторна координація.

Сучасна освіта дітей з особливими освітніми потребами (ООП) вимагає гнучкого поєднання групових форм навчання з індивідуальним підходом. Одним із ефективних інструментів у цьому процесі є посібники «Літералія», які створені з урахуванням потреб дітей, що тільки починають опановувати навички читання. Їхня структура побудована так, щоб дитина могла поступово засвоювати матеріал, а яскраві ілюстрації та вправи з елементами гри сприяють емоційному залученню та зниженню тривожності [1].

Посібники видавництва «Літералія» легко інтегруються як у фронтальні заняття, так і в індивідуальну роботу. Наприклад, дитина може самостійно

обирати картку із завданням, працювати у власному темпі, а педагог — коригувати процес, спираючись на її реакції. Це відповідає принципам інклюзивної освіти, де важливо враховувати індивідуальні особливості кожного учня.

Ще одним потужним підходом до навчання дітей з ООП є методика Марії Монтессорі. Її основна ідея — «допоможи мені зробити це самому» — сприяє формуванню самостійності, що є критично важливим для дітей з порушеннями розвитку. Монтессорі-матеріали — це сенсорні, маніпулятивні засоби, які дозволяють дитині краще сприймати інформацію через дотик, рух і звук. Такий підхід особливо ефективний для дітей з аутизмом, СДУГ, порушеннями мовлення.

Впровадження Монтессорі-методики в уроки з «Літералією» дозволяє створити підготовлене середовище, де дитина має свободу вибору, працює у власному ритмі, а педагог виступає фасилітатором. Наприклад, на уроці читання можна запропонувати дитині обрати картку з буквами чи складами, виконати вправу на пошук літер або складання слів, що не лише розвиває навички читання, а й формує просторове мислення та увагу [2, с. 42-46].

Поєднання посібників видавництва «Літералії» та Монтессорі-підходу створює гармонійне освітнє середовище, де структура поєднується зі свободою, а навчання — з інтересом. Це сприяє підвищенню мотивації, розвитку саморегуляції та формуванню позитивного ставлення до навчання у дітей з ООП.

Ще одним важливим напрямом у роботі з дітьми з ООП є використання спеціалізованих дидактичних матеріалів, таких як Numicon та палички Кюїзенера. Numicon — це візуально-маніпулятивна система навчання математики, яка дозволяє дітям краще розуміти абстрактні поняття через фізичне взаємодію з формами та кольорами. Її структура сприяє розвитку логічного мислення, моторики та математичних уявлень, особливо у дітей з порушеннями мовлення, аутизмом чи СДУГ.

Палички Кюїзенера — це універсальний інструмент для формування математичних понять, розвитку просторового мислення та навичок класифікації. Їх можна інтегрувати у заняття з посібниками видавництва «Літералією» для створення міжпредметних зв'язків, наприклад, при складанні слів за довжиною чи кольором, що активізує когнітивні процеси та підтримує інтерес до навчання.

У контексті поведінкової підтримки дітей з ООП доцільним є застосування елементів АВА-терапії (Applied Behavior Analysis). Цей підхід базується на принципах позитивного підкріплення, чіткого структурування завдань та поступового формування навичок. Наприклад, у роботі з посібниками видавництва «Літералія» можна використовувати візуальні підказки, токени або соціальні підкріплення для мотивації дитини до виконання завдань. АВА-елементи допомагають зменшити тривожність, покращити концентрацію уваги та сформувати стабільні навчальні поведінкові патерни.

Інтеграція Numicon, паличок Кюїзенера та АВА-підходу в освітній процес створює багатовимірне середовище, яке враховує сенсорні, когнітивні та поведінкові особливості дітей з ООП, сприяючи їхній успішній соціалізації та академічному розвитку.

Сенсорна інтеграція є важливою складовою сучасної інклюзивної освіти, особливо у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами (ООП). Це процес, за допомогою якого мозок сприймає, обробляє та організовує сенсорні сигнали — дотик, звук, рух, зір, запах — для формування адекватної поведінки та навчальної активності. У дітей з ООП часто спостерігаються порушення сенсорної регуляції, що може проявлятися у гіперчутливості або гіпочутливості до зовнішніх стимулів, викликати труднощі з концентрацією, емоційну нестабільність, зниження мотивації до навчання та поведінкові реакції [4].

Асистент вчителя відіграє ключову роль у впровадженні сенсорної підтримки на уроках. Його завдання — оперативно реагувати на потреби дитини, адаптувати середовище та навчальні завдання. Практичні інструменти, які може застосовувати асистент, включають сенсорні перерви (вправи на

глибокий тиск, балансування, дихальні техніки), використання сенсорних матеріалів (тактильні мішечки, гелеві поверхні, килимки), адаптацію робочого місця (шумозаглушувальні навушники, спеціальні стільці, візуальні роздільники), а також візуальні та аудіо підказки (таймери, піктограми, музичні сигнали). Асистент також здійснює спостереження за реакціями дитини на сенсорні стимули, передає інформацію педагогам, логопедам, ерготерапевтам, співпрацює з родиною для узгодження сенсорних стратегій вдома і в школі [3, с. 44-46].

Інтеграція сенсорної підтримки сприяє покращенню концентрації уваги, зниженню тривожності, розвитку саморегуляції та підвищенню мотивації до навчання. У поєднанні з іншими методиками — такими як Монтессорі-підхід, використання Numicon, паличок Кюїзенера та елементів АВА-терапії — сенсорна інтеграція створює багатовимірне освітнє середовище, яке враховує когнітивні, емоційні та поведінкові особливості дитини. Асистент вчителя у цьому процесі є не лише підтримкою, а й активним учасником формування індивідуальної траєкторії розвитку кожного учня.

Отже, сучасна освіта дітей з особливими освітніми потребами (ООП) вимагає комплексного, гнучкого підходу, який поєднує групові форми навчання з індивідуальним супроводом, адаптованим до потреб кожної дитини. Ефективне освітнє середовище формується через інтеграцію спеціалізованих методик і матеріалів, таких як посібники «Літералія», які сприяють емоційному залученню та поступовому засвоєнню навичок читання, методика Марії Монтессорі, що розвиває самостійність і сенсорне сприйняття, а також Нумікон і палички Кюїзенера, які допомагають дітям краще опановувати математичні поняття через візуально-маніпулятивні засоби. Важливим компонентом є використання елементів АВА-терапії, що дозволяє формувати стабільні поведінкові навички та підвищувати мотивацію до навчання через позитивне підкріплення. Сенсорна інтеграція, як частина щоденної практики, сприяє зниженню тривожності, покращенню концентрації уваги та розвитку саморегуляції. Асистент вчителя у цьому процесі відіграє активну роль: він не

лише супроводжує дитину, а й адаптує середовище, впроваджує сенсорні стратегії, спостерігає за реакціями та співпрацює з педагогами й родинами. Такий міждисциплінарний підхід забезпечує сталість освітніх результатів, гармонійний розвиток дитини та формування позитивного ставлення до навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ayres A. Jean. «Sensory Integration and the Child: Understanding Hidden Sensory Challenges». Western Psychological Services, 2005. с. 1–10
URL: catalog.nlm.nih.gov
2. Montessori, Maria. «The Absorbent Mind». С. 252 - підготовлене середовище і роль педагога-фасилітатора. URL: https://montessori150.org/maria-montessori/montessori-books/absorbent-mind?utm_source
3. Шевчук В. В., Гаяш О. В. (ред.). Методичні рекомендації щодо організації навчання дітей з ООП. с. 44-46.
4. Якименко М. В. (2023, 15 лютого). «Спеціальні методики навчання учнів з ООП грамоті, читанню та письму» \ [Методичний матеріал]. Всеосвіта. URL: <https://vseosvita.ua/library/povidomlennia-spetsialni-metodyky-navchannia-uchniv-z-ooop-hramoti-chytanniu-ta-pysmu-646473.html>

Сенько Тетяна Сергіївна

Вихователь-методист

Сумський багатoproфільний

навчально-реабілітаційний центр №1

Сумської міської ради

ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ У ДОШКІЛЬНИКІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Анотація : У даній статті розглядаються особливості мовленнєвого розвитку дітей з порушенням інтелекту, зміст та основні методичні підходи корекційно - розвиткового навчання щодо формування мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку з особливостями розвитку.

Ключові слова: мовленнєві порушення, діти з особливими освітніми потребами, корекційно - розвивальна робота.

Дошкільний вік є сенситивним періодом для становлення і розвитку мовленнєвої функціональної системи у дітей з особливими освітніми потребами. Саме в цьому віці можна створити максимально ефективні умови для реалізації корекційних завдань, скорегувати існуючі недоліки розвитку мовленнєвої діяльності та попередити труднощі, які можуть виникнути в процесі шкільного навчання.

Робота педагогів із розвитку мовлення у дітей з порушенням інтелекту в дошкільному закладі має на меті сформувати потребу у мовному спілкуванні та практично оволодіти мовленням як засобом комунікації.

Метою статті є розкриття особливостей мовленнєвого розвитку та основні напрями корекційно – розвиткової роботи з розвитку мовлення у дітей з особливими освітніми потребами.

Підґрунтям змісту та методики корекційно - розвивального навчання стали теоретичні положення, що їх розробили науковці Л. Виготський, П. Гальперін, В. Давидов, Д. Ельконін та ін. про спільність основних закономірностей психічного розвитку в нормі й у патології, про сенситивні вікові періоди, про співвідношення корекції, навчання та розвитку, про актуальний та потенційний рівень розвитку дитини, про роль дошкільного віку в процесі соціалізації тощо [8, с. 7].

Мовлення — це форма спілкування, опосередкована мовою, яка включає процеси побудови та розуміння висловлювання. Мовлення дитини розглядається як специфічна, ієрархічно організована діяльність. Як і будь-яка інша діяльність, мовлення характеризується вмотивованістю, цілеспрямованістю, певною структурою. До функцій мовлення, крім спілкування, належать також пізнавальна та регулювальна. Мовлення відіграє винятково важливу роль у формуванні вищих психічних функцій навчання [3, с. 49-51].

Недорозвиток мовлення є одним з проявів порушення інтелекту у дітей. Він зумовлений раннім ураженням ЦНС та специфічними особливостями функціонування психічних процесів. Властиві цим дітям пізнавальна пасивність, знижений інтерес до навколишнього, а відтак і недостатній розвиток предметної діяльності, негативно позначаються на формуванні потреби у спілкуванні дітей з порушенням інтелекту із дорослими, розвитку емоційного ставлення до них. Внаслідок цього порушується природний механізм оволодіння мовою у дитини. Адже сама потреба у спілкуванні, зацікавлене емоційне ставлення до дорослого, бажання розуміти й в усьому наслідувати його, є важливою психологічною умовою виникнення усного мовлення у дітей [7, с. 45-47].

Серед порушень психофізичного розвитку у дітей вади мовлення спостерігаються чи не найчастіше. Нормотиповий розвиток мовлення можливий лише за умови сформованості мислення, уваги, пам'яті, сприймання (насамперед слухового, зорового), рухової сфери дитини тощо. Будь-яке

відхилення у розвитку названих процесів обов'язково позначається на стані мовлення дитини.

Дошкільнята з особливими освітніми потребами, що приходять в дошкільний заклад, знаходяться на різних рівнях мовленнєвого розвитку:

- безмовленеві діти, які користуються тільки окремими звуконаслідуваннями та інтонованими криками;
- діти, що мають певний словниковий запас та користуються окремими словами або однослівною фразою;
- діти, що мають фразову мову та користуються двохскладовою фразою, у більшості випадків з фонетичними і граматичними спотвореннями.

Індивідуальні відмінності у розвитку мовленнєвих здібностей дітей з особливими потребами зумовлюють різні вимоги педагогів до своїх вихованців. Ця особливість є визначальною під час планування корекційної роботи з дошкільниками з порушенням розвитку. [1, с 5-7]

Зміст корекційного навчання розробляється з урахуванням:

- структури дефекту;
- вікових та індивідуальних особливостей;
- психологічних механізмів порушення мовленнєвої діяльності як у лінгвістичній, так і в комунікативній ланках.

Корекційна робота з розвитку мовлення здійснюється в процесі: спілкування з дитиною з приводу побутових, ігрових та пізнавальних інтересів (розвиток соціального напрямку мови, формування комунікативної потреби, оволодіння різними видами комунікативних висловлювань); сюжетно-рольових та театральних ігор (активізація мовних засобів); занять із малювання, ліплення, конструювання, ручної праці (регулювальна функція мови, зв'язок сприйнятого зі словом з метою формування та актуалізації уявлень зі словом); формування елементарних математичних уявлень, на заняттях із розвитку мовлення, ознайомлення з навколишнім, фізичного, музичного та сенсорного виховання; індивідуальної корекційної роботи (корекція порушень звуковимови, розвиток фонематичного сприймання, слуху) [5, с. 302-304].

У системі спеціального дошкільного закладу провідна роль під час формування мовленнєвої діяльності дошкільників із порушенням інтелекту належить спеціально організованому навчанню (заняття з розвитку мовлення) та логопедичним корекційним заняттям.

Заняття – основна форма навчально-виховної роботи у дошкільному закладі. Кожне корекційно - розвивальне заняття має не лише специфічне завдання для відповідного до теми виду діяльності, але й мовне. Однак варто пам'ятати, що мовне завдання на таких заняттях не має виступати першочерговим, воно другорядне, тобто його треба вирішувати органічно (невимушено) в процесі діяльності, не відволікаючи дітей. Під час гри, недоречно вимагати від дитини постійного мовленнєвого супроводу, тому, що це акцентує увагу на мовленні, а не на виконанні ігрового завдання. Вчитель-дефектолог має керувати грою та допомагати в мовленнєвому оформленні ігрових дій і ситуацій [2, с. 194].

Спеціальне мовне завдання – складова занять із розвитку мовлення, які є частиною корекційно-розвивального навчання. При цьому варто використовувати словесні та наочні методи навчання, будувати заняття так, щоб переважало не навчальне, а ігрове завдання, де засвоєння матеріалу є умовою досягнення ігрового результату. Успіх корекційно-розвивальної роботи з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами залежить від чіткої та вираженої системи, що забезпечує очікуваний (прогнозований) результат, за умови, що вона здійснюється в процесі плідної взаємодії фахівців: логопедів із вихователями, із вчителями-дефектологами. Логопед, дефектолог і вихователь упродовж усього часу вивчення будь-якої теми мають працювати в тісному взаємозв'язку: вихователь або вчитель-дефектолог забезпечує практичне ознайомлення з предметами та явищами, логопед поглиблює та забезпечує формування лексико-граматичних категорій. Вивчення обраної теми здійснюється завдяки різним заняттям (розвиток мовлення, малювання, аплікація, ліплення тощо), а також під час режимних моментів.

Розвиток мовлення у дітей дошкільного віку з особливими потребами передбачає комплексне вирішення низки завдань, основними з яких є виховання звукової культури мовлення, розвиток словникового запасу, формування граматичної будови мовлення, розвиток зв'язного мовлення [5, с. 305].

Система корекційно - розвивального навчання з розвитку мовленнєвої діяльності у дітей із порушенням інтелекту в дошкільному закладі представлена певними напрямками та етапами роботи.

Пропедевтичний етап регламентує такі напрями роботи:

- налагодження невербального контакту з дорослим (емоційні вправи);
- розвиток зорового сприймання;
- розвиток слухового сприймання;
- розвиток фонематичних процесів.

Подальші етапи роботи з формування та розвитку мовлення, що відповідають першому, другому, третьому та четвертому рокам навчання, представлені у таких напрямках роботи:

- розвиток дрібної моторики;
- формування лексико-граматичної сторони мовлення, формування зв'язного мовлення (здійснює вчитель-дефектолог на заняттях із розвитку мовлення);
- робота з формування фонетико-фонематичної сторони мовлення: постановка, автоматизація, диференціація звуків (здійснює логопед); розвиток фонематичних уявлень, фонематичного слуху; розвиток слухового контролю, слухової уваги; формування елементарного звукового аналізу (здійснює логопед та вчитель- дефектолог, вихователь) [4, с. 4-5].

На початкових етапах роботи увага приділяється розвитку невербальних форм спілкування — фіксації погляду на обличчі дорослого, розуміння жестів (прощання та вітання). У подальшому, поряд зі становленням вербального спілкування ці форми не втрачають своєї значущості і продовжують

розвиватися та удосконалюватися. На заняттях із розвитку мовлення систематизується та узагальнюється мовленнєвий матеріал, який діти отримали під час інших видів діяльності. Розширюється та уточнюється словник, активізується зв'язне мовлення. Оскільки гра у дошкільному віці розглядається як провідна діяльність, у процесі проведення якої розвивається мовлення, доцільно завдання дітям пропонувати в ігровій формі, що підвищить ефективність корекційного впливу [4].

Формування лексики у дітей відбувається за кількома напрямками:

- розширення обсягу словника паралельно з розширенням уявлення про довкілля, формуванням пізнавальної діяльності;
- уточнення значення слів;
- активізація словника, перенесення слова із пасивного в активний словник.

Навчання елементам грамоти включає в себе розвиток дрібної моторики та підготовку руки до письма. Розвиток тонкої ручної моторики у сензитивний період розвитку мовлення викликає активізацію, дозрівання мовленнєвих зон кори головного мозку, забезпечує готовність руки дитини до оволодіння письмом [6, с. 85].

Правильне мовлення дітей з особливими освітніми потребами - один з показників готовності дітей даної категорії до навчання в школі, запорука освоєння ними грамоти і читання. Тому розвиток мовлення, що включає вміння чітко вимовляти звуки і розрізняти їх, володіти апаратом артикуляції, правильно побудувати речення, тощо - одне з нагальних проблем, що стоїть перед дошкільним закладом, яке вирішиться за умови вмілого використання ефективних принципів корекційної роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Блеч Г. О. Програмно-методичний комплекс навчання дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Світ навколо мене» (Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Розвиток мовлення»;

методичні рекомендації, практикум з формування мовленнєвої діяльності.— Київ: 2014. 84с.

2. **Гаврилов О. В.** Особливі діти в закладі і соціальному середовищі / О. В. Гаврилов // Навчальний посібник. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. 308 с.
3. Давидова О. Вплив психофізичних відхилень на стан мовленнєвого розвитку дитини// Дефектологія. – 2007. - №11. – с. 49 – 51.
4. Міністерство освіти і науки України. Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю. – Київ: 2013. 261 с.
5. Програма розвитку дітей раннього та дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями / авт. : О. В. Чеботарьова, Г. О. Блеч, І. В. Гладченко, І. В. Бобренко, С. В. Трикоз, О. І. Мякушко, І. В. Сухіна, Н. С. Бабій, Н. П. Цимбалюк, І. Д. Лукачук та ін.: за наук. редакцією О. В. Чеботарьова, І. В. Гладченко. К. , ІСПП імені Миколи Яремченка НАПН України, 2023. 438 с.
6. Савченко М. А. Методика виправлення вад вимови фонем у дітей. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. 160 с.
7. Трофименко Т. М., Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з інтелектуальними порушеннями // Діти з особливими освітніми потребами: початкова освіта: навч.-метод. посіб. / за ред. А. А. Колупаєвої. – Київ: А.С.К., 2011. 272 с.
8. Шеремет М. К., Ревуцька О. В. Логопедія (корекційна робота при дислалії): навчальний посібник. – Київ: Слово, 2009. 244 с.

Серік Ольга Вадимівна

учитель вищої кваліфікаційної категорії,

учитель-методист

Комунального закладу

«Чугуївський ліцей № 2»

Чугуївської міської ради

Харківської області,

м. Чугуїв, Україна

AI, VR TA AR-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСОБИ МОТИВАЦІЇ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ ПРИРОДНИЧОЇ ГАЛУЗІ

Анотація: у статті обґрунтовано доцільність використання сучасних освітніх трендів – штучного інтелекту (AI), віртуальної (VR) та доповненої (AR) реальності – як ефективного засобу підвищення мотивації учнівства до вивчення предметів природничої галузі. Метою дослідження було проаналізувати ефективність цих технологій та розробити практичні інструменти для їх інтеграції в освітній процес. Проведено аналіз теоретико-методологічних засад використання AI, VR та AR-технологій, а також соціологічне онлайн-опитування для оцінки поточної мотивації та зацікавленості здобувачів освіти у впровадженні інновацій. Результати опитування підтвердили високу зацікавленість учнівства у застосуванні інноваційних технологій. У ході роботи розроблено та успішно апробовано авторські практичні інструменти, які вже використовуються освітянською спільнотою України. Серед них – інтерактивний чат-бот «ScienceBuddy.AI» та практичний мікросайт «Грай та пізнавай природу сучасно!». Висновки роботи свідчать про позитивний вплив розроблених інструментів на мотивацію, залученість та якісне засвоєння навчального матеріалу, підтверджуючи значний

потенціал сучасних технологій у створенні інноваційного освітнього середовища. Робота містить практичні рекомендації для освітян України.

Ключові слова: штучний інтелект, доповнена реальність, віртуальна реальність, природнича галузь, інноваційні технології, чат-бот зі ШІ, практичний мікросайт.

*Підготовка здобувачів освіти до майбутнього,
де вкрай необхідна здатність ефективно комунікувати з AI,
володіти англійською мовою та розуміти принципи роботи сучасних
технологій - це ключові конкурентні переваги.*

Ольга Ензельт, фіналістка Global Teacher Prize Ukraine 2024 [3]

Актуальність і доцільність обраної теми.

Сутність досліджуваної проблеми полягає в тому, що традиційні інструменти навчання не завжди забезпечують високий рівень мотивації здобувачів освіти до глибокого опанування предметів природничої галузі. У зв'язку з цим, дослідження можливостей впровадження AI, VR та AR-технологій у навчальний процес сприятиме підвищенню мотивації, зацікавленості, залученості здобувачів освіти та, як наслідок, підвищенню якості освіти.

Таким чином, впровадження сучасних освітніх трендів у процес вивчення предметів природничої галузі є не лише актуальним, а й необхідним кроком для формування мотивованого, залученого й успішного покоління здобувачів освіти.

Мета роботи: дослідити ефективність використання AI, VR та AR-технологій як засіб підвищення мотивації учнів/учениць до вивчення предметів природничої галузі та розробити практичні інструменти для їх інтеграції в освітній процес.

Об'єкт дослідження: навчальний процес у природничій галузі.

Предмет дослідження: вплив сучасних освітніх трендів: AI, VR та AR на мотивацію учнів/учениць до вивчення предметів природничої галузі.

Гіпотеза: якщо буде доведена ефективність використання AI, VR та AR-технологій в навчальному процесі, то їх впровадження сприятиме значному підвищенню мотивації учнів/учениць до вивчення предметів природничої галузі.

Методи дослідження. Теоретичний: аналіз наукових праць, інтернет-джерел з питань використання AI, VR та AR-технологій в освіті, консультації з науковими керівниками (через ZOOM-конференції) з метою визначення ключових аспектів дослідження та отримання фахових порад; емпіричний: проведення вхідного (виявлення поточної мотивації) та вихідного (оцінки впливу впроваджених технологій) онлайн-опитування учнів/учениць; практичний: розробки авторських інструментів, а саме чат-боту на базі AI, практичного мікросайту.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному обґрунтуванні та емпіричному підтвердженні ефективності використання AI, VR та AR-технологій для підвищення мотивації, а також у розробці авторських практичних інструментів: інтерактивного чат-бота «ScienceBuddy.AI» та практичного мікросайту «Грай та пізнавай природу сучасно!» для інтеграції в навчальний процес.

Наукові положення, запропоновані особисто: запропоновано та апробовано авторський підхід до використання AI-інструментів для індивідуалізації та гейміфікації вивчення предметів природничої галузі, що сприяє підвищенню мотивації здобувачів освіти та їхній самостійній роботі; визначено та обґрунтовано ключові фактори мотивації здобувачів освіти до вивчення природничих дисциплін, що базуються на візуалізації, інтерактивності та практичній цінності навчального матеріалу, який може бути реалізований за допомогою AI, VR та AR-технологій.

Відмінність отриманих результатів від відомих раніше: комплексний підхід до мотивації; авторські практичні розробки, які пройшли апробацію;

аналіз результатів соціологічного онлайн-опитування відображають реальне ставлення українських здобувачів освіти до впровадження технологій.

Штучний інтелект (AI) – це здатність комп'ютера навчатись, а саме – вивчати закономірності, що виникають та існують в даних, щоб вирішувати завдання, які зазвичай є типовими для людини [10].

Протягом останніх років активність наукової спільноти в галузі вивчення впливу штучного інтелекту на освіту суттєво зросла, що свідчить про великий потенціал цієї технології та її можливості оптимізувати сучасний освітній процес. Затверджена Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02 грудня 2020 р. № 1556-р, визначає загальні стратегічні напрями та завдання розвитку штучного інтелекту в Україні, приділяючи особливу увагу освіті як пріоритетному напрямку. Основні аспекти штучного інтелекту розглядають Фратавчан В.Г., Фратавчан Т.М., Лукашів Т.О., Літвінчук Ю.А., зокрема, у своїх роботах В. Грицишин та Н. Габрусєва звертають увагу на виклики та можливості розвитку цієї технології, а також на необхідність ефективного контролю та уникнення потенційних ризиків. Дослідження А.І. Шевченка та Г. Андрощука стосуються досягнень та перспектив штучного інтелекту в Україні, в той час як А. Дубчак, Я. Литвиненко та Ю. Перучок вивчають напрями, переваги та ризики використання цих технологій в різних сферах. А. Мельник акцентує увагу на потенціалі застосування штучного інтелекту в освітньому середовищі та викликах для педагогів/педагогинь та учнів/учениць.

Отже, інтерес до впровадження технологій штучного інтелекту в освітній процес продовжує зростати, що вказує на необхідність подальших наукових розробок для ефективного використання штучного інтелекту з метою підвищення якості освіти [4, с. 47].

Сьогодні залучення викладачами в освітній процес інструментів, які генеруються штучним інтелектом (ШІ) вже є не просто творінням фантастики. Оскільки ШІ може сприйняти значно більше інформації, ніж людина,

сьогочасна його експансія в освіту й наукові дослідження здобувачів вищої школи завдяки інтерактивним помічникам і адаптивним програмам для навчання дає змогу:

- персоналізувати освітній процес;
- актуалізувати форми самостійного навчання та самоосвітньої діяльності;
- спрогнозувати, відобразити й здійснити комерціалізацію результатів наукових пошуків;
- з'ясувати залежність між освітою та науково-дослідною сферою;
- спростити повсякденні технічні завдання [7, с. 204].

У контексті цієї наукової розвідки виокремлено можливості та основні напрями використання штучного інтелекту як дієвого інструмента підвищення якості освіти, показано на рис. 1.:

Рис. 1. Основні напрями та можливості використання ШІ в освіті [5, с. 238]

Фактично можна констатувати, що тема штучного інтелекту у сфері освіти пов'язана з його величезним світовим науковим потенціалом, який щоденно зростає, а розкриття її сутності чекає практичного розв'язання. Відповідно до цього, сьогодні активно здійснюється оприлюднення значного масиву наукових публікацій; упроваджуються системи розпізнавання тексту; відбувається реалізація програм персоналізованого та адаптивного навчання, що передбачає коригування змісту освіти в межах окремих освітніх компонентів на основі аналізу навчальних досягнень здобувачів освіти; набирає актуальності

прогнозна аналітика, інтервальне навчання, автоматичне оцінювання навчальних досягнень з можливістю аналізу відповідей та надання персоналізованої допомоги; застосовуються віртуальні помічники студентів – чат-боти (ChatGPT, Duolingo, Thinkster, Querium, Alta by Knewton та ін.) [7, с. 207].

Розвиток технологій та проникнення їх в усі сфери життя призвели до появи віртуальної реальності – світу, побудованого за допомогою спеціальних технічних засобів, які створюють ілюзію дійсності та дають можливість людині потрапити у світ, якого не існує. Головною особливістю віртуальної реальності є максимальний вплив на органи чуття людини – зір, слух, нюх, дотик.

З появою VR та використання її у різних сферах життя почалися й дослідження науковцями цього явища: віртуальну реальність з позиції філософії та психології вивчають Ф.П. Власенко, О.П. Дзьобань, В.Г. Дупак, Н.М. Гнедко. У працях описано сенс зазначеного поняття та його вплив на соціалізацію особистості. Особливості використання віртуальної реальності у навчанні здобувачів освіти та студентів досліджують А.А. Засєкін, І.В. Сальник, М.В. Каленик, В.Є. Климнюк, Є.В. Александрова. Зазначені роботи присвячено переважно віртуальним комп'ютерним експериментам, екскурсіям, підручникам та іншим мультимедійним матеріалам.

Для організації навчання здобувачів освіти в умовах дистанційного навчання використовуються різні види віртуальної реальності, дані про які наведено в табл. 1.:

Таблиця 1.

Переваги та виклики для впровадження різних видів віртуальної реальності для навчання учнів в умовах дистанційного навчання

Різновид віртуальної реальності	Можливість використання в умовах дистанційного	Переваги	Виклики для впровадження

	та змішаного навчання		
Віртуальна реальність з ефектом повного занурення	+	ефект повного занурення дозволяє якнайкраще вивчити об'єкт чи процес	потребує дороговартісного обладнання, яке деякі школи можуть придбати, а батьки учнів – ні
Віртуальна реальність без ефекту занурення	+	не потребує спеціалізованого обладнання, достатньо мати лише смартфон та/або окуляри віртуальної реальності; має високу ефективність в контексті унаочнення та безпечності	вимагає наявності в усіх учнів смартфонів з необхідним програмним забезпеченням
Віртуальна реальність зі спільною інфраструктурою	-	-	-

Найбільш оптимальним видом VR, який варто використовувати при роботі з учнями та ученицями в умовах дистанційного та змішаного навчання, є віртуальна реальність без ефекту занурення [9, с. 203-204].

Отже, освітня галузь завдяки новим викликам і технологіям віртуальної реальності стоїть на порозі нового етапу свого розвитку – технологічного, ефективного і по-справжньому цікавого. Можна бути впевненими, що в

майбутньому з'являтимуться нові навчальні програми, а технологія віртуальної реальності буде вдосконалюватися і впроваджуватися в іще більшу кількість процесів в освіті [2, с. 44].

У сучасній освітній парадигмі не вперше звертаються до використання технологій доповненої реальності як засобу підвищення якості навчання та розвитку креативності учнів/учениць і студентів/студенток. Доповнена реальність – термін, що позначає всі проекти, спрямовані на доповнення реальності будь-якими віртуальними елементами. Доповнена реальність – складник змішаної реальності (англ. *mixed reality*), у яку також входить «доповнена віртуальність» (коли реальні об'єкти інтегруються у віртуальне середовище).

Дж. Мартін-Гутьєррес, Е. Гінтерс та Д. Перес-Лопес (Martin-Gutierrez, Guinters and Perez-Lopez, 2012) зазначають, що доповнену реальність можна використовувати для спільної роботи здобувачів освіти [6, с. 59]. Українські дослідники також звертають увагу на потенціал доповненої реальності, хоча обсяг вітчизняних праць у цій галузі залишається меншим порівняно з міжнародними. Наприклад, С. Литвинова, О. Буров, С. Семеріков наголошують, що гнучкість цієї технології дає змогу використовувати її як у межах індивідуального навчання, так і в груповій роботі, адаптуючи освітній процес до вимог конкретних студентів. Доповнена реальність може бути ефективно інтегрована в усі рівні освіти, що підтверджує її універсальність. Науковці переконані, що в контексті дистанційного навчання AR набуває особливої актуальності, оскільки забезпечує доступ до навчального контенту незалежно від місця перебування студентів/студенток [1, с. 4]. За допомогою доповненої реальності можна візуалізувати складний матеріал, створити інтерактивні уроки та сприятливе середовище для співпраці й командної роботи серед здобувачів освіти. Це також може підвищити ефективність навчання та забезпечити об'єктивне оцінювання результатів. Інтерактивність занять та візуалізація матеріалу – це одна з ключових переваг використання доповненої реальності в освітньому процесі. За допомогою яскравих і цікавих можливостей

ці технології можуть зробити навчання привабливішим для студентів/студенток. Наприклад, використання тривимірних моделей з анімацією може значно полегшити засвоєння складного матеріалу. Крім того, 3D-симулятори дають змогу виконувати фізичні експерименти у віртуальному середовищі, що особливо корисно для дистанційного навчання [6, с. 60].

У методичній статті «AI, технології VR й AR як засоби мотивації під час вивчення біології і екології» презентовано авторську інтелектуальну карту з ресурсами та інструментами для впровадження сучасних освітніх трендів у біології та екології. Для апробації педагогічної ідеї було створено відеозапис фрагментів уроків біології та екології, проведених у дистанційному форматі за допомогою програми Zoom. Цей матеріал розміщено на YouTube-каналі «SierikBiology» і доступний за гіперпосиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=0Oc8BnhyNmw>.

Результативність та ефективність представленої освітньої практики підтверджено моніторингом успішності здобувачів освіти КЗ «Чугуївський ліцей № 2» з біології та екології, результат показано на рис. 3.:

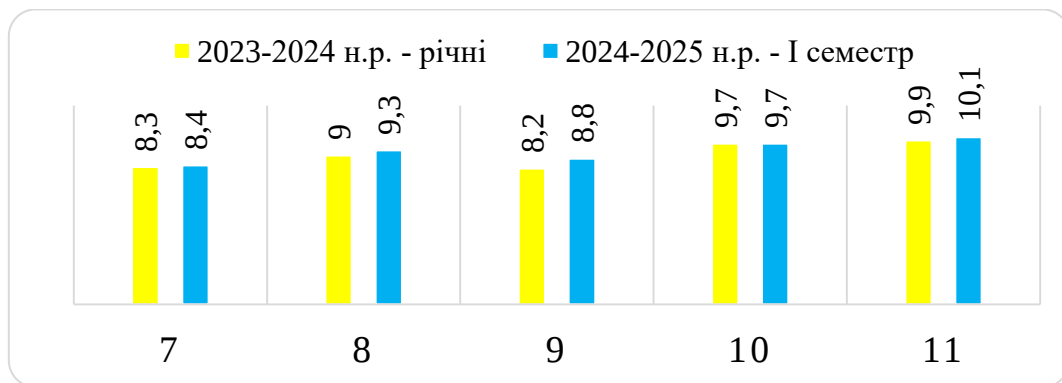

Рис. 3. Моніторинг успішності здобувачів освіти

Так, середній бал успішності з біології та екології у 2023-2024 навчальному році становив 9,02, а у 2024-2025 навчальному році за I семестр – 9,26. Отже, якість біологічно-екологічної освіти з впровадженням сучасних освітніх трендів підвищилась за найменших витрат часу [8].

Отримані результати повністю підтвердили гіпотезу дослідження. На основі всебічного аналізу даних та доведеної ефективності, ми пропонуємо такі практичні рекомендації для освітянської спільноти України:

- активне впровадження чат-боту «ScienceBuddy.AI»: для індивідуалізації навчання; як додатковий ресурс для самостійної роботи;
- використання інтерактивної платформи «Грай та пізнавай природу сучасно!»: для підвищення залученості учнів; для візуалізації навчального матеріалу через ігрові елементи (гейміфікацію).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Велущак М.Я., Гарачковський О.І., Василенко О.В. Використання доповненої реальності в освітньому процесі закладів вищої освіти України. Академічні візії. Секція: Освіта. Педагогіка. 2025. Вип. 42. С. 1-14.
2. Волинець В. Використання технологій віртуальної реальності в освіті. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Серія: Педагогічні науки. 2021. Вип. 2(67). С. 40-47.
3. Вчитель керує, ШІ генерує: 10 блискучих ідей для ШІ на уроках// Знайшов. URL:
https://znayshov.com/News/Details/vchytel_keruie_shi_heneruie_10_blyskuchy_kh_idei_dlja_shi_na_urokakh (дата звернення: 14.02.2025).
4. Гуназа Л. М. Штучний інтелект у сучасній освіті: трансформація ролі вчителя, підвищення якості навчання та нові можливості для учнів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2023. Вип. 90. С. 46-53.
5. Ілійчук Л. Вплив штучного інтелекту на якість освіти: можливості, виклики, загрози. Науково-педагогічні студії Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. 2024. Вип. 8. С. 232-248.

6. Клівак В. Технології доповненої реальності в освіті: виклики, можливості, перспективи. Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері. 2024. Том 7(1). С. 58-66.
7. Панухлик О. Штучний інтелект в освітньому процесі та наукових дослідженнях здобувачів вищої освіти: відповідальні межі вмісту III. Галицький економічний вісник Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, Тернопіль, Україна. 2023. Вип. 4(83). С. 202-211.
8. Серік О.В. Методична стаття «AI, технології VR й AR як засоби мотивації під час вивчення біології та екології» від 15.05.2025// Ранок. URL: <https://ranok-portal.com.ua/news/metodychni-statti/ai-tehnologiyi-vr-j-ar-yak-zasoby-motyvacziyi-pid-chas-vyvchennya-biologiyi-ta-ekologiyi/> (дата звернення: 30.06.2025).
9. Скрипка Г. В. Впровадження технології віртуальної реальності в умовах дистанційного та змішаного навчання сучасної школи. Наукові записи. Серія: Педагогічні науки. 2023. Вип. 221. С. 201-208.
10. Штучний інтелект// Дія. URL: <https://diia.data.gov.ua/info-center/ai> (дата звернення: 28.06.2025).

Spirkina Maryna

Senior teacher

Ivan Kozhedub Kharkiv

National Air Force University

Kharkiv, Ukraine

Krasnikova Nataliia

Teacher

Kharkiv lyceum 66

Kharkiv, Ukraine

INTERACTIVE DIGITAL PLATFORMS AS A MEANS OF INCREASING STUDENT MOTIVATION

Abstract: The article examines interactive digital platforms as an effective means of enhancing student motivation in the context of rapid educational digitalization. It highlights the limitations of traditional teaching methods, which often result in low engagement and insufficient readiness for independent work. Interactive platforms—such as learning management systems, mobile applications, and tools for interactive presentations and surveys—are shown to increase motivation through gamification, instant feedback, and opportunities for collaboration. These tools foster active participation, teamwork, and responsibility for learning outcomes, making the educational process more engaging and effective. At the same time, the article stresses the importance of careful integration of digital platforms to avoid risks such as information overload or overdependence on technology.

Keywords: interactivity, digital platforms; motivation; digitalization; gamification; blended learning; distance learning; technologies.

The transformation of education has become one of the key issues of the 21st century, particularly in the context of distance learning during the COVID-19 pandemic and the war in Ukraine. The education system is designed to nurture human capital that is adapted to the challenges of the future and ready for continuous learning and innovative activity [1].

Modern education is undergoing rapid digitalization, which is changing not only the forms of presenting educational material, but also the very role of traditional learning. Whereas previously the main channel for knowledge transfer was the teacher, today students have access to numerous online resources, mobile applications and interactive platforms. This transformation opens up new opportunities for learning, but at the same time highlights the problem of low motivation among students when using only traditional methods.

Insufficient interest manifests itself in passivity during classes, superficial assimilation of material and low readiness for independent work. Solving this problem involves finding new tools that can activate students. One such tool is interactive digital platforms that combine technological capabilities with psychological mechanisms of motivation.

An interactive digital platform is seen as a flexible, open, and interactive environment that supports online and blended experimental learning, provides multimodal presentation of materials, and offers tools for interaction (annotations, interactive elements, embedded multimedia) [2]. This online environment facilitates interaction between teachers and students and supports two-way feedback.

Digital platforms can be divided into: learning management systems (LMS), mobile applications, and interactive environments for presentations and surveys. Among the most popular platforms in education are Moodle, Google Classroom, and Human, which are convenient for organizing distance and blended learning. Kahoot, Duolingo, and Quizlet are actively used for knowledge assessment, terminology training, and vocabulary reinforcement in foreign language classes, while Canvas and Mentimeter allow for interactive lectures, presentations, and discussions.

Modern distance learning requires speed, ease of communication, high-quality connections, and minimization of travel and organizational costs. Among the variety of platforms for online conferences, the Ministry of Education and Science of Ukraine highlights: ZOOM, Google Hangouts, Microsoft Skype, Microsoft Teams, and WebEx [3].

Virtual interactive whiteboards (online walls) are a useful tool in education. For example, Padlet, MIRO and Classroomscreen allow users to create, organize, and share text, images, files and links in real time. This promotes interaction between participants in the educational process in project work.

Interactivity is key to the effectiveness of these platforms. Game elements, instant feedback and visualization of material stimulate student activity, reduce stress levels and make the learning process more interesting. Compared to traditional methods, where students often remain passive listeners, digital platforms ensure engagement in the learning process, increasing responsibility and interest.

Gamification plays a special role: competition between students, scoring points and using virtual rewards stimulate the natural desire for achievement. At the same time, digital platforms promote social interaction: group tasks, joint projects and forums foster a sense of teamwork.

The use of interactive platforms primarily affects students' motivation. They feel involved in the process, can immediately see the results of their work and assess their own progress.

However, it is important to consider the risks. Excessive use of platforms can lead to information overload, formalization of learning activities or even dependence on digital tools. Therefore, their effectiveness directly depends on their competent integration into the teaching process.

It should be noted that digitization encompasses all levels and all participants in the educational process. Therefore, in order to motivate future teachers, educators in today's environment must set an example of high digital competence and proficiency in the use of relevant digital tools [4].

Therefore, interactive digital platforms are an effective means of increasing student motivation to learn. They combine accessibility, flexibility and modern gamification mechanisms. Despite certain risks, the benefits of using them are obvious: internal interest increases, the quality of learning outcomes improves and students are more willing to engage in the educational process and teamwork. Promising areas for further research include studying the impact of new technologies, in particular virtual and augmented reality, as well as artificial intelligence on the formation of students' motivation.

REFERENCES

1. Освіта для цифрової трансформації суспільства / Edukacja dla cyfrowej transformacji społeczeństwa / Education for digital transformation of society: монографія. У 2 т. Т. 1 ; за наук. ред. В. Кременя, Н. Ничкало, Л. Лук'янової, Н. Лазаренко. — Київ : ТОВ «Юрка Любченка», 2024. — 526 с. ISBN 978-617-8295-54-7/
2. Jeffery, A. J., Rogers, S. L., Jeffery, K. L. A., and Hobson, L.: A flexible, open, and interactive digital platform to support online and blended experiential learning environments: Thinglink and thin sections, *Geosci. Commun.*, 4, 95–110, <https://doi.org/10.5194/gc-4-95-2021>, 2021.
3. Заволодько З., Касілов О. ІНТЕРАКТИВНІ ЗАСОБИ В ОНЛАЙН-ОСВІТІ. Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері. 2020. Т. 3 : 1. С. 11–21. URL: <https://doi.org/DOI:10.31866/2617-796x.3.1.2020.206094>.
4. Воляннюк, А. С. (2025). СУЧАСНІ ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЯК ЗАСІБ МОТИВАЦІЇ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ. Електронне наукове фахове видання “ВІДКРИТЕ ОСВІТНЄ Е-СЕРЕДОВИЩЕ СУЧАСНОГО УНІВЕРСИТЕТУ”, (18), 27–39. <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2025.183>

PHILOLOGY AND JOURNALISM

УДК 37.016:821.161.2:159.942-056.26/.3

Тендітна Надія Миколаївна

кандидат філологічних наук, доцент

Хомусько Дар'я Сергіївна

магістрантка

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

м. Слов'янськ – Дніпро, Україна

Лещенко Олена Іванівна

учитель

Міщенко Алла Іванівна

учитель

Шандриголівський ліцей

Лиманської міської ради

Донецької області

с. Шандриголове, Україна

ІНКЛЮЗИВНА ЛІТЕРАТУРА ЯК ВМІННЯ УПРАВЛЯТИ ЕМОЦІЙНИМИ СТАНАМИ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Анотація: сучасна освіта постає перед необхідністю оволодіння не тільки учнями, але й педагогами інклюзивною компетентністю, бо в умовах новітнього освітнього процесу український учитель має демонструвати універсальні компетентності, адже врахування, наприклад, особливих освітніх потреб учнів із інвалідністю (з інтелектуальними чи фізичними порушеннями) потребує відповідного добору комплексу ефективних методів навчання, зокрема, на уроках літератури.

Ключові слова: інклюзивна література, компетентності, цінності, спілкування, повага, ізоляція.

О. Деркачова та С. Ушневич інклюзивну літературу визначають як художні видання, що «спрямовані на сприйняття особистої різноманітності», розповідають про осіб з інвалідністю і «фокусують інтерес читача на загальнолюдських якостях та можливостях літературних героїв з інвалідністю; ...покликані зробити спілкування з такими людьми обопільно цікавим та комфортним» [3, с. 6].

У колі спілкування сучасних дітей та підлітків особливо актуальною є проблема поваги до поведінки, вчинків, цінностей, думок, позицій, почуттів та зовнішності інших. Несприйняття цих постулатів призводить до загострення конфліктних ситуацій, які проявляються у зростанні булінгу, агресивності, неприйнятті інклюзії. К. Борхардт однією із цінностей, які лежать в основі ЄС називає заборону дискримінації за інвалідністю [15]. Т. Шарова та О. Бодик зазначають, що положення Конвенції про права осіб з інвалідністю (Convention on the Rights of Persons with Disabilities) мають на меті заохотити, захистити і забезпечити рівне здійснення всіма особами з інвалідністю всіх прав людини й основоположних свобод, а також заохотити повагу притаманного їм достоїнства. Найголовнішим принципом Конвенції є, звичайно, принцип повного й ефективного залучення та включення осіб з інвалідністю до суспільства [14, с. 142]. Проте соціалізуватися мають не тільки діти з вадами, але й саме суспільство до гідного сприйняття їх рівноправними членами. І. Свенссон та А. Фріцсон досліджуючи Конвенцію про права людей з інвалідністю, прийняту Генеральною Асамблеєю ООН, фіксують зміни ставлення до такої категорії [16].

В. Деленко основою формування толерантної поведінки зазначає дитячу літературу. Адже саме зміст художніх текстів, моделі поведінки героїв, авторське висвітлення питань морально-етичного спрямування увиразнюють дитячі уявлення про толерантність, враховують індивідуальні особливості

персонажів, соціальну поведінку... Робота з такими текстами, бесіди, рольові ігри на основі прочитаного і прослуханого не тільки спонукають до розуміння проблеми, а й урізноманітнюють форми взаємодії учасників виховного процесу [2, с. 5]. Як зазначає Т. Пустовойтенко, інклюзивна література покликана розповідати історії різних персонажів, що дозволяє читачам із різних соціальних груп через ідентифікацію себе з персонажами книг зрозуміти цінність кожної людини, навчитися взаємодіяти з тими, хто відрізняється від нас [10, с. 120]. Р. Жаркова одним із напрямів інклюзивної літератури називає формування позитивного сприйняття людей з інвалідністю, фокусуючи увагу на їхніх загальнолюдських якостях і можливостях, показуючи також, що спілкування з ними може бути цікавим та комфортним [4, с. 3]. В. Мижа зазначає, що завданням інклюзивної освіти є створення умов для розвитку аномальних дітей серед здорового середовища ровесників і формування толерантного ставлення батьків, вихователів та колективу до дітей з обмеженими можливостями [7].

Т. Ремех основними проявами упереджень щодо учнів з інвалідністю в їхньому оточенні називає прагнення спільноти соціально віддалитися. Ці упередження конкретно пов'язані зі специфікою окремих людей або їхніх груп. Адже коли оцінюють дітей з інвалідністю, то, інстинктивно чи емоційно, ставлення до них може бути недооцінювальним, особливим і, на жаль, дискримінаційним. А наслідками таких взаємовідносин між дітьми у класі чи школі може бути навіть ізоляція від соціуму [11, с. 149].

Тому виховання толерантності починається з формування ще в молодших дошкільників стійкого прояву дружелюбності до однокласників та однолітків у найближчому оточенні, ввічливості у відносинах з людьми, стриманості в прояві негативних почуттів, нетерпимого ставлення до насильства, зла, брехливості..., вказують Ю. Найда та Н. Софій [8, с. 65].

Особлива роль у цьому процесі належить, безумовно, вчителю. Однак Т. Котик вважає, що професійна діяльність учителя не може бути ефективною без

розвиненого власного емоційного інтелекту, як здатності до розуміння емоційних станів – власного та інших людей – та керування ними [6, с. 94].

Основні теми, які розглядаються в інклюзивній літературі – це двобій героя з хворобою, своїми фобіями, страхами та самотністю, соціалізація у соціумі, толерантність та відраза суспільства до сприйняття «іншого» (А. Бачинський «140 децибелів тиші»; Л. Ніцой «Дві бабуськи в незвичайній школі, або Скарб у візку»; О. Сайко «До сивих гір»; О. Сайко «Новенька»; О. Сайко «У дворі»; О. Радущинська «Метелики в крижаних панцирах»; А. Маслюх «Трамвай № N»; О. Луцевська «Опікуни для жирафа»; І. Мориквас «Магда і вітер»).

О. Воєдило формування толерантності дітей пропонує формувати за допомогою двох складових. Перший полягає в припиненні негативних реакцій одних дітей відносно інших. А другий передбачає створення умов, необхідних для досягнення всіма дітьми високого соціального статусу й усвідомлення соціальної значимості кожного з них. Це означає визнання рівної цінності для суспільства всіх в умовах інклюзивної освіти; підвищення ступеня їх участі в культурному житті закладу освіти; модифікація методики роботи таким чином, щоб можна було повністю задовольнити різноманітні потреби всіх учасників навчально-виховного процесу; усунення бар'єрів на шляху одержання ними знань і повноцінної участі в навчальному процесі [1, с. 134]. Також О. Воєдило вважає, що толерантність у дітей неможливо сформувати без належної підтримки батьків [1, с. 134].

Сучасна інклюзивна освіта надає можливість дітям з обмеженими можливостями повноцінно здобувати освіту, активно взаємодіяти з оточенням однолітків, сприяти взаєморозумінню та розвитку емпатії загалом у суспільстві. Але не зважаючи на це в суспільстві й досі залишається стійким процес негативного ставлення, упередженості та відокремленості до дітей, які чимось відрізняються від загальноприйнятих у соціумі стандартів. Варто враховувати також і той факт, що у більшості дітей з особливими освітніми проблемами

часто відсутні базові міжособистісні й соціальні навички та здатність до прояву складних психосоціальних вмінь.

Важливим чинником контактів будь-якої дитини з соціумом є, безумовно, ставлення оточення до неї. Але не тільки в шкільному середовищі, але й у суспільстві під дією негативного уявлення про дітей з інвалідністю однолітки вбачають у них «нерухомі» об'єкти, нездатні до корисної праці та взаємодії. Шкільне середовище стереотипно сприймає будь-яку зовнішню ваду як інвалідність, що не дозволяє учню повноцінно отримувати освіту й надалі працювати. Тому дитина із фізичними вадами ще й досі виділяється серед однолітків, привертає увагу під час навчання, має серйозні проблеми в пересуванні, харчуванні та спілкуванні.

Т. Ремех та С. Мельничук, цитуючи О. Рассказову, зазначають, що стереотипне уявлення як учнів, так і вчителів, наявне в навчальній літературі, спостерігається в суспільстві щодо дітей з інвалідністю. Найчастіше вони ставляться до них із позиції жалю або зверхності: «відображаючи нерівність, недоліки у представленні інформації про різні аспекти здоров'я, соціального статусу тощо, які впливають на формування ставлення учнів до їхніх однолітків з інвалідністю, прихований навчальний план закарбовує в думках дітей на підсвідомому рівні упередженість щодо інвалідності, наратив про те, що вони «неправильні» та «нещасні» [11, с. 154]. Унаслідок цього й відбувається самоізоляція, ігнорування та відторгнення таких дітей, а відповідно і ставлення до них як до «зайвого елементу».

Шляхи подолання цієї перепони вбачаємо у деяких ратифікованих і вже прийнятих Україною документів, які мають за допомогою навчального матеріалу донести до учнів принципи рівності й недискримінації у школі та позбутися підсвідомих стереотипів щодо інвалідності серед дітей у школі. І в першу чергу саме поділ учнів на «нормальних» та дітей з інвалідністю стереотипно закарбовуватиметься у свідомості дітей про доступні й «особливі» види діяльності.

О. Рассказова вважає, що для підвищення рівня інклюзії та толерантності необхідні ефективні зміни в системі освіти. І в першу чергу – це створення та використання навчальних матеріалів із урахуванням різних технологій навчання й потреб учнівства. Саме тому дослідниця Т. Камишова вважає, що сучасна молодь повинна виховуватись на численних прикладах інклюзивної літератури. Адже саме вона дає можливість усвідомлювати важливість певних речей та ситуацій, у яких вони перебувають. А після прочитання тексту варто зробити правильні висновки, і тут доречними будуть питання розвитку підлітків та проблеми їх виховання [5, с. 82]. Опрацювання таких творів на уроках літератури та під час позакласного читання спонукає дітей до більш гуманного, толерантного ставлення до однолітків з особливим освітніми потребами, а в інклюзивних класах – допомагає дитині з інвалідністю швидше соціалізуватися та відчувати себе такою, як всі, – переконана і У. Петришина [9, с. 92].

Т. Соловійова називає обґрунтованою необхідність підготовки школярів до взаємодії з однолітками з особливими потребами в умовах загальноосвітньої школи, яка має складатися з трьох основних компонентів: готовності педагога (до надання допомоги, милосердя, емпатія, толерантність та педагогічний оптимізм); його професійної підготовки (оволодіння спеціальними методами роботи, розуміння концепції інклюзії); готовності школярів (взаємодія ціннісного, теоретичного та практичного компонентів) та школярів з особливими потребами (залежить від батьків та інших учасників навчального процесу) [12, с. 174]. І саме на стикові цих компонентів мають сформуватись не тільки знання та навички, а й бажання взаємодіяти та позитивна соціальна установка щодо людей з інвалідністю.

Формування відповідних компетентностей учнівської молоді нерозривно пов'язане з підготовкою самих вчителів. Для цього потрібно на думку С. Ушневич сформувати відповідно і в них інклюзивні компетентності також засобами сучасної української інклюзивної літератури [13, с. 250].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воєдило О. В. Особливості виховання толерантності дошкільників в умовах інклюзивної освіти // Вісник Науково-дослідної лабораторії інклюзивної педагогіки за матеріалами V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю: «Інклюзивна освіта: теорія, методика, практика» (28 березня 2019 р.) / [гол. ред. Демченко І. І.]. Умань: ВПЦ «Візаві», 2019 р. Вип. V. С. 132 – 134.
2. Деленко В. Перспективи впровадження ідей виховання толерантності в дошкільників засобами сучасної дитячої літератури в освітній процес закладу дошкільної освіти // Освітні обрії. 2022. № 2 (55). С. 4 – 11.(55
3. Деркачова О., Ушневич С. Література та інклюзія. Брустури : Дискурсус, 2020. 286 с.
4. Жаркова Р. Досвід іншого: як дитяча література стає інклюзивною // Учитель початкової школи. 2020. № 5 – 6. С. 3 – 9.
5. Камишова Т. Інклюзія та соціальні проблеми підлітків у творчості Ібен Акерлі // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2021. № 49. Т. 2. С. 79–82.
6. Котик Т. Підготовка учителів до розвитку емоційного інтелекту молодших школярів / Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи в контексті євроінтеграції // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (Івано-Франківськ, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 19-20 травня 2022 р.) / Упор. Т. Качак. Івано-Франківськ, 2022. С. 94 – 97.
7. Мижа В. Виховання толерантності. URL: <http://osvita.ua/school/technol/1117> (дата звернення: 21.09.2025).
8. Найда Ю. М., Софій Н. З. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально – методичний посібник / Колупаєва А. А., Найда Ю. М., Софій Н. З. та ін. За заг. ред. Даниленко Л. І. Київ : 2007. С. 128.

9. Петришина У. В. Повість О. Сайко «До сивих гір» як засіб інклюзивного виховання / Українська література в просторі культури і цивілізації // Збірник наукових праць студентів, аспірантів і молодих вчених / відповід. ред. Н. В. Горбач; ред.-упоряд. В. М. Ніколаєнко. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2023. С. 92 – 94.
10. Пустовойтенко Т. С. Повість А. Бачинського «140 децибелів тиші» як інструмент розвитку інклюзії / Українська література в просторі культури і цивілізації // Збірник наукових праць студентів, аспірантів і молодих вчених / відповід. ред. Н. В. Горбач; ред.-упоряд. В. М. Ніколаєнко. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. С. 120 – 122.
11. Ремех Т., Мельничук Є. Проблема розвитку толерантності до дітей з інвалідністю в закладах загальної середньої освіти // Український педагогічний журнал. 2024. № 2. С. 147 – 158.
12. Соловійова Т. Г. Підготовка школярів до взаємодії з однолітками з особливими потребами // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна. 2016. Вип. 26. С. 174 – 184.
13. Ушневич С. Формування інклюзивної компетентності майбутніх педагогів засобами інклюзивної літератури / Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи в контексті євроінтеграції // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (Івано-Франківськ, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 19-20 травня 2022 р.) / Упор. Т. Качак. Івано-Франківськ, 2022. С. 250 – 253.
14. Шарова Т., Бодик О. Соціалізація людей з особливими потребами в суспільстві крізь призму європейських цінностей (на матеріалі творчості О. Сайко «До сивих гір») // Актуальні питання гуманітарних наук. 2022. Вип. 56. Т. 3. С. 141 – 149.
15. Borchardt K. The ABC of EU law, Publications Office, 2018. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2775/953190> (дата звернення: 19.09.2025).

16. Svensson I., Fritzson A. The Rights of Persons with Disabilities. In: G. Gunner, P. Slotte, E. Kitanović (Eds.). Human Rights, Religious Freedom and Faces of Faith. Geneva : Globethics.net, 2019. P. 229 – 250. URL: <http://hdl.handle.net/20.500.12424/3863418> (дата звернення: 20.09.2025).

Томбулатова Іраїда Ігорівна
кандидат філологічних наук, доцент
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна

ПРОБЛЕМА ФАКТУРИ В СУЧАСНІЙ ПОЕЗІЇ

Анотація. Увагу дослідження сфокусовано на альтернативному дослідженні сучасної поезії – аналізі фактури поетичного тексту. Йдеться про елементи, на які варто звернути увагу процесі такого літературознавчого дослідження, оскільки сучасні тексти є багат шаровими і варто залучити до аналізу максимум різних елементів, щоб мати цілісне уявлення про фактуру поетичного тексту.

Ключові слова: фактура, сучасна поезія, стиль, художній метод, аналіз, інтерпретація, інтердискурсивність.

Дослідження витворів мистецтва може торкатися різних аспектів та залучати різноманітну наукову методологію. Аналіз текстів сучасної поезії може бути широким (наприклад, питання формозмісту / змістоформи і т. д.) або стосуватись вузько специфічної проблеми (мотивна система, образ ліричного героя, особливості художніх засобів тощо). Говорячи про сучасну поезію, варто підкреслити, що дослідження текстів може бути зреалізовано у міждисциплінарній царині, із залученням знань або методів психологічних та соціальних наук, філософії, історії та інших. Таким чином тексти літератури стають об'єктом не тільки традиційних літературознавчих, але й компаративних та інтердискурсивних досліджень.

Цікавим аспектом дослідження може бути питання фактури літературного тексту. Часто термін «фактура» застосовують щодо живопису, архітектури, дизайну, моди, іноді, коли йдеться про тексти музичні. За визначенням, «Фактура — це термін, що має широке застосування в різних галузях мистецтва, музики та дизайну. Вона описує характер поверхні об'єкта, його рельєфність, спосіб організації звукових або візуальних елементів. Це один із найважливіших компонентів у створенні естетичного та емоційного впливу на сприйняття творів мистецтва та композицій» [1]. У Європейському словнику філософій зазначено: «У звичайному значенні поняття, яке походить від латинського *factura* (фабрикування), фактура є сукупністю характеристик картини чи скульптури і свідчить про спосіб, у який митець використовував матеріали; відтак вона є конкретним елементом стилю» [2; с. 255]. Важливо, про що йдеться та на чому має бути сфокусовано увагу, якщо аналіз торкається саме текстів сучасної поезії.

Фактично, фактура в поезії — це сполучення різноманітних технік конструювання поетичного тексту, її структура є унікальною в кожному окремому випадку, може бути вираженням творчого методу та креативної ідентичності автора.

Фактура — це певне поєднання і лексичних одиниць, і ритміки, і насичення сучасного поетичного тексту не лише, наприклад, полісемічними символами чи художніми засобами, що активізують роль підтексту, але й залучення інтертекстуальних чи інтермедіальних одиниць, іноді загравання або апелювання до метатексту. Аналіз типових технік побудови тексту, виокремлення унікальних характеристик творчого методу митця, що виявлено в конкретному художньому тексті, й симбіоз цих елементів із специфічним поглядом на конкретну тематику / проблематику, відповідність / невідповідність між ними і є фокусом дослідження сучасного поетичного тексту з точки зору вивчення його фактури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Що таке фактура? Життя. 27 лютого 2025. URL: <https://ksw.net.ua/shho-take-faktura/>
2. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Том четвертий. Вид. друге. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2022. 440 с.

SOCIAL WORK AND SOCIAL WELFARE

УДК 364

Бойчук-Дульгер Наталія Іванівна

соціальний педагог

Теребовлянський академічний ліцей

імені Ярослави Стецько

м.Теребовля, Україна

СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ

Анотація. У статті розглянуто правові та соціальні аспекти забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні в умовах збройної агресії російської федерації. Підкреслено ключову роль Конституції як основного правового акта, що гарантує права, свободи та безпеку громадян. Проаналізовано динаміку зростання чисельності ВПО, зумовлену воєнними діями, та пов'язані з цим нові виклики у соціальній сфері. Особливу увагу приділено діяльності Центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (ЦСССДМ), органів соціального захисту та волонтерських ініціатив, які забезпечують переселенців базовими соціальними послугами, інформаційною підтримкою, гуманітарною допомогою й медичним супроводом. Відзначено сучасні проблеми у сфері медичного обслуговування, дефіциту лікарських засобів та доступу до обстежень, а також практику їх вирішення за участю місцевих органів влади, міжнародних організацій та благодійних фондів. Окремо розглянуто значення інформаційних ресурсів і процесів цифровізації у сфері соціальної допомоги, які сприяють оперативності та прозорості виплат.

Наголошено на ролі громадянського суспільства та міжнародної підтримки у забезпеченні життєво необхідних потреб ВПО. Зроблено висновок, що соціальний захист і підтримка внутрішньо переміщених осіб потребують подальшого вдосконалення та системного наукового дослідження.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, соціальний захист, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, волонтерська діяльність, медичне обслуговування.

Основним правовим актом держави виступає Конституція, яка визначає фундаментальні напрями її функціонування, зокрема систему прав і обов'язків громадян, а також гарантує охорону життя, здоров'я, честі, гідності та безпеки людини. Збройна агресія російської федерації проти України зумовила масове переміщення населення на відносно безпечні території країни, що призвело до зростання кількості внутрішньо переміщених осіб. Вказане явище спричинило появу нових викликів у соціальній сфері, передусім у контексті надання соціальних послуг, таких як грошова підтримка, медичне забезпечення, відновлення пенсійних виплат, надання житла та сприяння працевлаштуванню. Система соціального захисту спрямована на забезпечення громадян необхідними благами для задоволення базових і додаткових потреб, особливо в умовах масштабних воєнних дій. У зв'язку з цим соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб потребує подальшого наукового вивчення та набуває особливої актуальності.

Забезпечення та задоволення потреб ВПО становить ключовий напрям діяльності фахівців соціальної сфери, що набуває особливого значення в умовах сучасних українських реалій. Повномасштабна військова агресія російської федерації проти України зумовила суттєве зростання чисельності ВПО та актуалізувала необхідність комплексної соціальної підтримки даної вразливої категорії населення. До цієї групи належать громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають на території держави на законних підставах та мають право на постійне проживання, але були змушені залишити

або змінити місце проживання унаслідок чи з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, масових проявів насильства, порушення прав людини, а також надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [2]

Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (ЦСССДМ) перебувають на передових позиціях у наданні допомоги ВПО. Їхня діяльність охоплює організацію кризових кімнат у місцях прибуття, функціонування гарячих ліній у межах гуманітарних штабів, а також безпосередню зустріч і супровід ВПО. Працівники центрів першими контактують із переселенцями, забезпечують надання соціальних послуг для задоволення базових потреб, а також інформують про можливості отримання допомоги в територіальних громадах, включаючи як стандартні, так і специфічні запити. Вони взаємодіють із органами соціального захисту, які здійснюють реєстрацію осіб, організовують виплати фінансової підтримки, а також сприяють наданню матеріальної, продовольчої та інформаційної допомоги.

Сучасні виклики, що постали перед ВПО, відрізняються від проблем, зафіксованих у 2014–2017 рр. Серед них – труднощі з медичним обслуговуванням, доступом до сімейних лікарів, дефіцит життєво необхідних лікарських засобів (зокрема тироксину, інсуліну тощо), обмежений доступ до медичних обстежень та їх оплати, а також супровід вагітних жінок. Розв'язання цих проблем відбувається завдяки зусиллям місцевих органів влади, які знаходять ресурси для фінансування медичних послуг, а також через постачання гуманітарних лікарських засобів з боку Європейського Союзу. Вагому підтримку надають недержавні організації та благодійні фонди (зокрема «Карітас»), які забезпечують ВПО медикаментами, продуктами харчування, соціально-медичними послугами, включаючи догляд за особами похилого віку, а також ортопедичними засобами реабілітації.

Важливою складовою системи підтримки є інформаційні послуги, що сприяють не лише отриманню допомоги, але й формуванню практик самодопомоги. Держава також виконує координуючу функцію, надаючи ВПО

відповідні відомості під час їх реєстрації в органах соціального захисту. Завдяки цифровізації соціальної сфери значно зменшилися черги на отримання допомоги, а міжнародні організації спільно з Міністерством соціальної політики України запровадили сучасні механізми взаємодії. Зокрема, поширеним стало інформування громадян через SMS-повідомлення про призначення виплат та здійснення грошових переказів безпосередньо на банківські картки [3, с. 42].

ВПО продовжує зростати як у межах України, так і за її кордонами. Основну частку серед переселенців становлять жінки та діти. Збільшення масштабів вимушеної міграції створює суттєве гуманітарне навантаження на приймаючі регіони, що зумовлює необхідність оперативних рішень з боку держави у сфері надання соціальної підтримки. Розроблення ефективних механізмів і процедур соціальних виплат сприяє своєчасному забезпеченню ВПО фінансовою допомогою [1, с. 307].

Важливим чинником у процесі підтримки переміщених осіб виступає людський фактор: значну частину допомоги вони отримують від звичайних громадян, з якими не мали попередніх соціальних зв'язків. Високий рівень волонтерської активності забезпечує організованість та згуртованість у наданні послуг, зокрема щодо евакуації цивільного населення з територій активних бойових дій. Одночасно волонтерські ініціативи спрямовуються на доставку продовольства та медикаментів у тимчасово окуповані регіони.

У безпечних громадах країни ВПО забезпечуються послугами з розміщення, харчування та базової соціальної підтримки. Через центри надання адміністративних послуг (ЦНАП) здійснюється їх реєстрація, надання гуманітарної допомоги та інформування про наявні можливості тимчасового проживання з урахуванням доступного житлового фонду. До процесу підтримки переселенців активно долучаються міжнародні організації та партнерські структури, що розширює спектр соціальної та гуманітарної допомоги.

Отже, соціальні послуги внутрішньо переміщених осіб в умовах збройної агресії російської федерації проти України набуває стратегічного значення, оскільки поєднує правові гарантії, закріплені в Конституції, з практичними механізмами задоволення життєво важливих потреб громадян. Масове переміщення населення спричинило появу нових викликів у соціальній сфері, серед яких особливе місце займають питання медичного забезпечення, житла, працевлаштування та фінансової підтримки. Вирішення цих проблем можливе лише завдяки скоординованій взаємодії державних інституцій, органів місцевого самоврядування, міжнародних організацій, благодійних фондів та волонтерських ініціатив. Сучасні процеси цифровізації соціальних послуг сприяють підвищенню їх доступності та прозорості, тоді як активність громадянського суспільства забезпечує додаткові ресурси підтримки. У цих умовах комплексне дослідження й удосконалення системи соціального захисту ВПО є необхідною передумовою підвищення її ефективності та забезпечення належного рівня життя цієї вразливої категорії населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Звонар В. П., Головка Л. В. Надання соціальних послуг внутрішньо переміщеним особам в громадах України. Кельце, 2022. С. 295-309.
2. Конституція України : офіц.. текст. Київ, 2013. 96 с.
3. Недря К. М., Трубавіна І. М., Чередниченко О. Ю. Соціальна робота з внутрішньопереміщеними особами в Україні. *Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі»* (2 листоп. 2022 р., м. Запоріжжя). Запоріжжя, 2022 р. С. 40-43.

SCIENCE, TECHNOLOGY AND CULTURAL INNOVATIONS

PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND PRACTICAL CONFERENCE

October 7-9, 2025

Vienna, Austria

Editor
Soloviov O. V.

*M.Sc.Ed., M.P.A., Hon. PhD, Academic Advisor,
Head of the European Union Research Department,
Ukrainian Institute of Scientific Strategies*

E-mail: journal@naukainfo.com

Publisher website: <https://www.naukainfo.com>

The editorial board reserves the right to edit and shorten materials. The opinions of the authors may not always coincide with the viewpoint of the editorial board and publisher. Authors bear full responsibility for the published material (for the accuracy of facts, quotes, personal names, geographic names and other information).

This edition was approved for publication on October 24, 2025.

Published in A4 format online on website: <https://naukainfo.com/conference?id=67>

Publisher: Sole proprietor Soloviov O. V. Certificate of registration in the State Register of Publishers, Manufacturers, and Distributors of Publishing Products series DK № 8227, dated April 23, 2025.